

Pesti Sándor¹

Hasonlóságok és különbségek²

–

A nyugat-európai szuverenista pártok programjai és politizálásuk összehasonlító elemzése

Absztrakt

A tanulmány kilenc nyugat-európai szuverenista párt legfontosabb programelemeit és politizálását kívánja bemutatni és egymással összehasonlítani. A szakirodalomban és különösen az európai sajtóban előszeretettel minősítik ezen pártokat szélsőjobboldalinak. Álláspontom szerint – és ezt a tanulmányban megpróbálom empirikusan is igazolni – ez a minősítés egyik tárgyalt párt esetében sem releváns. Az önmeghatározásuk bemutatását követően tizenegy szakpolitikai területen tekintem át a kilenc párt programját és meghatározó politikusaik megnyilvánulásait, majd tárgyalom a szélsőjobboldalhoz, a fasiszta-náci múlthoz való viszonyukat, végül röviden a pártvezetők személyes életét. A dolgozat végkövetkeztetése, hogy a vizsgált kilenc párt programjában és politizálásában valóban sok közös vonás van, de szép számmal detektálhatóak fontos különbségek is.

Kulcsszavak: szuverenista pártok, bevándorlás, Európai Unió, közvetlen demokrácia, rend, élet, LMBT-jogok, Oroszország, Izrael, Törökország, keresztény egyházak, szélsőjobboldal

Abstract

The study strives to present and compare with each other the most important platform elements and politics of nine Western European sovereignist parties. These parties are qualified often as far right in the literature and especially in the European press. In my view – and I will try to prove this empirically in the study – this classification is not relevant for any of the parties discussed. After the presentation of their self-determination, I discuss the platform of the nine parties and the speeches of their crucial politicians on eleven policy issues, then I treat their relationship to the far right, the fascist-Nazi past, finally shortly the personal life of party leaders. The conclusion of the paper is, that the platforms and politics of the analysed nine parties have much in common, but there are also important differences.

Keywords: sovereignist parties, migration, European Union, direct democracy, order, life, LGBT-rights, Russia, Israel, Turkey, Christian churches, far right

¹ Habil. egyetemi docens. ELTE ÁJK, Politikatudományi Intézet. pestisandor@ajk.elte.hu

² DOI 10.59558/jesz.2025.2.17

Jelen tanulmány kilenc nyugat-európai szuverenista párt legfontosabb programelemeit és politizálását kívánja bemutatni és egymással összehasonlítani. Nem vizsgálja részletesen ezen pártok történetét, szavazói bázisát, az adott ország politikai rendszerében betöltött szerepét, egymással és saját országának többi pártjával való viszonyát. A pártok kiválasztásánál szempont volt, hogy a jelenben vagy a közelmúltban meghatározó szerepet töltsön be hazájának politikai életében, akár mint a kormányzó koalíció része, akár mint a kormányt kívülről támogató párt, vagy legalább a közelmúlt nemzeti parlamenti választásain az első 3 között végzett politikai erő. Ennek megfelelően a kiválasztott pártok: Alternatíva Németországnak (Alternative für Deutschland, AfD); Dán Néppárt (Dansk Folkeparti, DF); Igazi Finnek (Perussuomalaiset, PS); Liga (Lega per Salvini Premier, LSP); Nemzeti Tömörülés (Rassemblement National, RN); Olaszország Fivérei (Fratelli d'Italia, FdI); Osztrák Szabadságpárt (Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ); Svéd Demokraták (Sverigedemokraterna, SD); Szabadságpárt (Partij voor de Vrijheid, PVV).

Magyarázatra szorul a címben szereplő szuverenista jelző. A szakirodalomban és különösen az európai sajtóban előszeretettel minősítik ezen pártokat szélsőjobboldalinak. Álláspontom szerint – és ezt a tanulmányban megpróbálom empirikusan is igazolni - ez a minősítés egyik tárgyalt párt esetében sem releváns. Egyik politikai erő sem tör kizárólagos hatalomra, nem vesz igénybe a hatalomra kerülése érdekében erőszakos eszközöket, tiszteletben tartja az alapvető emberi jogokat és nem tart egyetlen népet, illetve a hozzá tartozó személyt sem alacsonyabb/magasabb rendűnek. Felmerülhetne még a radikális jobboldali jelző, de összességében vizsgálva nem mindegyik párt programját és vezetőjét tekintem radikálisnak sem (néhányakat viszont igen). Olykor megjelenik ezen pártokkal kapcsolatban az újjobboldali jelző is, de egyrészt több közülük már tekintélyes múltra tekint vissza, másrészt többségük nem is minősíti magát jobboldalinak. Így maradtam a szuverenista jelzőnél, mert minden vizsgált párt kiemelten hangsúlyozza a nemzeti szuverenitás fontosságát (elsősorban Brüsszellel szemben), másrészt ez kellően neutrális jelző ahhoz, hogy egy tudományos cikk címében szerepeljen.

Az alábbiakban egy rövid elméleti-módszertani bevezetőt követően a tárgyalt pártok önmeghatározását mutatom be, majd tizenegy szakpolitikai területen tekintem át a kilenc párt programját és meghatározó politikusaik megnyilvánulásait, ezt követően tárgyalom a szélsőjobboldalhoz, a fasiszta-náci múltéhoz való viszonyukat, végül röviden a pártvezetők személyes életét. A szakpolitikai területek kiválasztásának szempontjai voltak, hogy szorosan kapcsolódjanak az egyes pártok identitásához, valamint szerepet játszott benne a személyes érdeklődésem is. A tanulmány alapvetően jelenkortörténeti munka, nem törekszik sem új elmélet felállítására, sem tipológiaalkotásra, és lehetőség szerint a minősítésektől is igyekszik tartózkodni. Legfőbb célja a valóság minél alaposabb és tisztességesebb bemutatása.

I. Röviden a műfajról

Soha nem voltam híve az egyes társadalomtudományok merev elkülönítésének, mivel mindegyik ugyanazt a társadalmat kutatja, vizsgálja, elemzi. Ugyanakkor mégis más-más kérdésekre, területekre, szempontokra fókuszál, és mindezt eltérő módszerekkel teszi. Miként említettem, alábbi írásomat elsősorban a jelenkori politikátörténet műfajához sorolom.

A jelenkortörténet-írás komoly hagyományokra tekint vissza. Hérodotosztól a 18. század végéig a történetírók elsősorban a saját korszakukat tanulmányozták, sőt Lessing szerint „az igazi történetíró névre csak az méltó, aki saját korának és saját országának történetét írja”. A 18. század végén paradigmaváltás következett be e téren, és Nyugat-Európában ezt követően sokáig a jelennel, közelmúlttal foglalkozó történetek írását újságírók, publicisták művelték,

akik miközben állást foglaltak a jelen vitáiban, a folyamatok előrejelzésére és a jövőre vonatkozó javaslatok megfogalmazására is vállalkoztak. Angliában például az első világháború előtt nem írtak az 1837-es választójogi reform utáni időkről tudományos munkát, míg Franciaországban a forradalom történettudományi vizsgálata a százéves évforduló körül kezdődött. Sőt, a minap elhunyt híres francia történész, Pierre Nora még az 1970-es években is azt írta – immáron kisebbségi véleményként –, hogy jelenkortörténet nem létezik.³

A német történettudományban az 1940-es évek végén Hans Rothfels munkássága révén vált elfogadottá a „Zeitgeschichte” kifejezés, amit ugyan szó szerint kortörténetnek fordítunk, de valójában jelenkortörténetet értünk alatta. A német történetírás általában a fogalmat az első világháború végétől napjainkig tartó időszakra használja, és három alperiódusra osztja (1919-1945, 1945-1989, 1989-től napjainkig).⁴

Magyarországon azonban a történészek többsége a második világháború végétől kezdődő időszakot tekinti jelenkortörténetnek (Zeitgeschichte, contemporary history).⁵ Egy 2010-ben tartott kerekasztal-beszélgetésen Romsics Ignác kifejtette, hogy szerinte az 1945 utáni időszakot tekinthetjük jelenkortörténetnek, és „mindenekelőtt a rendszerváltás óta eltelt két évtized”-et. Pritz Pál szerint pedig le kellene szögezni, hogy a jelenkortörténeten csak az 1989 óta eltelt két évtizedet értjük.⁶

A jelenkortörténet-írás felemelkedését Bódy Zsombor korunk jelenközpontúvá válásához köti. Miként fogalmaz: „A történeti idő elhalványulásával egyre nehezebb úgy írni a korábbi korszakokról, hogy a múlt lineáris összefüggésben álljon a jellel, miközben mégis különbözik tőle... Nem csoda, hogy a jelenközpontúság közepette a történészek szívesen fordulnak a jelen tanulmányozása felé, ahol a kutatási témák legitimitása, jelentéssége és fontossága nem kérdéses, s ahol munkáikkal jóval nagyobb érdeklődésre találhatnak, jóval szélesebb közönség körében.” Egyszersmind hangsúlyozza azonban a jelenkortörténész előtt álló kihívásokat is: „A jelenkortörténész azonban nincs abban a privilegizált helyzetben, mint a régebbi korok kutatója, akinek nem nagyon van versenytársa. Nem tűnik ugyanis magától értetődően kompetensebbnek a történeti módszertan alkalmazása miatt a jelen értelmezésében, mint az alternatívák. A történeti perspektíva, amely legitímálja a történetírási módszertan alkalmazását a korábbi korszakok kutatásában, nem biztosít szilárd alapokat a jelenre fókuszáló történeti elemzéseknek, és nem biztosít tekintélyt neki a jelenre irányuló más reflexiós formákkal szemben.”⁷

Gyáni Gábor az említett kerekasztal-beszélgetésen kifejtette ezzel kapcsolatban, hogy a jelenkortörténész nem ismerheti az adott időszak eseményeinek következményeit, nem láthatja a történeti perspektívát. Ezen kívül – noha forrásbőség van – számos alapvető fontosságú forrás a titkosítások, személyiségi jogok és egyéb okok miatt csak korlátozottan kutatható vagy teljesen el van zárva a történész elől.⁸

Tegyük még ehhez hozzá, hogy mivel a jelenkortörténet kutatója az általa is megélt időszakot, eseményeket kutatja, nagyobb a személyes elfogultság, a szubjektivitás veszélye is számára. Így írt erről Mannheim Károly még az 1920-as években: „Túlontúl hajlamosak vagyunk ugyanis arra, hogy „objektív” mozzanatokként fogadjunk el olyan kategoriális

³ Bódy Zsombor: Az önmagára irányuló tekintet: Van-e jelenkortörténet, és ha nincs, mi az?, 1298-1300. o. In Századok, 2020/6. szám, 1293-1316. o. Tegyük azért ehhez hozzá, hogy Magyarországon a XIX. században is születtek fontos jelenkortörténeti munkák. Horváth Mihály például már az 1860-as években alapvető műveket írt a reformkorról és az 1848-1849-es eseményekről.

⁴ Stipta István: A jelenkori jogtörténet-tudomány, 36. o. In Jogtörténeti Szemle, 2016/3. szám, 36-40. o.

⁵ Rainer M. János: Bevezetés. 9.o. In M. Topits Judit – Ulrich Mähler – Rainer M. János (szerk.): Vadmecum – Jelenkortörténet. Magyarország. Berlin-Budapest, 2005.

⁶ Konok Péter: A jelenkortörténet-írás problémái. Kerekasztal-beszélgetés a Politikatörténeti Intézetben, 171-172. o. In Múltunk, 2010/4. szám, 168-174. o.

⁷ Bódy: i.m. 1310-1311. o.

⁸ Konok: i.m. 169. o.

struktúrákat és végső tételezéseket, amelyeket öntudatlanul mi magunk vittünk be a tapasztalatba, s amelyek a tudásszociológus számára utólag egy sajátos irányzat részleges, történelmileg és álláspontilag kötött axiomatikájának bizonyulnak. Hiszen mi sem magától értetődőbb, mint hogy számunkra éppen azok a gondolkodási formák tárják fel a legkevésbé partikuláris jellegüket, amelyekben mi magunk gondolkodunk, s csak a továbbhőmpölygő történelmi-társadalmi áramlás teremti meg azt a distanciát, ahonnan az esetleges partikularitás láthatóvá válik.”⁹

Gyáni szerint a jelenkortörténet-írásnak elsősorban a politikátörténettel érdemes foglalkoznia, mivel az átfogóbb társadalmi struktúrák változásai csak hosszabb távon értelmezhetőek: „A politikátörténet az, amit az események fényében fogalmilag képesek vagyunk megragadni és leírni.”¹⁰

Rainer M. János 2005-ben még ezt írta: „Az 1989-90-es rendszerváltás utáni időszak azonban ma még inkább a politikatudomány, a politikai elemzés tereuma”.¹¹ Ez szerintem már akkor sem volt igaz, ma pedig még inkább elkülönül egymástól a politikatudomány és a jelenkortörténet. Jómagam például nem csupán végzettségem okán tartom magam inkább jelenkortörténésznek. Soha nem éreztem például készletet hipotézisek tesztelésére, regresszióelemzés, vagy egyéb statisztikai elemzések végzésére, mert igen szkeptikus vagyok az általuk vizsgált társadalmi jelenségek egzakt mérhetőségét illetően. Nem használtam soha az elemzéseim során függő és független változókat, nem készítettem és nem használtam fel kérdőíves felméréseket, adatbázisokat, és nem éltem eddig a résztvevői megfigyelés és a fókuszcsoportos beszélgetés lehetőségével sem. Nem alkottam továbbá elméleteket és tipológiákat, és kifejezetten idegenkedem a szövegbányászati módszerek alkalmazásától. Utóbbiak ugyanis megítélésem szerint gyakran leegyszerűsítik (időnként meg is hamisítják) a hallatlanul bonyolult és komplex valóságot. Márpedig mindezek a politikatudomány – és egyéb modern társadalomtudományok – alapvető eszközei és módszerei közé tartoznak. Ehelyett „csupán” törekszem a valóság minél alaposabb, elfogultságoktól mentes, tárgyilagos bemutatására és elemzésére, akár a kormányzati döntéshozatal mechanizmusairól¹², akár a 2010 utáni magyar külpolitikáról¹³, akár a gazdasági teljesítmény mérhetőségéről¹⁴, akár – mint ebben a tanulmányban – a nyugat-európai szuverenista pártokról írok. Ehhez pedig az adott téma szakirodalma mellett főleg elsődleges forrásokat – jogszabályok, hivatalos dokumentumok, szakfolyóiratok, sajtó, általam készített mélyinterjúk – használok fel.

II. Önmeghatározás

A szuverenista pártok egy része nem tartja fontosnak, hogy általános ideológiai jegyek alapján definiálja magát, csupán az egyes szakpolitikai kérdésekben fogalmazza meg az álláspontját. Természetesen a szélsőjobboldali jelzőt mindegyik visszautasítja, de radikálisnak, sőt többségük jobboldalinak sem tartja magát. Fontosabb számukra a jelenlegi elitek szembeállítása a néppel, mint a bal-jobb dichotómia.

A pártok közül egyedül az AfD tett közzé a honlapján küldetési nyilatkozatot, amelyben

⁹ Mannheim Károly: Ideológia és utópia. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1996 (eredeti kiadás 1927), 214. o.

¹⁰ Konok: i.m. 170. o.

¹¹ Rainer: i.m. 9. o.

¹² Pesti Sándor: A kormányzati döntéshozatal mechanizmusai Magyarországon. In Jogelméleti Szemle, 2000/4. szám.

¹³ Pesti Sándor: Magyarország külpolitikája 2010 – 2020. Gondolat Kiadó, Budapest, 2021.

¹⁴ Pesti Sándor: Mérhető-e a gazdasági teljesítmény? In Pesti Sándor – Szoboszlai Kiss Katalin (szerk.): Homo Politicus – Ünnepi tanulmányok a 80 éves Bihari Mihály tiszteletére. Eötvös Kiadó, Budapest, 2023, 165-180. o.

részletesen leírja a párt általuk vélt legfontosabb jellemzőit. Ebben magukat liberálisoknak és konzervatívoknak, demokratáknak, a jogállam híveinek nevezik. Támogatják a közvetlen demokráciát, a hatalmi ágak szétválasztását, a szociális piacgazdaságot, a szubszidiaritást, a föderalizmust, a családot és a szuverén demokratikus államok Európáját. Miként fogalmazzuk: „Szeretnénk tartósan megőrizni az emberi méltóságot, a gyerekes családokat, nyugati keresztény kultúránkat, nyelvünket és hagyományainkat a német nép békés, demokratikus és szuverén nemzetállamában.”¹⁵ A párt jelenlegi társelnöke és kancellárjelöltje a 2025-ös választásokon egy 2024. decemberi interjújában pártját libertariánusnak és konzervatívnek nevezte.¹⁶

Herbert Kickl, az FPÖ kancellárjelöltje a 2024-es osztrák választásokon a pártprogramot bemutató sajtótájékoztatóján négy szóban foglalta össze programjuk lényegét (egyben ezek a fő fejezetek címei is): individualitás, szuverenitás, homogenitás, szolidaritás.¹⁷

Giorgia Meloni, az Fdi elnöke 2022 szeptemberében, miniszterelnöki kinevezése előtt a The Washington Postnak adott interjúban magát mainstream-konzervatívnek nevezte, akinek a következő dolgok a legfontosabbak: egyéni szabadság; magánvállalkozás a gazdaságban; oktatási szabadság; a család központi szerepe a társadalomban; a határok védelme az ellenőrizetlen migrációtól; az olasz nemzeti identitás védelme. Szerinte pártjához legközelebb a brit toryk, az izraeli Likud és az amerikai Republikánus Párt áll.¹⁸ 2019 októberében egy római nagygyűlésen a 2. Conte-kormány azon terve ellen tiltakozva, hogy a kiskorúak személyi igazolványában az apa és az anya szót az 1. számú és a 2. számú szülő váltsa fel, hangzottak el azóta legendássá vált szavai: „Giorgia vagyok, nő, anya, olasz és keresztény. Ezt soha nem fogjátok elvenni tőlem.”

A Liga 2022 tavaszán kiadott politikai manifesztuma a pártot liberál-konzervatív politikai erőként írja le, amely egy olyan országot szeretne megteremteni, ami „liberális a gazdaság és a társadalom területén, bölcsen konzervatív az értékekben és mélyen republikánus a közösségi kultúrájában.”¹⁹

A DF honlapján található aktuális pártprogramban szerepel a következő mondat: „A Dán Néppárt a nyugati liberális demokrácia oldalán áll, és mindent meg kell tennünk, hogy befolyásoljuk az illiberális szélhámós államokat.”²⁰

Az SD 2011-ben hivatalosan nacionalistáról szociál-konzervatívra változtatta meg a párt önjellemzését.²¹

III. Az Európai Unióhoz való viszony

Jelenlegi formájában mindegyik vizsgált párt erősen kritizálja az Európai Uniót. A

¹⁵ www.afd.de/partei

¹⁶ Scholz's Far-Right Rival Puts Germany's EU Exit on the Ballot. www.bloomberg.com/news/articles/2024-12-19

¹⁷ Austria's far-right Freedom Party sets out election programme. <https://www.reuters.com/world/europe/austrias-far-right-freedom-party-sets-out-election-programme-2024-08-21/>

¹⁸ Tharoor, Ishaan: The mainstreaming of the West's far right is complete. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/09/27/mainstreaming-wests-far-right-is-complete/>

¹⁹ Zapperi, Cesare: Un Paese liberal-conservatore, la famiglia e il sì all'Europa: il manifesto di governo della Lega. https://www.corriere.it/politica/22_settembre_03/paese-liberal-conservatore-famiglia-si-all-europa-manifesto-governo-lega-30cd0688-2bc2-11ed-b268-2b12bb5640dc.shtml

²⁰ www.danskfolkeparti.dk/vores-politik

²¹ Lee Tomson, Danielle: The Rise of Sweden Democrats: Islam, Populism and the End of Swedish Exceptionalism. In Brookings Institution Press, March 25, 2020. <https://www.brookings.edu/articles/the-rise-of-sweden-democrats-and-the-end-of-swedish-exceptionalism/>

szuverén nemzetállamok laza konföderációját támogatják, ostorozzák az uniós bürokráciát, ellenzik az EU föderatív irányba történő átalakítását, óvnak egy európai szuperállam létrejöttétől. Ellenzik az egyhangú döntést igénylő szakpolitikai területek csökkentését, sőt újabb területekre terjesztenék azt ki. Az érintett országok pártjain kívül kritizálják a francia-német tengely túlhatalmát, mely szerintük dominálja az EU-t, és más tagállamok kárára érvényesíti az érdekeit (még a két olasz párt is így gondolja).

Ellenzik újabb tagállamok felvételét az Unióba, és a két olasz párt kivételével megszüntetnék a kohéziós politikát, a gazdaságilag fejletlenebb tagállamok, régiók támogatását a gazdagabbak által. Szintén egyöntetűen ellenzik a közös európai hadsereg létrehozását.

A sok hasonlóság mellett a részleteket illetően vannak azért fontos különbségek is.

Az RN elődpártja 2013 óta követelt népszavazást Franciaország uniós tagságáról, és a pártelnök Marine Le Pen a kilépés mellett foglalt állást. 2016-ban a Brexit népszavazást követően kijelentette: „Európa lesz a francia elnökválasztás központi témája.”²² Le Pen azonban a 2019-es EP-kampányban visszavonta az EU-ból és az eurózónából való kilépésre vonatkozó követelését, azóta az a jelszó, hogy belülről kell megreformálni az uniót.²³ 2020-ban azt nyilatkozta, hogy nem akarja, hogy Franciaország elhagyja az EU-t, helyette át kell alakítani nemzetek laza szövetségévé, ahol „minden nemzet megőrzi a szabadságát”.²⁴ 2022-es, 22 pontból álló elnöki programjának egyetlen pontja sem tért ki az EU-hoz való viszonyra, miként a párt 2024-es nemzetgyűlési választási programja sem.²⁵

Az AfD 2017-es választási programjában szerepelt a visszatérés a Maastricht előtti Európai Közösségekhez, az eurózóna elhagyása, az Európai Központi Bank intézkedéseinek bírálata és a bankunió elvetése.²⁶ A párt a 2021 áprilisában tartott drezdai kongresszusán úgy döntött, hogy Németország EU-ból történő kilépését támogatja, egyben síkraszállt egy új európai gazdasági és érdekközösség létrehozása mellett.²⁷ Kancellárjelöltjük, Alice Weidel 2024 decemberében Berlinben azzal vádolta az EU „szocialista policy making”-jét, hogy „lerombolta a piaci mechanizmusokat Európában”. Példaként a német autóipar tönkretételét említette. Javasolta, hogy az uniót alakítsák vissza szabad kereskedelmi övezetté, és a bizottsági döntések esetében is vétőjogot kért a biztosok számára.²⁸

A párt 2025-ös választási programjában elutasítja az EU közös kül- és biztonságpolitikáját, a Külügyi Szolgálatát és a keleti bővítését. Miként fogalmaznak: „A mi célunk az Európai Nemzetek Szövetsége, egy újonnan alapított európai gazdasági és érdekközösség, amelyben garantálják a tagállamok szuverenitását, és csak olyan területeken működnek együtt, ahol valódi közös érdekek állnak fenn. Minden más területet vissza kell adni a tagállamok illetékességi körébe.” Konkrétan 4 területet említ: közös piac; a külső határok hatékony védelme az illegális bevándorlással szemben; a biztonságpolitika területén a stratégiai autonómia elérése; az európai kultúrák és identitások megőrzése. Az AfD tisztában van vele, hogy egy stabil nemzeti valuta újra bevezetésének vannak költségei, meggyőződésük

²² Chrisafis, Angélique: European far right hails Brexit vote. <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/24/european-far-right-hails-britains-brexit-vote-marine-le-pen>

²³ Sapin, Charles: Le Rassemblement national abandonne définitivement la sortie de l'euro. <https://www.lefigaro.fr/politique/2019/01/16/01002-20190116ARTFIG00326-le-rn-abandonne-la-sortie-de-l-euro.php>

²⁴ Marine Le Pen: EU has more to lose on Brexit, but I don't want Brexit. <https://www.euronews.com/2020/02/06/marine-le-pen-eu-has-more-to-lose-on-brexit-but-i-don-t-want-frexit>

²⁵ <https://rassemblementnational.fr/22-mesures>; <https://rassemblementnational.fr/documents/202406-programme>

²⁶ Hajdú András: Kihívás jobbról. Az AfD a német pártrendszerben. In Dúró József (szerk.): Előzés jobbról? Radikális jobboldal Európában. MCC Alapítvány, Budapest, 2020, 305-344. o.

²⁷ Nationalist AfD calls for a normal Germany. <https://www.dw.com/en/far-right-afd-calls-for-normal-germany-at-conference/a-57156531>

²⁸ Scholz's Far-Right Rival Puts Germany's EU Exit on the Ballot. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-12-19/scholz-s-far-right-rival-puts-germany-s-eu-exit-on-the-ballot>

szerint azonban ezek alacsonyabbak, mint az eurózónában maradás tartós költségei. Elképzeléseik szerint az euró sem szűnne feltétlenül meg, párhuzamosan létezhetne a márkával. Egyes nyugati sajtóhírekkel szemben azonban már nem szerepel a programban népszavazás követelése Németország EU-ból történő kilépéséről.²⁹

Noha az FPÖ Heinz-Christian Strache 2005-ben kezdődő elnöksége óta folyamatosan kritizálja az EU-t, mert nyíltan és bújtatottan egyre több kompetenciát von magához a nemzetállamoktól, egyetlen választási programjában sem hirdette meg az EU-ból – vagy akár csak az eurózónából – történő kilépést.³⁰

A 2024-es választási programja elég keveset foglalkozik az EU-hoz való viszonyal. Annyit rögzít csupán, hogy nem szabad az egyhangú döntést igénylő területeket csökkenteni, sőt a már többségi döntéssel elfogadott kérdéseket is felül kell vizsgálni, és szükség esetén visszaállítani az egyhangú döntési mechanizmust. Elutasít továbbá minden közös EU-hitelfelvételt, a tőkepiaci uniót valamint az Európai Békekeretet is, és korlátozni kívánja az Európai Unió Bíróságának jogköreit.³¹

Az FdI a 2014-es EP-programjában az eurózónából való kontrollált távozást hirdette meg. A 2019-es EP-programban azonban már csak kompenzációs intézkedéseket követelt azon országok számára (mint például Olaszország), amelyeknek komoly káruk származott az euró bevezetéséből. A párt víziója a szuverén és szabad nemzetállamok konföderációján alapul, elutasítja az EU föderális modelljét, „technokrata EU-nak” nevezve azt. Egy 2022-ben született tanulmány az FdI-t eurorealista vagy soft euroszeptikus pártnak nevezte.³²

A 2022-es választási kampányban azonban a párt felhagyott az euró zóna elhagyásának támogatásával.³³ Az FdI által dominált 2022-ben megalakult olasz kormány programjában két mondat szól az EU-hoz való viszonyról: „Teljes ragaszkodás az európai integrációs folyamathoz, kilátásba helyezve egy politikai és kevésbé bürokratikus uniót. A Stabilitási Paktum szabályainak és a gazdasági kormányzásnak a felülvizsgálata a stabil és tartós növekedést és a teljes foglalkoztatást biztosítani képes politikák végrehajtása érdekében.”

A Liga 2018-as választási programja azt szorgalmazta, hogy az EU térjen vissza a maastrichti szerződés előtti állapothoz, minél több hatáskör kerüljön vissza tagállami szintre. A párt az EU-ból nem lépne ki, de az eurózónából igen.³⁴ 2018 májusi kormányra kerülése után azonban nem szorgalmazta többé az euróvezetből való távozást.³⁵

A PVV 2012-es programja óta következetesen azon az állásponton volt, hogy Hollandia lépjen ki ne csak az eurózónából, hanem az Európai Unióból is. Brüsszel ugyanis egyrészt anyagi forrásokat von el Hollandiától, és korlátozza a holland állam cselekvőképességét, másrészt támogatja a baloldali progresszív kulturális és politikai elitet, amely a muszlim bevándorlók pártján áll.³⁶

A 2024-es EP-választási manifesztumában azonban a párt már nem az EU-ból való kilépést szorgalmazza, hanem belülről kívánja megváltoztatni az uniót. A párt elnöke, Geert

²⁹ https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf

³⁰ Hajdú András-Kurtán Sándor: Az ellenzékiesség és a kormányzás ciklikussága. Az Osztrák Szabadságpárt menetelése a kormányzásért. In Dúró (szerk.): i.m. 79-123. o.

³¹ <https://www.fpoe.at/themen/wahlprogramm-nationalratswahl-2024>

³² Sondel-Cedarmas, Joanna: Giorgia Meloni's New Europe: Europe of Sovereign Nations in the Brothers of Italy Party Manifestos. In Berni, Francesco – Sondel-Cedarmas, Joanna (szerk.): *The Right Wing Critique of Europe*. Routledge, London, 2022, 60-72. o.

³³ Profile: Who is Giorgia Meloni, Italy's new prime minister? <https://www.thelocal.it/20220824/profile-who-is-giorgia-meloni-italys-likely-next-prime-minister>

³⁴ Nábelek Fruzsina: Padániától az olasz identitás védelméig. In Dúró (szerk.): i.m. 151-189. o.

³⁵ Liso, Oriana: Milano, cancellata la scritta „Basta euro” dal muro della Lega di via Bellerio. https://milano.repubblica.it/cronaca/2018/05/31/news/milano_cancellata_la_scritta_basta_euro_dal_muro_della_lega_di_via_bellerio-197806594/

³⁶ Hajdú András: Az iszlámellenesség „prófétája”. Geert Wilders küzdelme az iszlám ellen. In Dúró (szerk.): i.m. 269-304. o.

Wilders ezt egyrészt a folyamatban lévő koalíciós tárgyalásokkal magyarázta (a koalíció többi pártja nem támogatja), másrészt azzal érvelt, hogy a holland társadalom elsöprő többsége is ellene van, még a PVV-re szavazóknak is csak 36%-a támogatja a Nexitet.³⁷

A 2024 májusában megkötött koalíciós szerződés a következőket tartalmazza a PVV dominálta kormány EU-hoz való viszonyáról: „Hollandia konstruktív partner marad az Európai Unión belül. Azon dolgozunk a többi EU-tagállammal, hogy nagyobb stratégiai függetlenséget vívjunk ki magunknak, és növeljük a védelmi együttműködést a közlekedés és az ipar területén... Hollandia igen kritikus álláspontot foglal el az EU további bővítésével kapcsolatban, semmilyen engedményre nem hajlandó a koppenhágai kritériumokat illetően.”³⁸

A PS 2019-es – igen részletes – Európa-programjában deklarálta, hogy a párt hosszú távú stratégiai célja, hogy még mielőtt bekövetkezik az EU végső szétesése, Finnország kiváljon belőle – akár egyedül akár több országgal együtt. Szerintük illúzió azt gondolni, hogy az európai nemzetek közötti béke és egy egységes belső piac működése megköveteli a politikai unió létrehozását. Az euró fokozatos megszüntetésének a hívei, álláspontjuk szerint egy ideig párhuzamosan lehetne használni az újra bevezetett finn márkával. Ellenzik az egyhangú döntést igénylő kérdések számának csökkentését, csökkentenék a Bizottság hatalmát, és növelnék a nemzetállami kompetenciákat (pl. a kül-és biztonságpolitikát valamint a migrációs politikát a tagállamokra bíznák). A 4 szabadságból a munkaerő szabad áramlását kivennék, mert a Kelet-Európából beáramló sok fiatal és képzett munkás lerontotta a finn fizetéseket és munkakörülményeket, valamint növelte a bűnözést.³⁹

A párt 2023 augusztusában tartott kongresszusán az akkori elnök, Jussi Halla-aho megerősítette, hogy a PS hosszú távú célja az EU elhagyása, hozzátette azonban, hogy Oroszország Ukrajna elleni inváziója miatt most az európai egységnek kell prioritást adni.⁴⁰ A DF a kormányközi együttműködés elkötelezett híveként Maastricht óta az összes integrációs mélyítését célzó szerződés ratifikálását elutasította.⁴¹

A párt honlapján található aktuális program szerint a DF ellenzi Dánia uniós tagságát. Amíg az ország EU-tag, ellene van minden újabb döntési jogkör átruházásának Brüsszelre. Elutasítja továbbá a kohéziós politikát, a források újraelosztását a jómódú országokból a dél- és kelet-európai országokba.⁴²

Az SD 2019-es EP-választási programja a következőképpen fogalmazott: „Az Európai Parlamentben a Svéd Demokraták arra töreksenek, hogy megállítsák a hatalom folyamatos Brüsszelre történő átruházását – ezért egy új alapszerződésen fognak dolgozni, amely a tagok közötti különbségek fokozottabb tiszteletben tartását, a tagok megerősített vétőjogát, a demokratikusabb jogalkotási folyamatot, az EU korlátozottabb hatáskörét helyezi előtérbe.” A program kiáll a svéd korona, a független svéd monetáris politika mellett. A svéd befizetések és általában az uniós költségvetés csökkentését szorgalmazza, a strukturális alapokat teljesen megszüntetné. Ellenzi a közös pénzügyminiszter tervét, minden egységes adózással kapcsolatos koncepciót és Svédország bankunióban való részvételét. A tagjelölt országok számára minden támogatást megszüntetne.⁴³

A párt 2022-es országgyűlési választási programjában ellenzi az EU kohéziós

³⁷ Wilders wants to „erode” the EU’s power from within, but won’t press for Nexit. <https://nltimes.nl/2024/04/08/wilders-wants-erode-eus-power-within-wont-press-nexit>

³⁸ Hope, Courage and Pride – Framework Coalition Agreement 2024-2028 PVV, VVD, NSC, BBB

³⁹ www.perussomalaiset.fi/wp-content/2019/05/EUpolitiikkaENG_2019.pdf (A 2024-es Európa-programjuk csak finnül olvasható a honlapon)

⁴⁰ Kauranen, Anne: Finns Party mastermind defends long-term goal to leave the EU. <https://www.reuters.com/world/europe/finns-party-mastermind-defends-long-term-goal-exit-eu-2023-08-12/>

⁴¹ Dúró József-Molnár Kristóf: Professzionalizálódás mérséklődés nélkül. A Dán Néppárt. In Dúró (szerk.): i.m. 123-150.o.

⁴² www.danskfolkeparti.dk/vores-politik

⁴³ https://www.sd.se/wp-content/uploads/2022/07/eu-valplattform-2019_final.pdf

politikáját, szegényebb, „rosszul kormányzott” országainak támogatását. Ostorozza az „uniós bürokraták hataloméhségét és pazarlását”, a drága és nem hatékony klímapolitikát, a belső égésű motorok betiltását. A program deklarálta, hogy amennyiben Svédországnak nem sikerül elérnie az EU megreformálását, fontolóra kell vennie a tagság felülvizsgálatát.⁴⁴

Összességében elmondható tehát, hogy miközben az összes vizsgált párt komoly kritikákat fogalmaz meg az Európai Unió jelenlegi működésével, az unió és a tagállamok közötti kompetencia-megoszlással kapcsolatban, ma már egyik párt sem követeli országa EU-ból való azonnali távozását. A PS és a DF csak hosszú távon tudja ezt elképzelni, az összes többi párt pedig belülről kívánja megreformálni az uniót. Sőt, az AfD kivételével a jelenleg bent lévők az eurózónából sem kívánnak kilépni, és a német párt is párhuzamosan képzeli el az euró és a nemzeti valuta létezését.

IV. A bevándorláshoz való viszony

Az összes vizsgált párt elutasítja az országába történő tömeges bevándorlást. A részleteket illetően különböző módon, de lényegében minden párt programjában már évek óta szerepelnek az alábbi pontok:

- az egymástól jelentősen különböző kultúrák, vallások békés együttélésével kapcsolatos szkepticizmus (különösen igaz ez a muszlimokra)
- a jobb megélhetés miatt érkező, szakképzetlen bevándorlók elutasítása
- a biztonságos országok listájának egyértelmű meghatározása, és az onnan érkezők elutasítása
- az összes illegális migráns elutasítása
- az elutasított menedékkérők és a bűncselekményt elkövető menekültstátusszal rendelkezők kitoloncolásának felgyorsítása
- a menekültkérelmeket az ország – és lehetőleg az EU – területén kívül bírálják el
- a menekültkérelmek elbírálásának felgyorsítása
- minden szociális juttatás többéves munkaviszonyhoz és járulékfizetéshez kötése
- az állami és önkormányzati bérlakások kiutalásánál az ország állampolgárainak előnyben részesítése
- a családegyesítések megnehezítése
- az állampolgárság megszerzéséhez szigorú feltételek és többéves ottlakás előírása
- ne járjon automatikus állampolgárság az adott országban nem az ország állampolgáraitól született gyermekeknek
- súlyos bűncselekményt elkövető, szélsőséges eszméket terjesztő, integrálódásra képtelen külföldi születésű állampolgároktól az állampolgárság megvonása, majd az országból történő kitoloncolása
- a migránsgettók megszüntetése
- az arcot eltakaró ruhadarabok nyilvános helyeken történő betiltása
- a mecsetekben csak az adott ország anyanyelvén lehessen prédikálni
- az imára hívó müezzinek tevékenységének betiltása

Az alábbiakban részletesen ismertetem 4 viszonylag friss dokumentum témánk szempontjából releváns részeit.

Az FDI által dominált olasz kormány programja meglepően szűkszavúan szól a tervezett migránspolitikáról:

- az illegális bevándorlás elleni küzdelem, a legális bevándorlás rendezett kezelése

⁴⁴ <https://www.sd.se/vad-vi-vill/>

- a nemzeti és az európai határok védelme határellenőrzéssel és a partraszállások blokkolásával, hogy – az észak-afrikai hatóságokkal együttműködve – megállítsák az embercsempészetet
- EU-n kívüli hotspotok létrehozása a menedékkérelmek elbírálására
- a legális bevándorlók integrációjának előmozdítása⁴⁵

Jóval részletesebben tárgyalja a kérdést a PVV által dominált holland kormány programja:

- megerősítik a határok ellenőrzését, fokozzák a mobil biztonsági ellenőrzést, szorosabban együttműködnek a szomszédos és a migrációról hasonlóan gondolkodó országok kormányaival
- a biztonságos országok körét kiterjesztik, és azokból nem engednek be senkit, valamint a dublini rendeletet is szigorúan betartják
- a tartózkodási engedéllyel nem rendelkező személyeket kiutasítják (ha szükséges, erőszakkal)
- a menekültstátusszal rendelkezők nem kapnak szociális bérlakást
- a családegyesítés lehetőségét a 18 év alatti gyerekekkel rendelkező nukleáris családokra korlátozzák, és itt is megnövelik a várakozási időt
- azokat a menedékkérőket, akik valószínűleg nem kapják meg az engedélyt, elkülönítve helyezik el, minimális szolgáltatásokkal, részlegesen elzárva
- a menedékkérők számára korlátozzák a jogi segítséget
- az elutasított menedékkérelmet csak egy bíróság tárgyalja, fellebbezni nem lehet
- megszűnik az állandó tartózkodási engedély, ezt az ideiglenes váltja fel
- minden menedékkérőnek csak a legalapvetőbb szolgáltatásokat biztosítják
- automatikusan megtagadják azoktól a menedékkérelmet, akik kérelmét egy másik országban már elutasították
- a bűncselekményt elkövető menekültstátusszal rendelkező személyek kiutasítását felgyorsítják
- Hollandia támogatja az EU migrációs paktumát, de a további szigorításokért fog küzdeni (az EU külső határainak szigorúbb őrzése, megállapodás 3. országokkal a visszatérésről, a menekültkérelmek EU-n kívüli országokban történő elbírálása)
- Hollandiának szüksége van a munkavállalási célból az országba érkező legális migránsokra, de hosszú távon az országban dolgozóknak meg kell tanulniuk a holland nyelvet (ezért a munkaadójuk felel), és korlátozni kell az alacsony képzettségű és fizetésű munkavállalók számát
- az egyetemeken csökkentik az idegen nyelvű képzések számát, és növelik az EU-n kívüli tanulók tandíját
- az állampolgárság megszerzésének idejét a tartózkodási engedély megkapásától számított 10 évre növelik, és le kell mondaniuk eredeti állampolgárságukról, a nyelvi követelmény B1-re nő
- tiltani fogják a kényszerházasságot és a női nemi szerv megcsonkítását⁴⁶

Nem meglepő, hogy az FPÖ 2024-es választási programja is részletesen foglalkozik a migránspolitikával:

- minden szociális támogatást osztrák állampolgársághoz kell kötni, ez egyszerre védi a szociális rendszert és hat ösztönzőleg a valódi integrációra

⁴⁵ www.fratelli-italia.it/programma

⁴⁶ Hope, Courage and Pride – Framework Coalition Agreement 2024-2028 PVV, VVD, NSC, BBB.

- a menedéjjoggal rendelkezők csak az alapellátásukhoz elengedhetetlen szociális segélyben – természetbeni juttatás – részesülhetnek, így csökken a vonzerő, hogy a szociális ellátás miatt Ausztriába vándoroljanak be
- az illegális migránsok és a legális menedékkérők csak az alapvető egészségügyi szolgáltatásokban részesülhetnek
- törvényileg kell garantálni, hogy az önkormányzati bérlakások kiutalásánál az osztrák állampolgárok elsőbbséget élveznek
- meg kell erősíteni a határokat (kerítések építése, határvédelmi egységek megerősítése), senkit nem szabad beengedni, mert Ausztria biztonságos országokkal van körülvéve⁴⁷
- mivel Ausztria túlterhelt menekültekkel, a menedéjjog megadását ideiglenesen teljesen fel kell függeszteni, míg az ország megbirkózik a már itt lévő menekültekkel
- ezt követően is csak meghatározott időre szabad megadni a menekültstátuszt, és utána felülvizsgálni, hogy javult-e a helyzet az érintett hazájában
- a menekültkérelmeket EU-n kívüli migrációs centrumokban kell elbírálni
- csak azok a menedéjjoggal rendelkezők kaphatnak később állampolgárságot, akik teljesen beilleszkedtek, és munkájukkal hozzájárulnak közösségük gyarapodásához; a várakozási időt jelentősen meg kell növelni, az állandó jövedelem mellett bizonyos vagyont is igazolni kell, széleskörű ismeretekkel kell rendelkezni Ausztriáról
- a már állampolgársággal rendelkezőket is felül kell vizsgálni, és aki bűncselekményt követett el, visszaélt a szociális állami juttatásokkal vagy „semmibe vette országunkat és népünket”, meg kell vonni tőle az állampolgárságot
- azok a nem állampolgárok, akik bűncselekményeket követtek el, vagy olyan szélsőségesek, akik idegen nacionalizmust vagy fundamentalizmust terjesztenek, kiutasítandók; amennyiben nem lehet őket a származási országukba visszaküldeni, először Ausztrián kívüli börtönben kell őket fogva tartani, majd Európán kívüli migrációs központokban elhelyezni
- a menekültkérelemért folyamodók zárt ún. kiutazási centrumokban helyezendők el, ahonnan a kérelmük elbírálásáig csak külföldre távozhatnak
- a menekültkérelmekről külön bíróságok döntenek gyorsított eljárással, fellebbezés nincs
- ahol szükséges, kvalifikált bevándorlókat be lehet fogadni, őket azonban mi hívjuk meg, és nem hívatlanul jönnek; ezeken a területeken adócsökkentéssel is kell ösztönözni őket, hogy ide jöjjenek vagy itt maradjanak⁴⁸

Még részletesebb és kimunkáltabb az AfD 2025-ös választási programjának migrációval foglalkozó része. Az összesen 174 oldalból álló programból 15 oldalt tesz ki a kifejezetten a menedék- és migrációs politikát tárgyaló fejezet, de szinte az összes többi fejezet is érinti a témát. A szövegben kevés az általános frázis, nagyrészt konkrét, részletes javaslatok vannak. A fejezet bevezetőjében deklarálják, hogy a migrációs politika megváltoztatásával kapcsolatos átfogó intézkedéscsomagjukat hívják remigrációnak. Hangsúlyozzák, hogy a javasolt intézkedések egy része a jelenlegi jogszabályok mellett is bevezethető, míg más részüket a törvények megváltoztatását igényli, de a jelenlegi alkotmányos keretek között. Külön kiemelendő, hogy szemben az FPÖ programjával, ebben nincs szó az állampolgárságtól való megfosztásról, és általában is mérsékeltabb annál.

Legfontosabb javaslataik az alábbiak:

⁴⁷ Arra az ellentmondásra nem kapunk magyarázatot, hogy amennyiben ezt a pontot komolyan gondolják, akkor a program több más pontja is okafogyottá válna.

⁴⁸

https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Bund/Dokumente/NRW2024/Wahlprogramm_A4_Langversion_oS_web.pdf

- határozottan érvényt kell szerezni a kiutasítási határozatoknak, először a szélsőségeseket és a súlyos bűncselekményeket elkövetőket kell kitoloncolni
- azon országok esetében, ahol megszűnik a menekült-ok – pl. aktuálisan Szíria – azonnal el kell indítani a visszavonási eljárást és elkezdni a tárgyalásokat a kibocsátó országgal
- az eddigiekkel ellentétben szigorúan be kell tartani azt a német törvényi előírást, hogy a biztonságos 3. országból érkezők nem kaphatnak menekültstátuszt; ezzel párhuzamosan jelentősen növelni kell a biztonságos kibocsátóállamok számát
- az államhatárokat szigorúan ellenőrizni kell, hogy az illegális bevándorlókat már a határon visszafordítsuk
- meg kell reformálni a genfi menekültügyi konvenciót és az európai emberi jogi konvenciót, alkalmazkodva a 2015 óta megváltozott körülményekhez
- a menekültkérelmeket a jövőben Németország határain kívül kell benyújtani és elbírálni; a kérelmek elbírálásáig a kérelmezők nem hagyhatják el a szállásukat
- menekültkérelmet csak bizonyított identitás és állampolgárság esetén lehet benyújtani
- a menekültstátuszra való jogosultságot évente felül kell vizsgálni
- az automatikus családtagok megszüntetése
- fel kell gyorsítani a közigazgatási bíróságok előtt zajló menekülteljárásokat a személyzet megnövelésével, jogállami keretek között
- a menekültkérelmet benyújtóknak lehetőleg természetbeni juttatásokat kell adni, a kérelem elutasítását követően csak egy emberhez méltó létminimumot
- azon származási országokkal szemben, amelyek nem hajlandók visszavenni a menekülteket, gazdasági szankciókat kell alkalmazni, és megvonni tőlük a fejlesztési segélyeket
- a szélsőséges eszméket hirdető és a súlyos bűncselekményeket elkövető külföldi állampolgárokat azonnal ki kell toloncolni a származási országukba vagy egy őket befogadni kész országba
- a kiutasítások végrehajtásának NGO-k általi akadályozása következetesen üldözendő
- minden menekültstátusszal rendelkezőtől meg kell követelni a német alkotmányos jogrenden alapuló közösségi együttélés szabályainak elfogadását, a német nyelv elsajátítását
- a német állampolgárság elnyerésének feltételeit visszaszigorítanak az 1990 előtti nyugatnémet szabályozásra: 1. születés jogán, ha legalább az egyik szülő német állampolgár 2. érdemek alapján, legkorábban a letelepedést követően 10 évvel, miután már bizonyította integrációs képességét és készségét; uniós állampolgárok kivételével a kettős állampolgárság kizárása
- az ország azon területein, ahol kevés a rendelkezésre álló önkormányzati bérlakás, a menedékkérelmekkel rendelkezők, és különösen a menekültkérelmet benyújtók, de a státuszt még el nem nyerők számára lakás kiutalás maximálisan korlátozandó; azokban a negyedekben, ahol 25% fölött van a nem Európából származó migránsok száma vagy magas a bűnözés, nem szabad több lakást kiutalni
- üdvözlik a kvalifikált szakemberek bevándorlását, amennyiben hozzájárulnak „országunk sikereihez és a német gazdaság megerősödéséhez”, különösen a hiányszakmák területén, pl. kézműipar, egészségügy, természettudományok, IT⁴⁹

Álláspontom szerint a fentebb ismertetett programpontokkal lehet egyetérteni, lehet őket elutasítani, de szélsőségesnek nevezni semmiképp sem lehet. Annál is inkább, mert ma már ezen javaslatok egy részét (némelyeknél többségét) a hagyományos jobb-, sőt baloldali

⁴⁹ https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf

pártok is magukévá tették.⁵⁰

A legtöbb szuverenista párt már jó ideje kifejezetten hangsúlyozza, hogy elítél mindenfajta rasszizmust, etnikai-faji megkülönböztetést, bizonyos nemzetek alacsonyabb vagy magasabb rendűvé nyilvánítását. Fontos azonban számukra a bevándorlás mértéke, és a letelepedési engedélyben részesülők többségi nemzetbe történő integrálódása, az európai keresztény értékek elfogadása.

Az AfD elnöksége 2021. január 18-án nyilatkozatot adott ki Nyilatkozat a német állammemzetről és a német identitásról címmel. Ebben írják: „A jogállamiságot tiszteletben tartó pártként az AfD feltétel nélkül elkötelezett a német állammemzet („Staatsvolk”) mint minden német állampolgárságú személy összessége iránt. Függetlenül attól, hogy milyen etnikai-kulturális háttérrel rendelkezik valaki, a közelmúltban vagy régen történt az ő vagy felmenői honosítása, a törvény előtt ugyanolyan német, mint egy évszázadok óta Németországban élő család leszármazottja, ugyanazokat a jogokat és kötelezettségeket élvezi. Számunkra nincsenek első és másodosztályú állampolgárok. Mindazonáltal teljesen legitim politikai cél, amely megfelel az Alaptörvény szellemének és betűjének is, hogy a német népet, nyelvét és kialakult hagyományait hosszú távon meg akarjuk őrizni.”⁵¹

A PVV elnöke, Geert Wilders már egy 2008-as interjújában kijelentette: „Nekem nem a muszlim emberekkel van problémám, hanem az iszlám hagyománnyal, kultúrával, ideológiával...Én nem gyűlölöm a muszlim embereket, én a könyvüket és az ideológiájukat gyűlölöm.”⁵²

Jimmie Akesson, az SD elnöke a 2024-es EP-választási kampányban az Expressen svéd lapban megjelent cikkében a következőket írta: „Számomra a svéd nép egy olyan közösség, amelyet a közös kultúra, hasonló értékek és normák egyesítenek, a közös történelem formált, és szorosan összefüggő erkölcsi kereteken alapul. Ezt persze többféleképpen meg lehet fogalmazni, de fontos, hogy ne borszínról vagy más biológiai jellemzőről legyen szó.”⁵³ 2017 novemberében pedig kizárták a pártból az SD Borlänge-i szóvivőjét, mert a muszlimokat nem teljes értékű embereknek nevezte, amit a pártvezetés rasszista kijelentésnek minősített.⁵⁴

⁵⁰ Jó példa erre, hogy 2024 szeptemberében Keir Starmer munkáspárti miniszterelnök kifejezetten azért látogatott Olaszországba, hogy tanulmányozza az olasz kormány illegális migráció elleni küzdelemben elért eredményeit, különösen a biztonságos országokból érkező menedékkérők Albániában történő elbírálását.

2024-ben pedig Giorgia Meloni és Ursula van der Leyen stratégiai partnerségi megállapodást dolgozott ki és írt alá Egyiptommal és Mauritániával az illegális migráció megfékezése érdekében. (Stille, Alexander: The shapeshifter: Who is the real Giorgia Meloni? <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

⁵¹ www.afd.de/staatsvolk

⁵² Traynor, Ian: I don't hate Muslims. I hate Islam, says Holland's rising political star. www.theguardian.com/world/2008/feb/17/netherlands.islam Egyébként érdekes, hogy Wilders nem gondolkodott mindig így. 2001-ben egy holland TV-műsorban Pim Fortuyn nézeteivel vitatkozva a következőket mondta: „Én a kezdetektől azt mondom, hogy az iszlámban nincs semmi rossz, az egy vallás, ami tiszteletet érdemel. A legtöbb muszlim a világban és Hollandiában jó állampolgár, baj csak a muszlim szélsőségesek egy kicsiny csoportjával van.” (<https://www.parool.nl/nieuws/wilders-had-in-2001-respect-voor-de-islam~b1fa96f5/>) Még 2005-ben megjelent könyvében (Choose for Freedom) is azt írta, hogy a muszlimoknak csak egy extremista kisebbsége támogatja a fasiszta ideológiát, Hollandiában legfeljebb néhány 100 fő. Éppen ő kritizálta a kormányt amiatt, hogy azt sugallja, miszerint „minden imám, minden mecset és minden muszlim ember rossz. Teljes mértékben indokolatlan a mérsékelt muszlim többséget összemosni a gonosz emberekkel.” (Oudenampsen, Merijn: From Clashing Civilizations to the Replacement of Populations. Gert Wilders and the Transformation of Dutch Anti-immigration Discourse. In Bracke, Sarah – Hernandez Aguilar, Luis Manuel (szerk.): The Politics of Replacement Demographic Fears, Conspiracy Theories and Race Wars. Routledge, Abingdon, 2023, 186. o.)

⁵³ Akesson, Jimmie: Man kan hävda att det pagar ett folkutbyte. <https://www.expressen.se/debatt/man-kan-havda-att-det-pagar-ett-folkutbyte/>

⁵⁴ Farrell, Jeff: Swedish politician forced to resign after saying Muslims are „not fully human”. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/swedish-politician-muslims-not-completely-human-martin-strid-mohammedan-sverigedemokraterna-a8077521.html>

A szuverenista pártok politikusai az elmúlt években több alkalommal is említést tettek a bevándorlással kapcsolatos összeesküvés-elméletekről, amelyek közül a két legnépszerűbb az egykor baloldali meleg aktivista, francia Renaud Camus „Nagy Csere” („Grand Remplacement”) elmélete, és az egyiptomi születésű, francia zsidó és olasz zsidó szülőktől származó amatőr történész Gisele Littman Eurabia-elmélete.⁵⁵

Giorgia Meloni már 2017 januárjában etnikai cserének nevezte az Itáliába irányuló bevándorlást.⁵⁶ Egy 2018 januári Twitter-bejegyzésében pedig a következőket írta: „Soros globális támogatást és finanszírozást ad a tömeges bevándorlás számára és az etnikai csere tervéhez.”⁵⁷ Ugyanez év májusában pedig ezt: „Hiszek abban, hogy van egy terv arra, hogy az illegális migrációt felhasználják arra, hogy csökkentsék a munkások jogait és fizetését. Soros nem egy filantróp, hanem egy nemzetközi spekuláns.”⁵⁸ 2019 júniusában egy olasz rádiónak nyilatkozta az alábbiakat: „Nem véletlen, hogy a pénzügyi spekuláns Soros finanszírozza ezeket a civil szervezeteket. Van egy terv a társadalom tönkretételére. Mintha meg akarnának fosztani minket az identitásunktól, identitás, gyökerek nélküli multikulturális társadalmat építeni, hogy az emberek egyenfogyasztókká váljanak a tőke szolgálatában.”⁵⁹ Mióta azonban miniszterelnök, soha nem tesz említést a Nagy Csere elméletéről, a migránsok tudatos betelepítéséről.⁶⁰

Geert Wilders már 2006-ban a muszlimok szolgájanak nevezte a holland királynőt és Balkenende miniszterelnököt (a Littman egy évvel korábban írt könyvében bevezetett „dhimmi” szót használva), mert szerinte túl alázasosan viselkedtek, amikor meglátogattak egy mecsetet. Egy 2007-es De Volkskrant-cikkben pedig egyetértőleg említette Littman Eurabia-elméletét. Egy gyűlölet-beszéd vádjával zajló perében 2011-ben a következőket mondta a bíróságon: „A multikulturalista elitek totális háborút folytatnak a saját népük ellen. A céljuk a tömeges bevándorlás folytatása, a végcél pedig egy iszlám Európa – Európa szabadság nélkül: Eurabia.”

2018 januárjában a PVV egy rotterdami nagygyűlésén megjelent Renaud Camus, akivel Wilders fő ideológusa és beszédírója, Martin Bosma közös képet osztott meg a Twitter-oldalán azzal az aláírással, hogy nagy hatással volt rá a nagy népességcsere-elmélet teoretikusa. És valóban, Bosma 2015-2018 között legalább tízszer említette az elméletet nyilvánosan.⁶¹

A jelenlegi finn PS-párti belügyminiszter, Mari Rantanen korábban Twitter-kommentjeiben többször is kódoltan arra utalt, hogy hisz a Nagy Népességcsere-elméletben. Beiktatását követően azonban visszakozott: „Hadd tegyem világossá: nem hiszek az összeesküvésekben. Nem hiszek a Nagy Népességcsere-elméletben sem.”⁶²

Noha az AfD vezető politikusai részéről nem találtam nyomát ezen elméletekre történő

⁵⁵ Camus, Renaud: La Grand Remplacement. David Reinharc Éditions, Párizs, 2011. és Littman, Gisele: Eurabia: The Euro-Arab Axis. Fairleigh Dickinson University Press, Teaneck, 2005. Természetesen tisztában vagyok vele, hogy a történelem tele van valódi összeesküvésekkel, titkos konspirációkkal, azért nevezem mégis ezen nézeteket összeesküvés-elméleteknek, mert szerzői semmivel sem tudják bizonyítani az állításaikat (sőt Camus meg sem próbálja konkretizálni, részletezni a fő állítását).

⁵⁶ Farrell, Riley: Migrants in Italy face uncertainty after far-right prime minister's win. <https://abcnews.go.com/International/migrants-italy-face-uncertainty-prime-ministers-win/story?id=90916653>

⁵⁷ x.com/broderly/status

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Cangemi, Annalisa: Giorgia Meloni: „C'è un piano per destrutturare la nostra società attraverso i migranti”. <https://www.fanpage.it/politica/giorgia-meloni-ce-un-piano-per-destrutturare-la-nostra-societa-attraverso-i-migranti/>

⁶⁰ Stille, Alexander: The shapeshifter: who is the real Giorgia Meloni? <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

⁶¹ Oudenampsen: i.m. 180-191. o.

⁶² Interior Minister denounces right-wing conspiracies, removes past social media posts. <https://yle.fi/a/74-20039408>

hivatkozásra, a Német Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal (BfV) elnöke azt nyilatkozta a DPA-nak, hogy a párt 2023 júliusában tartott magdeburgi konferenciáján EP-képviselőjelöltjei nyíltan beszéltek a Nagy Népeségcsere-elmélet létezéséről. Irmhild Bossdorf, az EP-lista 9. helyezettje például azt mondta, hogy a németeknek jobban kell félni az ember által előidézett népeségcsere-től, mint az ember által előidézett klímaváltozástól.⁶³

Marine Le Pen ellenben egyértelműen összeesküvés-elméletnek tartja a Grand Remplacement-elméletet⁶⁴, és Jimmie Akesson is azt írta a már említett Expressen-cikkében, hogy nem hisz az összeesküvés-elméletekben, viszont empirikus tény, hogy az 1970-es évektől zajlik egy olyan folyamat Svédországban (is), ami hosszú távon igenis népeségcserehez vezethet.⁶⁵

Itt jegyzem meg, hogy a szuverenista pártokra nem csupán a bevándorlás kapcsán, hanem általában is jellemző a pénzügyi spekulánsok, különösen Soros György ostromozása. Idéztem már ennek kapcsán Meloninak egy nyilatkozatát. A 2019-ben tartott Családok Világkongresszusán a következőket mondta erről: „Ők támadják a nemzeti identitást, a vallási identitást, a nemi identitást és a családi identitást. Nem definiálhatom magam olasznak, kereszténynek, nőnek, anyának, helyette X állampolgárnak, X neműnek, egyes szülőnek, kettes szülőnek kell lennem. Egy számnak kell lennem, mert ha én csak egy szám vagyok, ha nincs identitásom és gyökereim, tökéletes rabszolgája leszek a pénzügyi spekulánsoknak.”⁶⁶

Nagy visszhangja volt az RN köreiben annak a European Centre for Law and Justice nevű civil szervezet által készített elemzésnek, amely azt állította, hogy 2009 és 2019 között az Emberi Jogok Európai Bírósága 100 állandó bírójának közül legalább 22-en dolgoztak korábban a strasbourgi bíróság előtt folyó eljárásokban aktív, Soros Györgyhez kötődő NGO-knál, és 88 esetet regisztráltak, amikor az érintett bírók olyan ügyekben dönthettek, amelyekben a hozzájuk köthető szervezet is érintett volt. Erre reagálva Marine Le Pen azt írta Twitter oldalán, hogy Macron elnök nem maradhat csendben, „egy szabad államnak fel kell lépnie ezekkel az antidemokratikus manipulációkkal szemben”.⁶⁷ Jerome Riviere, az RN-csoport vezetője az ID-frakcióban pedig azt nyilatkozta a Valeurs Actuelles-nek, hogy egyáltalán nem lepődött meg, mert Soros György célja lerombolni a nemzeteket, és általában mindent, ami a civilizációnak alapja: család, haza, tekintély.⁶⁸ Soros György fia, Alex Soros gratulált is Macronnak 2022-ben Le Pen felett aratott elnökválasztási győzelméhez: „Nagy nap ez Franciaországnak, Ukrajnának és Európának!”⁶⁹

Geert Wilders 2018 januárjában a Pesti Srácoknak adott interjújában újságírói kérdésre így nyilatkozott Sorosról: „Soros György egy nagyon veszélyes ember. Ő az igazi kulturális relativista, aki azt gondolja, hogy a bevándorlás, bárhol is jön, az kulturális gazdagodást

⁶³ Knight, Ben: German intel: AfD taken over by extremist factions. <https://www.dw.com/en/germany-afd-far-right-conspiracy-theories/a-66396943>

⁶⁴ Leimeiszter Barnabás: Mentsük Európából azt, ami még menthető! – Renaud Camus a Mandinernek. <https://mandiner.hu/belfold/2018/03/renaud-camus-interju-europa>

⁶⁵ Akesson, Jimmie: Man kan hävda att det pagar ett folkutbyte. <https://www.expressen.se/debatt/man-kan-havda-att-det-pagar-ett-folkutbyte/>

⁶⁶ Ashenden, Gavin: What do we know about Giorgia Meloni's Christian faith? <https://ashenden.org/2022/09/27/does-giorgia-meloni-allow-us-any-encouragement-in-the-re-statement-of-christian-catholic-values/> <https://anglican.ink/2022/09/27/what-do-we-know-about-giorgia-melonis-christian-faith/>

⁶⁷ Óry Mariann: Soros-botránytól hangos Franciaország. <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20200223-soros-botranytol-hangos-franciaorszag>

⁶⁸ France must disobey EU's human rights court. www.sputnikglobe.com/20200221/france-must-disobey-eus-human-rights-court

⁶⁹ Semonsen, Robert: George Soros Son Congratulate Macron. <https://europeanconservative.com/articles/news/george-soros-son-congratulates-macron-great-day-for-france-ukraine-and-europe/>

jelent. Soros György mindent képes feladni, amiért az apáink és nagyapáink harcoltak.”⁷⁰

Björn Söder, az SD képviselője (a párt egykori főtitkára és parlamenti alelnöke) 2019 márciusában a svéd parlament külügyi bizottságának ülésén Kovács Zoltán államtitkár látogatásakor a következőket mondta a magyar származású üzletemberről: „Ami Soros Györgyöt illeti, úgy gondolom, hogy jelenleg ő az egyik legveszélyesebb ember. Az európai politikai csoportosulásokra és pártokra gyakorolt befolyása ijesztő... ő mozgatja a szálakat.”⁷¹

Johann Gudenus, az FPÖ akkori frakcióvezetője 2018 áprilisában ezt mondta: „Soros óriási tőkehatalmával igyekezett mindenféle fordulatot finanszírozni Kelet-Európában, és megalapozott az a szóbeszéd, miszerint Soros György szerepet játszott abban, hogy az utóbbi években tömegesen érkeznek bevándorlók Európába.”⁷²

Egyik párt esetében sem tapasztalható azonban az a Fidesznél megfigyelhető jelenség, hogy fő ellenségképként jelenítik meg, viszonylagos rendszerességgel teleplakátolják vele (vagy fiával) az országot, és immáron 10 éve ritka az olyan miniszterelnöki beszéd és interjú, amelyben ne kerülne említésre a neve (az AfD esetében pedig annak sem találtam nyomát, hogy bármely politikusa beszélt volna róla).

V. A közvetlen demokráciához való viszony

A szuverenista pártok többsége a közvetlen demokrácia kiterjesztésének a híve saját hazájában.

Marine Le Pen a 2022-es, 22 pontos elnökjelölti programjának 11. pontjában követelte, hogy Franciaországban is tegyék lehetővé a nép által kezdeményezett ügydöntő népszavazást.⁷³ A kampányban pedig a halálbüntetésről ígért népszavazást.⁷⁴ Az RN 2024-es nemzetgyűlési választási programjában szintén szerepelt a nép által kezdeményezett népszavazás bevezetése az alkotmányban, valamint, hogy minden alkotmány-módosítást kötelező legyen népszavazásra bocsátani.⁷⁵

Az FPÖ mindjárt a 2024-es választási programja legelején rögzítette: „A közvetlen demokrácia a legjobb eszköz arra, hogy visszanyerjük a politikába vetett bizalmat, és olyan intézkedéseket fogadjunk el, amelyeket az önmaguk által kinevezett elitek blokkolnak. Egy demokratikus társadalomban a fontos témákban a polgároknak közösen kell döntéseket hozni.” Konkrét javaslatokat is megfogalmazott: ha egy népi kezdeményezést a parlament elutasít, 250.000 ember kérhessen róla kötelező népszavazást; szintén 250.000 hiteles aláírással népszavazást lehessen tartani a kormány visszahívásáról; 100.000 aláírással kötelező legyen véleménykérő népszavazást kiírni.⁷⁶

Az AfD már a 2017-es programjában is erősítette volna a népszavazás intézményét

⁷⁰ Dezse Balázs: „Bárcsak Hollandiának is olyan vezetője lenne, mint Orbán Viktor” – interjú Geert Wilders-szel. <https://pestisracok.hu/arcok/2018/01/barcsak-hollandianak-olyan-vezetoje-lenne-mint-orban-viktor-exkluziv-ps-interju-geert-wilders-szel>

⁷¹ Vergara, Daniel: „Han legitimerar antisemitism” – Björn Söder far kritik för utspel om Soros. <https://expo.se/nyhet/han-legitimerar-antisemitism-bjorn-soder-far-kritik-for-utspel-om-soros/>

⁷² Kereki Gergő: A Szabadságpárt agya – Johann Gudenus portréja. <https://mandiner.hu/kulfold/2018/08/johann-gudenus-portre>

⁷³ <https://rassemblementnational.fr/22-mesures>

⁷⁴ Samuel, Henry: Marine Le Pen: „I would hold a referendum on reinstating the death penalty” <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/04/14/marine-le-pen-would-hold-referendum-reinstating-death-penalty/>

⁷⁵ <https://rassemblementnational.fr/documents/202406-programme.pdf>

⁷⁶

https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Bund/Dokumente/NRW2024/Wahlprogramm_A4_Langversion_oS_web.pdf

tartományi és szövetségi szinten, és közvetlen köztársasági elnök-választást javasolt.⁷⁷ 2025-ös programjában pedig követelte svájci mintára a gyakori népszavazásokat, álláspontja szerint az alkotmánymódosításokat és a jelentősebb nemzetközi szerződéseket mindig népszavazással kell megerősíteni, és be kell vezetni a népi kezdeményezés intézményét Németországban.⁷⁸

A PVV is 2012 óta szerepelteti a programjában a közvetlen demokrácia kiterjesztését Hollandiában: közvetlen miniszterelnök-választás, népszavazás intézményének gyakoribb alkalmazása, Szenátus megszüntetése.⁷⁹ Ezek a 2023-as programban kiegészültek a közvetlen polgármester-választás követelésével.⁸⁰ Giorgia Meloninak szintén fontos célja Olaszországban az áttérés a miniszterelnök közvetlen megválasztására.⁸¹

VI. A rendhez való viszony

Az összes szuverenista párt erősen rendpárti. Mindegyik programjában sok éve szerepel a rendőrség létszámának megnövelése, felszerelésének javítása; a büntetési tételek szigorítása (különösen az erőszakos bűncselekmények esetében); az önvédelem jogának megerősítése (különösen a rendőrök esetében); a migránsok által felülreprezentáltan elkövetett bűncselekmények kiemelt kezelése és szigorú megtorlása (terrorizmus, bandaháborúk, nők, homoszexuálisok, zsidók elleni erőszak, becsületgyilkosság); az iskolai fegyelem, a tanári tekintély növelése. Marine Le Pen 2022-es elnökválasztási programja, valamint a DF és az SD jelenlegi programja egyaránt követeli a tényleges életfogytiglan visszaállítását.⁸²

Szintén mindegyik párt régóta kiáll hazája hadseregének fejlesztése, a védelmi kiadások jelentős növelése mellett. Ahol már eltörölték az általános hadkötelezettséget, ott követelik annak visszaállítását (kivéve Olaszországot, ahol a Liga támogatja, az FdI viszont ellenzi), ahol még fennáll, ott támogatják fenntartását (Ausztria, Finnország), ahol csak szelektíven létezik, ott a teljes körűvé tételéért küzdenek (Svédország).

VII. Az állam gazdaságban játszott szerepéhez való viszony

Ezen a téren igen különböző politikát folytat a 9 vizsgált párt, némi leegyszerűsítéssel 3 kategóriába sorolhatóak. Klasszikus jobboldali, piacbarát államfelfogást, gazdaságpolitikát követ az AfD, az FdI, a Liga és a PVV.

Az AfD jelenlegi társelnöke, a 2025-ös német választásokon kancellárjelöltje, Alice Weidel konzervatív-libertáriánus értékrendet hozott a jómódú családjából, az alacsony állami újraelosztás híve, a teljesítményben hisz, és meg van győződve arról, hogy a legtöbb szegény munkanélküli magának köszönheti a sorsát. Ennek megfelelően politikussá válása előtt a Goldman Sachs-nál és a Credit Suisse-nél dolgozott, és Margaret Thatcher a példaképe.⁸³

⁷⁷ Hajdú András: Kihívás jobbról. Az AfD a német pártrendszerben. In Dúró (szerk.): i.m. 305-344. o.

⁷⁸ https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf

⁷⁹ Hajdú András: Az iszlámellenesség „prófétája”. Geert Wilders küzdelme az iszlám ellen. In Dúró (szerk.): i.m. 269-304. o.

⁸⁰ <https://www.pvv.nl/verkiezingsprogramma.html>

⁸¹ Stille, Alexander: The shapeshifter: who is the real Giorgia Meloni? <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

⁸² <https://rassemblementnational.fr/22-mesures>; <https://danskfolkeparti.dk/vores-politik/>; <https://www.sd.se/vad-vi-vill/>

⁸³ Neubert, Kjeld – Alipour, Nick: Germany’s far right gamble: Alice for Deutschland?

2025-ös választási programjukban rögzítették, hogy a szociális piacgazdaság elveit vallják. Hangsúlyozták a polgárok saját felelősségét a sorsuk alakulásáért, és kiemelték, hogy különösen a középosztályt szeretnék támogatni. Miként írták: „Az állami beavatkozást a piacba a minimumra fogjuk redukálni. Csak a keretfeltételekről fogunk gondoskodni, amelyek Németországot ismét vonzóvá teszik és helyreállítják a nemzetközi versenyképességünket...A személyes felelősségvállalás saját cselekedeteink következményeiért minden szabad társadalom alapvető jellemzője, egyben az emberi méltóság elengedhetetlen összetevője – gazdasági és szociális téren is.”

A szigorú költségvetési politika hívei, sürgetik az államháztartás konszolidálását, az adóssághű betartását. Jelentős adócsökkentést követelnek: minden CO2-adó eltörlése; a munkajövedelem adómentes részének 15.000 euróra emelése; az önkormányzati telekadó, a vagyonadó és az örökösödési adó eltörlése; a vendéglátásban az áfa 19%-ról 7%-ra csökkentése.⁸⁴

Az FDI által dominált Meloni-kormány egyik első intézkedése volt 2022-ben a garantált alapjövedelem (580 euró) megszüntetése a népesség legszegényebb 10%-ának, mondván, hogy az arra bátorítja az embereket, hogy ne dolgozzanak. Helyette adókedvezményeket kaptak a startup cégek, a gyermekes családok, a dolgozó nők valamint a fiatal és/vagy női munkaerőt alkalmazó cégek. Meloni ellenzi a minimálbér bevezetését is.⁸⁵

Idéztem már a Liga 2022 tavaszán kiadott politikai manifesztumát, amelyben magát gazdasági és társadalmi téren liberálisnak nevezi. Ugyanezt erősítette meg Matteo Salvini, a párt elnöke a Financial Times-nak adott interjújában: „A gazdaság területén teljes mértékben liberálisak vagyunk.”⁸⁶ 2018 óta a Liga fő témája (a bevándorlás mellett) a 15%-os egykulcsos adó követelése a vállalkozásokra és a családi jövedelmekre egyaránt.⁸⁷

A PVV elnöke, Geert Wilders is libertariánus, laissez-faire gazdaságpolitikai nézeteket vall.⁸⁸ A döntően a PVV programját tartalmazó 2024 májusában elfogadott holland koalíciós megállapodás célul tűzte ki, hogy úgy csökkentsék a szegénységet (különösen a gyermekszegénységet), hogy közben ne növeljék a jövedelmek újraelosztását. Szintén kiemelt prioritás, hogy az embereknek megérje többet dolgozni, különösen a középosztályt szeretnék megerősíteni. Ennek érdekében csökkentik a munkajövedelmeket terhelő adókat, adókedvezményeket, kiegészítő juttatásokat biztosítanak a dolgozó középosztálynak.⁸⁹

Inkább baloldali, etatista államfelfogás, gazdaságpolitika jellemzi az RN-t és a DF-et. Ezt tükrözik Marine Le Pen 2022-es államfői programjának vonatkozó pontjai is:

- az Áfa csökkentése 20%-ról 5,5%-ra az alapvető élelmiszerekre valamint az energiatermékekre (üzemanyag, fűtőolaj, gáz- és villamosenergia)
- a vállalatok 10%-kal emelhessek a béreket úgy, hogy az emelés után nem kell munkáltatói járulékot fizetni a minimálbér háromszorosáig
- az autópályák államosítása
- a francia családok támogatása: a gyereket egyedül nevelő anyák számára dupla segítség; kamatmentes kölcsön a fiatal francia családok számára, amit a harmadik gyermek

<https://www.euractiv.com/section/politics/news/germany-far-right-gamble-alice-for-deutschland/>

⁸⁴ https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf

⁸⁵ Stille, Alexander: The shapeshifter: who is the real Giorgia Meloni? <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

⁸⁶ Johnson, Miles: Matteo Salvini: „Italians would not vote for us if we were extremists” <https://www.ft.com/content/4344e1bf-6b97-4c3d-a380-8b5d187836ac>

⁸⁷ www.legaonline.it Jellemző, hogy a párt honlapján jelenleg (2025. március) csak ez az egy programpontra szerepel (még a migrációról sincs semmi).

⁸⁸ te Slaa, Robin: Is Wilders een fascist? Uitgeverij Boom, Meppel, 2012, 143-146. o.

⁸⁹ Hope, Courage and Pride – Framework Coalition Agreement 2024-2028. PVV, VVD, NSC, BBB.

- megszületése után nem kell tovább törleszteni; 100.000 új kollégiumi férőhely 5 év alatt; az alacsony jövedelmű és középosztálybeli családok örökösödési adójának megszüntetése
- kisnyugdíjak emelése, nyugdíjminimum 1000 euróra emelése
 - minden közétkezdre 80%-ban francia mezőgazdasági termékeket használjon
 - 20 milliárd euró pluszjuttatás az egészségügynek, az egészségügyi dolgozók fizetésének emelése
 - ingatlanadó megszüntetése, helyette a pénzügyi vagyonnal történő spekuláció megadóztatása
 - évi 100.000 szociális bérlakás építése, ebből 20.000 diákok és fiatal munkavállalók számára; államilag finanszírozott program a régi lakások felújítására
 - a francia kkv-k kiemelt támogatása⁹⁰

A DF aktuális programjának vonatkozó része a széleskörű jóléti állam melletti általános kiálláson túl viszonylag kevés konkrétumot tartalmaz. Ezek a következők:

- a rászoruló nyugdíjasok számára nettó 1000 DKK pluszjuttatás havonta
- a családi pótlék emelése, a 3. gyermek születése után családi adókedvezmény bevezetése
- az egészségügybe 10 milliárd DKK pluszforrás juttatása
- örökösödési illeték eltörlése
- a közalkalmazottak, kiemelten az egészségügyi dolgozók béremelése⁹¹

Az FPÖ, az SD és a PS pragmatikus, centrista álláspontot foglal el az állam gazdaságban játszott szerepét illetően.

Az FPÖ a 2024-es választási programjában azt írta, hogy elutasítják a választást a munkaadó- és a munkavállaló-barát gazdaságpolitika között, ezt egy elavult, az SPÖ-ÖVP koalíciós időkre jellemző gondolkodásnak tartják. Ők az egész gazdasági rendszert elválaszthatatlan egészként szemlélik, amelyben – egyfajta közlekedőedényekként – mindkét félnek jól kell járni. Mindenesetre a program egyik fejezetének címe: „Piacgazdaság ökotervgazdaság helyett” Konkrét javaslataik az alábbiak:

- ellenzik minden új adó bevezetését
- a fiatal felnőttek számára állami bérlakások építése és állami támogatás saját lakás vásárlásához
- amíg magas az infláció, ársapka bevezetése az alapvető élelmiszereknél, energiánál és üzemanyagnál, Áfa-csökkentés az alapvető létszükségleti cikkeknel
- a 80% körüli államadósság csökkentése, mert elriasztja a befektetőket⁹²

Az SD 2022-es választási programja kijelentette, hogy a párt egyaránt fellép a szociáldemokraták vállalkozókat büntető és a konzervatív párt adócsökkentést szorgalmazó gazdaságpolitikája ellen (egyedül az üzemanyagokra és az áramra rakódó adók csökkentését támogatják). Nem folytatnak sem klasszikus baloldali, sem klasszikus jobboldali gazdaságpolitikát, ehelyett pragmatikusak.

Nem támogatják az államilag szervezett közmunkát, helyette a kis- és középvállalkozásokat kell támogatni, hogy azok teremtsenek minél több munkahelyet, és stimulálják a gazdaságot.⁹³

A PS 2023-as választási programja kritizálta, hogy a finn költségvetési kiadások tartósan meghaladják a bevételeket, ezzel a jövő generációkat terhelik meg, ennek megszüntetését követelte. Egyszerre szorgalmazott adócsökkentést (különösen az energia fogyasztási adóját) és a „felesleges kiadások” csökkentését (különösen a migránsoknak járó

⁹⁰ <https://rassemblementnational.fr/22-mesures>

⁹¹ <https://danskfolkeparti.dk/vores-politik/>

⁹²

https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Bund/Dokumente/NRW2024/Wahlprogramm_A4_Langversion_oS_web.pdf

⁹³ <https://www.sd.se/vad-vi-vill/>

juttatásokat). A program szerint a szociális kiadásokat rászorultsági alapon, a hátrányos helyzetűek javára kell fókuszálni: szegények, idősek, gyerekes családok, betegek és fogyatékosok. A piaci szektorban főleg az exportra termelő vállalkozásokat kell segíteni.⁹⁴

A párt elnöke, Riikka Purra a 2023. áprilisi választásokat követően a kiadásokat csökkentő, fegyelmezett költségvetési politikára szólított fel.⁹⁵

Közös azonban mindegyik szuverenista pártban a protekcionizmus, az EU által már megkötött és a tárgyalás alatt álló szabadkereskedelmi megállapodások ellenzése, a közbeszerzési eljárások során a hazai cégek előnyben részesítése, hazájuk cégei esetében a termelés – és különösen a kutatás-fejlesztés – minél nagyobb arányban történő hazavitele.

VIII. Az LMBT-jogokhoz való viszony

A házassághoz és a gyermekneveléshez való jog kivételével mind a 9 szuverenista párt a heteroszexuálisokkal azonos jogokkal rendelkező polgároknak tekinti a homoszexuálisokat, már jó ideje nem merül fel egyetlen pártnál sem egyéb jogkorlátozás, még kevésbé a homoszexualitás kriminalizálása. Így nem követeli egyik sem a Pride-felvonulások betiltását vagy a homoszexualitást népszerűsítő, megjelenítő tartalmakhoz való hozzáférés törvényi tiltását kiskorúak számára.

A házassághoz és a gyermekneveléshez való jogot illetően szintén 3 kategóriába sorolhatóak a pártok.

A PVV megalakulásától elkötelezett támogatója a melegjogoknak.⁹⁶ Geert Wilders már 2016 júliusában Clevelandben díszvendége volt a Republikánus Párt melegközössége partijának, amikor részt vett a párt konvencióján.⁹⁷ 2017-ben pedig kijelentette, hogy a muszlimok veszélyeztetik a meleg azon szabadságjogait, hogy nyilvánosan megcsókolják egymást, házasodjanak és gyereket neveljenek.⁹⁸

Az RN és az SD sokáig ellenezte a homoszexuálisok házassághoz és gyermekneveléshez való jogát, mára azonban megváltoztatta az álláspontját.

Marine Le Pen a 2017-es elnökválasztási kampányban még azt mondta, hogy megválasztása esetén megszüntetné a melegházasság lehetőségét és visszaállítaná számukra a Franciaországban 2013-ig létezett regisztrált élettársi kapcsolatot, a 2022-es kampányban azonban már azt ígérte, hogy maradna a házasság.⁹⁹ Már a 2017-es kampányban is hangsúlyozta viszont, hogy a tömeges muszlim bevándorlás milyen veszélyt jelent a melegekre. Vélhetően elsősorban ennek tudható be, hogy a választások első fordulójára előtt megkérdezett 3200 meleg 20%-a mondta azt, hogy Le Penre szavaz (miközben az összes francia 21%-a szavazott rá).¹⁰⁰

Az SD 2015-ös programjában még ellenezte az azonos nemű párok, az egyedülállók és a poliamor csoportok jogát a gyermekek örökbe fogadásához, a homoszexuálisok házasságának

⁹⁴ www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2023/01/TalousOhjelmalso_final-01_2023.pdf

⁹⁵ Finland's Prime Minister Sanna Marin concedes election. <https://edition.cnn.com/2023/04/02/europe/sanna-marin-finland-elections-concedes-intl>

⁹⁶ Siegel, Scott: Friend or Foe? The LGBT Community in the Eyes of Right-Wing Populism. www.europenowjournal.org/2017/07/05/friend-or-foe-the-lgbt-community-in-the-eyes-of-right-wing-populism

⁹⁷ van Houwelingen, Karlijn: Wilders eregast op „homofeestje” van Trump. <https://www.ad.nl/buitenland/wilders-eregast-op-homofeestje-van-trump~a98880b4/>

⁹⁸ Wilders wint verkiezingen. Welke LGBT+- opvattingen heeft hij? <https://www.out.tv/nieuws/wilders-wint-verkiezingen-welke-lgbt-opvattingen-heeft-hij>

⁹⁹ Wakefield, Lily: Emmanuel Macron defeats Marine Le Pen in French election – but far-right threat remains. <https://www.thepinknews.com/2022/04/25/emmanuel-macron-marine-le-pen-france-election-lgbt/>

¹⁰⁰ Chalk, Will: Why gay French men are voting far right? <https://www.bbc.com/news/newsbeat-39641822>

engedélyezéséről pedig álláspontjuk szerint az egyes egyházaknak kell döntenük, nem az államnak.¹⁰¹ 2018-ban azonban a párt megváltoztatta az álláspontját, és attól kezdve támogatja a homoszexuálisok jogát gyermekek örökbe fogadásához.¹⁰²

A párt általában is komoly változáson ment át a melegjogokhoz való viszonyában. 2007 novemberében az SD pártlapjában a párt főtitkára még a „perverzitás orgiájának” nevezte a stockholmi Pride-felvonulásokat, és kritizálta, hogy abban az évben már az evangélikus egyház is képviseltette magát az eseményen egy 30 fős küldöttséggel. A homoszexualitást abnormális jelenségnek nevezte, a pedofiliához és az állatokkal való szexhez hasonlította.¹⁰³ A pártelnök Jimmie Akesson azonban már 2010-ben egy újságcikkben kért elnézést a párt tagjainak múltban tett homofób megjegyzéseiért, és aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a tömeges muszlim bevándorlás veszélyezteti a svéd meleg közösség jogait és biztonságát.¹⁰⁴ Ugyanebben az évben tiltakozott amiatt, hogy az SD-t nem hívták meg a Pride fesztiválra, és több nyilatkozatban is pártját az LMBT-emberek pártjának nevezte.¹⁰⁵ 2018 júliusában pedig az SD nemek közötti egyenlőségért felelős szóvivője azt nyilatkozta az Economist-nak, hogy homofóbokat nem látnak szívesen a pártban.¹⁰⁶

A másik 6 párt máig elutasítja a homoszexuálisok jogát a házassághoz és a gyermekek örökbe fogadásához.

A DF aktuális programja nem támogatja a melegek templomi esküvőjét, gyermekek örökbe fogadásához és mesterséges megtermékenyítéshez való jogát. A program a következőképp fogalmaz: „A Dán Néppárt kiindulópontja az, hogy törvényileg ne támogassák az alternatív családi mintákat, noha elismerjük, hogy ezek ugyanolyan szerető és biztonságos családok lehetnek, mint a hagyományos nukleáris család.” A párt erélyesen fellépne továbbá a melegek elleni gyűlölet-bűncselekményeket elkövetők ellen (a gyűlöletbeszédet is beleértve).¹⁰⁷

Giorgia Meloni a jelenleg hatályos olasz szabályozást támogatja, mely biztosítja az egyneműek számára a regisztrált élettársi kapcsolatot (civil union), gyermeket azonban csak olyan heteroszexuális párok fogadhatnak örökbe, akik házasok vagy legalább 3 éve együtt élnek.¹⁰⁸ Az FdI (a Ligával együtt) nem szavazta meg 2021 októberében az olasz szenátusban azt a törvényjavaslatot, amely gyűlölet-bűncselekménnyé nyilvánította volna az LMBT-emberekkel szembeni erőszakot és a nőgyűlöletet. Azzal érveltek, hogy a javaslat korlátozta volna a szólásszabadságot és elősegítette volna a homoszexuális propagandát az iskolákban.¹⁰⁹

A Liga elnöke, Matteo Salvini 2018 augusztusában belügyminiszterként azt nyilatkozta, hogy minden lehetséges eszközzel küzd azért, hogy megvédje a férfi és nő életközösségén alapuló természetes családokat, és megakadályozza a meleg párok jogát a gyermekek

¹⁰¹ <https://www.sd.se/var-politik/jamstallhdetspolitik>

¹⁰² Cederholm, Stina – Nilsson, Lukas: Utvecklat mina värderingar om samkönad adoption. <https://www.svd.se/a/EonM0o/utvecklat-mina-varderingar-om-samkonad-adoption>

¹⁰³ Stengard, Mikael: Hat-attacken mot Sveriges homosexuella. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/11nya9/hat-attacken-mot-sveriges-homosexuella>

¹⁰⁴ Akesson, Jimmie: SD – ett parti för hbt-personer. <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/oRkEdm/sd--ett-parti-for-hbt-personer>

¹⁰⁵ Brandel, Tobias: Sverigedemokraterna portade pa Pride. <https://www.svd.se/a/9a5836aa-9ca2-370c-bed5-cc103934b4fe/sverigedemokraterna-portade-pa-pride>

¹⁰⁶ Europe’s anti-immigrant parties are becoming more gay-friendly. <https://www.economist.com/europe/2018/07/05/europes-anti-immigrant-parties-are-becoming-more-gay-friendly>

¹⁰⁷ www.danskfolkeparti.dk/vores-politik

¹⁰⁸ Bollinger, Alex: Marjorie Taylor Greene loves Italy’s new fascist prime minister. But she can’t spell her name. <https://www.lgbtqnation.com/2022/09/marjorie-taylor-greene-loves-italys-new-fascist-prime-minister-cant-spell-name/>

¹⁰⁹ Tondo, Lorenzo: „Disgraceful”: Italy’s senate votes down anti-homophobic violence bill. <https://www.theguardian.com/world/2021/oct/27/italy-senate-votes-down-anti-homophobic-violence-bill>

neveléséhez.¹¹⁰ 2024 januárjában pedig felajánlotta annak az olasz tábornoknak, hogy induljon a Liga EP-listáján, akit melegellenes kijelentései miatt eltávolítottak a hadseregből (egyebek mellett nem normálisoknak nevezte a homoszexuálisokat).¹¹¹

Az AfD 2017-ben ellenezte a Németországban az azonos neműek házasságát és gyermekek örökbe fogadását engedélyező törvényt, és az Alkotmánybírósághoz fordult.¹¹² 2019-ben pedig indítványt nyújtott be a Bundestagban a törvény hatályon kívül helyezése érdekében.¹¹³ A 2025-ös választási programjukban ugyan nem szerepel a jog visszavonása, de azt sem deklarálták, hogy megváltozott a véleményük a kérdésben.

A párt szintén ellenzi a szivárványzászlók kitűzését a középületekre, és az alsó-szászországi parlamentben 2024 februárjában indítványt nyújtott be annak megtiltására.¹¹⁴

Noha az FPÖ és az ÖVP egyaránt ellenezte az azonos neműek házasságának engedélyezését, egy alkotmánybírósági döntés következtében mégis arra kényszerültek, hogy közös kormányzásuk idején legalizálják azt (2019. január 1.-től).¹¹⁵ Ugyan az FPÖ elnöke, Herbert Kickl továbbra sem támogatja, a pártnak elég sok szimpatizánsa van a meleg körében. Egy homoszexuális társkereső weboldal nem reprezentatív felmérése szerint 2024-ben az FPÖ volt a legnépszerűbb párt a köreikben (29%).¹¹⁶

A PS 2011-es programja ellenezte az azonos neműek házasságát és gyermekek örökbe fogadását, valamint a lombik-programban való részvételét.¹¹⁷ 2017 februárjában, amikor a finn parlament szavazott az azonos neműek házasságának törvénybe iktatásáról, a frakcióvezetés kötelezővé tette a „nem” szavazatot, de 3 PS-képviselő mégis megszavazta.¹¹⁸ Nem találtam nyomát annak, hogy azóta a párt megváltoztatta volna az álláspontját ebben a kérdésben.

Mind a 9 párt elfogadja a nemváltás lehetőségét, de mindannyian ragaszkodnak hozzá, hogy a folyamat elindítása csak a nagykorúság elérését követően, orvosi-pszichiáteri támogató vélemény birtokában legyen lehetséges. (Több érintett országban is eltörölték az előzetes orvosi engedélyezést, és/vagy már 18 év alatt is elkezdhető a pubertásblokkolók szedése, a hormonkezelések, sőt Németországban a műtét is.)

Szintén az összes párt erőteljesen kritizálja az általa gender-ideológiának nevezett jelenséget, és különösen annak népszerűsítését.

Giorgia Meloni már 2015 júniusában, miután részt vett Rómában egy 1 milliós tüntetésen a családok megvédése érdekében és a gender-ideológia iskolákban történő terjedése ellen, interpellációt intézett az olasz oktatási miniszterhez, melyben kifejtette, hogy a diszkrimináció ellen az iskolákban is küzdeni kell, de az alapelv a különbségek tisztelete legyen, és ne a megszüntetése. Álláspontja szerint a diszkrimináció ellen nem szabad úgy küzdeni, hogy azt tanítjuk a gyerekeknek, hogy nincsenek a nemek között különbségek, hogy

¹¹⁰ Finnegan, Brian: Italy's Deputy Prime Minister, Matteo Salvini Calls Gay Parents „Unnatural”. <https://gen.ie/italys-deputy-prime-minister-matteo-salvini-calls-gay-parents-unnatural/>

¹¹¹ Salvini offers anti-gay general slot on EP election list. https://www.ansa.it/english/news/politics/2024/01/09/salvini-offers-anti-gay-general-slot-on-ep-election-list_fd415cb2-9375-415c-9e8f-7586eb1bc34a.html

¹¹² Treeck, Johanna: Germany's AfD threatens law suit over gay marriage. <https://www.politico.eu/article/germanys-afd-threatens-law-suit-over-gay-marriage/>

¹¹³ Lazo, Enrique Anarte: LGBTQ+ Germans fear Elon Musk-backed AfD could reverse rights. <https://www.context.news/socioeconomic-inclusion/lgbtq-germans-fear-elon-musk-backed-afd-could-reverse-rights>

¹¹⁴ AfD will Regenbogenflagge vor öffentlichen Gebäuden verbieten. <https://www.tageblatt.de/Nachrichten/AfD-gegen-Regenbogenflagge-vor-oeffentlichen-Gebaeuden-Kritik-382531.html>

¹¹⁵ Schultheis, Emily: Austria legalizes same sex marriage. <https://www.politico.eu/article/austria-gay-marriage-legalizes-same-sex/>

¹¹⁶ Far-Right Anti-LGBT+ Party Wins Austrian Elections. https://www.out.tv/en_IE/news/far-right-anti-lgbt-party-wins-austrian-elections

¹¹⁷ <https://blogit.perussuomalaiset.fi/>

¹¹⁸ Finns Party warns MPs over same-sex marriage support. <https://yle.fi/a/3-9477005>

a társadalmi nemnek semmi köze a biológiai nemhez, és szabadon választhatnak 50 lehetőség közül, amelyeket az órákon kiosztott füzetekben illusztrálnak.¹¹⁹ Egy 2022 májusában Rómában tartott demográfiai konferencián pedig kijelentette, hogy a genderelméletek fő célja nem a diszkrimináció elleni küzdelem, hanem egy differenciálatlan egyén kreálása.¹²⁰ Ugyanez év júniusában a Vox andalúziai választási gyűlésén a következőket mondta: „Igen a természetes családra, nem az LMBT-lobbira! Igen a szexuális identitásra, nem a gender-ideológiára!”¹²¹

A Meloni-kormány regnálása idején, 2023 nyarán elfogadott törvény szerint Olaszországban a gyermekek születési anyakönyvi kivonatán csak a biológiai szülők neve tüntethető fel.¹²² 2024 októberében pedig – a képviselőház után – a szenátus is bűncselekménnyé nyilvánította a külföldi béranyaságot, az olasz párok külföldi béranyától született gyermekei sem számítanak legitimnek, ezért Olaszországban nem anyakönyvezhetők.¹²³

Noha a PVV – miként írtam – mindig is elkötelezett támogatója volt a homoszexuálisok jogainak, 2023-as választási manifesztumukban ők is erősen kritizálták, hogy a holland gyerekekbe az iskolákban belenevelik a „gender-örületet”.¹²⁴ Wilders pedig már 2021-ben bírálta, hogy az általános iskolákban túl sok szó esik az LMBT-témákról. Példának hozta fel, hogy gendersemlegességről és pánszexualitásról tanulnak a gyerekek, amit ő woke-diktatúrának nevezett.¹²⁵

A PS is elutasítja a gender-ideológiát, hogy egy átoperált férfi női sportversenyeken induljon, vagy női börtönben legyen fogoly.¹²⁶ A jelenlegi finn kormány PS-párti külkereskedelmi minisztere egy minisztériumi belső forrás szerint 2024-ben megtiltotta a beszédíróinak, hogy kitérjenek a szexuális és gender-kisebbségekre. Ugyanő „örült show”-nak nevezte a párizsi olimpia megnyitó ünnepségét.¹²⁷

Az SD 2022-es választási programja a következőképp fogalmazott: „A zavaros genderelméletek pusztító következményekkel járnak, ha a gyakorlatba ültetik őket. Különösen súlyos a hormonterápia alkalmazása a gyermekek természetes pubertáskorának megváltoztatására, illetve a sebészeti beavatkozások alkalmazása a nem megváltoztatására.”¹²⁸

Az AfD – a CDU-CSU-val egyetemben – élesen ellenezte azt a Bundestagban 2024 áprilisában elfogadott törvényt, mely szerint a 18. évüket betöltött személyek a hivatalos dokumentumaikban évente egyszer szabadon megváltoztathatják a nemüket és a nevüket (vagy nem írnak semmit a nemükhöz). Megszüntették az ehhez addig szükséges 2 pszichiátriai véleményt és egy bírósági meghallgatást is (14-18 év között szülői beleegyezés szükséges).¹²⁹

2025-ös választási programjukban az önmeghatározási törvény visszavonását ígérték.

¹¹⁹ www.giorgiameloni.it/2015/06/24/meloni-al-ministro-giannini-la-teoria-del-gender-non-e-lotta-alla-discriminazione

¹²⁰ Cioffi, Arianna: Meloni: „Teorie gender attaccano l'identità delle donne e il ruolo materno” <https://www.dire.it/13-05-2022/734410-meloni-teorie-gender-attaccano-l-identita-delle-donne-e-il-ruolo-materno/>

¹²¹ Vescio, Alessandra: „I'm scared that the rights we have today will be under attack” <https://www.opendemocracy.net/en/5050/italy-far-right-general-election-meloni-brothers-of-italy/>

¹²² Guy, Jack: Italy starts removing lesbian mothers' names from children's birth certificates. <https://edition.cnn.com/2023/07/21/europe/italy-lesbian-couples-birth-certificates-scli-intl>

¹²³ Könyörtelenül korlátozza a béranyaságot Olaszország. <https://infostart.hu/kulfold/2024/10/17/konyortelenul-lekorlatozza-a-beranyasagot-olaszorszag>

¹²⁴ <https://www.pvv.nl/images/2023/PVV-Verkiezingsprogramma-2023.pdf>

¹²⁵ Wilders: voorlichting over lgbt+ op scholen is „woke-dictatuur” <https://www.out.tv/nieuws/wilders-voorlichting-over-lgbt-op-scholen-is-woke-dictatuur>

¹²⁶ <https://blogit.perussuomalaiset.fi/>

¹²⁷ Sources: LGBT issues not progressing under Finns Party minister. <https://yle.fi/a/74-20103830>

¹²⁸ <https://www.sd.se/vad-vi-vill/>

¹²⁹ Gregson, Julie: Germany's transgender rights law takes effect. <https://www.dw.com/en/germany-new-trans-law-gender-debate-lgbtq-intersex-nonbinary-v3/a-70604185>

Kifejtették továbbá, hogy minden állami támogatást meg kell szüntetni a gender-ideológia, a transzkultusz és a korai szexualizálás számára. A nemváltást csak 18 év felett szabad engedélyezni, pszichiáterrel történő konzultációt követően. A pubertásblokkolókat be kell tiltani.¹³⁰

Az FPÖ szintén ellenzi a „transzgender agymosást”, és az adófizetői pénzek „queer kísérletekre” költését. Nem támogatja az iskolai szexuális oktatást, amit „korai szexualizáció”-nak nevez. Különösen veszélyesnek tartja a drag queen-ek – Nyugat-Európában terjedő – gyerekek számára tartott rendezvényeit (ún. „drag queen story hours”). Miként a 2024-es választási programjuk fogalmaz: „Drag queen-eknek nincs helyük az iskolákban és az óvodákban.”¹³¹ Programjukban az alkotmány módosítását ígérték, mely szerint csak két nem létezik.¹³²

IX. Az élethez való viszony

A halálbüntetés visszaállítását már sok éve egyik párt sem támogatja. A 2022-es francia elnökválasztási kampányban Marine Le Pen, a 2024-es osztrák parlamenti választási kampányban pedig Herbert Kickl vetette fel egy népszavazás lehetőségét a halálbüntetésről, mindketten hangsúlyozták azonban, hogy maguk nem támogatják azt. Le Pen pedig már a kampány során vissza is vonta a javaslatát, mondván, hogy erről a kérdéstről alkotmányellenes lenne népszavazást tartani.¹³³

Az abortusz kapcsán lényegében mindegyik párt kiáll a nyugati világban mára dominánssá vált liberális szabályozás mellett, egyik sem támogatja annak korlátozását a szigorú szabályozás során engedélyezett kivételekre (anya élete veszélyben van; magzat élettél összeegyeztethetetlen rendellenessége; nemi erőszak; vérfertőzés).

Marine Le Pen már 2022 novemberében támogatta a francia nemzetgyűlésben az abortuszhoz való jog alkotmányba foglalását a 12. hétig, és 2024 márciusában az RN-frakció meg is szavazta az alkotmánymódosítást.¹³⁴

A DF 2024 májusában nem támogatta az abortusz szabályozásának dán parlament által elfogadott további lazítását: 12-ről 18 hétre emelték az abortusz elvégzésének végső időpontját, és 17-ről 15 évre csökkentették a szülői beleegyezés nélküli minimális korhatárt.¹³⁵

Giorgia Meloni a 2022-es választásokat követően kijelentette, hogy nem változtatnak a terhesség megszakítását a 12. hétig minden korlátozás nélkül engedélyező olasz szabályozáson, de a jövőben engedélyezik az orvosok számára, hogy lelkiismereti okokra hivatkozva visszautasítsák az elvégzését.¹³⁶

¹³⁰ https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf

¹³¹ Far-Right Anti-LGBT+ Party Wins Austrian Elections. https://www.out.tv/en_IE/news/far-right-anti-lgbt-party-wins-austrian-elections

¹³²

https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Bund/Dokumente/NRW2024/Wahlprogramm_A4_Langversion_oS_web.pdf

¹³³ de Montalivet, Hortense: Præsidentielle: Marine Le Pen exclut tout référendum sur la peine de mort. https://www.bfmtv.com/politique/elections/presidentielle/presidentielle-marine-le-pen-exclut-tout-referendum-sur-la-peine-de-mort_AV-202204150277.html; Further uproar over Kickl's statement on the death penalty. <https://www.krone.at/3510655>

¹³⁴ Francia virtus: Marine Le Pen alkotmányba foglalná az abortuszhoz való jogot. <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/francia-virtus-marie-le-pen-alkotmanyba-foglalna-az-abortuszhoz-valo-jogot.html>

¹³⁵ Chiappa, Claudia: Denmark relaxes abortion law. <https://www.politico.eu/article/denmark-relaxes-50-year-old-abortion-laws/>

¹³⁶ Mixed reactions abroad to Meloni winning Italian elections. <https://www.france24.com/en/europe/20220926->

Matteo Salvini ugyanígy nyilatkozott, de nyíltan hangoztatta az olaszországi abortuszellenes aktivisták által működtetett centrumokat támogató, és a hazájában legális abortusztablettákat ellenző álláspontját.¹³⁷

2022 őszén a PS a finn parlamentben egységesen ellene szavazott az abortuszt tovább liberalizáló szabályozásnak. Az elfogadott új törvény értelmében Finnországban a terhességmegszakítás kérését semmivel sem kell indokolni, és az eddigi két orvosi támogató nyilatkozat helyett elég egy is. Az orvos pedig ezentúl nem utasíthatja el lelkiismereti okokra hivatkozva annak végrehajtását. (Finnországban az abortuszok 99%-a tablettával történik.)¹³⁸

Az SD támogatja az 1974 óta hatályban lévő svéd törvényt, amely a terhesség 18. hetéig engedélyezi az abortuszt.¹³⁹

Az AfD – a CDU-CSU-val karöltve – ellenezte a baloldali koalíció 2024 decemberében benyújtott – és végül a szavazásig el nem jutott – törvénytervezetét, amely a terhesség első 12 hetében minden korlátozás nélkül engedélyezte volna az abortuszt (a jelenlegi szabályozás egy orvosi konzultációt, majd azt követően 3 nap várakozási időt ír elő). A párt a 2025-ös választási programjában deklarálta, hogy életpárti pozíciót foglal el, a magzati élet védelmének ad prioritást, és ellenzi az abortusz állami támogatását.¹⁴⁰

Ausztriában a jelenlegi szabályozás szerint az abortusz a terhesség első 12 hetében minden korlátozás nélkül végrehajtható (tablettával a 9. hétig), a törvény nem ír elő sem konzultációt, sem várakozási időt. Ezt a szabályozást az FPÖ a 2024-es választási kampányban tett nyilatkozata szerint elfogadja, de „az abortuszokat, ha csak lehetséges, meg kell akadályozni”.¹⁴¹

Geert Wilders mindig is támogatta az abortuszhoz és az aktív eutanáziához való jogot, a PVV által dominált jelenlegi kormány koalíciós megállapodása pedig deklarálja, hogy ezeken a területeken marad a jelenlegi szabályozás.¹⁴² (Hollandiában már az első nőgyógyászati konzultáció alkalmával is el lehet végezni az abortuszt a terhesség 24. hetéig, és mentális problémákkal küzdők is kérhetik az aktív eutanáziát.)

Az SD szintén támogatta 2021 decemberében a svéd parlamentben egy aktív eutanázia engedélyezésének lehetőségét megvizsgáló parlamenti bizottság felállítását – miközben a kereszténydemokraták és a szociáldemokraták egyaránt ellenezték azt.¹⁴³

Az AfD ellenben deklarálta a 2025-ös választási programjában, hogy ellenzi az aktív eutanáziát,¹⁴⁴ és az FPÖ is egyedüli pártként szavazott nemmel az osztrák parlamentben, amikor 2021 decemberében egy alkotmánybírósági határozatot követően legalizálták az asszisztált öngyilkosságot (18 év feletti halálos betegek vagy tartósan szenvedők számára).¹⁴⁵

mixed-reactions-in-europe-to-meloni-winning-italian-elections

¹³⁷ Torrisi, Claudia: Whats at stake for women in Italy's political crisis. <https://www.opendemocracy.net/en/5050/whats-at-stake-for-women-in-italys-political-crisis/>

¹³⁸ Finland set to ease abortion restrictions. <https://yle.fi/a/3-12644380>

¹³⁹ Christian Democrats support controversial move to expand abortion in Sweden. <https://cne.news/article/2748-christian-democrats-support-controversial-move-to-expand-abortion-rights-in-sweden>

¹⁴⁰ Gregson, Julie: Abortion in Germany: Preelection push for liberalization. <https://www.dw.com/en/abortion-in-germany-preelection-push-for-liberalization/a-70922840>

¹⁴¹ Das sagen die Parteien zu Abtreibungen. <https://www.puls24.at/news/chronik/parteien-zum-schwangerschaftsabbruch/354373>

¹⁴² Hartleb, Florian: It's migration, stupid! Lessons from the Elections in Germany and the Netherlands in the Light of Populism. In Kudors, Andis – Pabriks, Artis (szerk.): The Rise of Populism. University of Latvia Press, Riga, 2017, 104. o. Hope, Courage and Pride – Framework Coalition Agreement 2024-2028 PVV, VVD, NSC, BBB

¹⁴³ Sweden open to investigating euthanasia. <https://cne.news/article/456-sweden-open-to-investigating-euthanasia>

¹⁴⁴ https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf 32. o.

¹⁴⁵ Austria's parliament legalizes assisted suicide. <https://www.dw.com/en/austrias-parliament-legalizes-assisted-suicide/a-60154513>

A francia parlamentben 2024 tavaszán zajlott hatalmas indulatokat keltő vita Macron elnök azon törvényjavaslatáról, amely azon gyógyíthatatlan betegségben szenvedő emberek számára tette volna lehetővé az asszisztált öngyilkosságot, akik betöltötték a 18. életévüket, és kezelhetetlen fizikai vagy lelki fájdalomtól szenvednek. Marine Le Pen népszavazást követelt a kérdésben, és kijelentette, hogy személy szerint ellenzi az asszisztált öngyilkosság minden formáját.¹⁴⁶ (A vitának végül a parlament feloszlata vetett véget.)

X. A keresztény egyházakhoz való viszony

A vizsgált pártok mindegyike hitet tesz a keresztény értékek és nemzetének a keresztény kultúrkörhöz való tartozása mellett. A történelmi keresztény egyházakhoz való viszonyuk azonban elég eltérő.

Franciaországban a 2024-es EP-választáson a katolikusok 37%-a szavazott az RN-re (miközben az összlakosság 31%-a, a gyakorló katolikusoknak pedig 32%-a). A keresztény véleményformáló értelmiség azonban korántsem szimpatizál ennyire a párttal. A 2024-es nemzetgyűlési választások előtt például 6000 fiatal keresztény (katolikusok és protestánsok, köztük 70 pap) nyílt levélben szólította fel az embereket, hogy ne szavazzanak az RN-re.¹⁴⁷ A külföldön talán legismertebb francia katolikus-konzervatív gondolkodó, Chantal Delsol pedig a következőket nyilatkozta 2019-ben a valosonline.hu-nak: „Marine Le Pen azon jakobinus centralizátorok közé tartozik, akiket szívből utálok.”¹⁴⁸

A 2022-es elnökválasztás második fordulójára előtt a Le Monde vezércikkben kifogásolta, hogy a francia katolikus egyház túl óvatos a szélsőjobbal szemben, és egyik jelölt mellett sem foglalt állást – szemben a protestáns, zsidó és muszlim vezetőkkel.¹⁴⁹ Marine Le Pen egyébként magát vallását nem gyakorló katolikusnak tartja, gyermekeit azonban megkereszteltette.¹⁵⁰

A DF 2023 februárjában élesen tiltakozott a dán parlamentben, amikor a védelmi kiadások szükségessé váló megnövelésére hivatkozva a kormány javaslatára eltörölték a Nagy Imanapot mint munkaszüneti napot (több, mint 300 éve létező dán vallási ünnep a húsvét utáni 4. pénteken). Azt ígérték, hogy kormányra kerülve visszaállítják, és ezt bele is vették a programjukba.¹⁵¹

Giorgia Meloni 2021-ben megjelent önéletrajzi könyvében meleg szavakkal méltatja II. János Pált és XVI. Benedeket, Ferenc pápáról viszont ezt írja: „Bár katolikus vagyok, és soha nem mertem még pápát bírálni, bevallom, nem mindig értettem Ferenc pápát. Néha úgy éreztem magam, mint egy elveszett bárány, és remélem, egy nap lesz szerencsém beszélgetni vele, mert biztos vagyok abban: közvetlen szavai képesek lesznek értelmet adni annak, amit én

¹⁴⁶ Mortimer, Gavin: Euthanasia in France: President Macron's strategy on assisted dying may well backfire <https://thecatholicherald.com/euthanasia-in-france-president-macrons-strategy-on-assisted-dying-may-well-backfire>

¹⁴⁷ Mortimer, Gavin: Why France's Catholics are turning to Marine Le Pen. <https://thecatholicherald.com/article/as-in-us-cultural-dissatisfaction-in-france-driving-voters-with-catholics-turning-to-marine-le-pen>

¹⁴⁸ Ablonczy Bálint: „A kereszténység új korszaka kezdődik – és szép lesz, úgy hiszem” <https://www.valosonline.hu/2019/03/27/chantal-delsol-interju-keresztenyseg/>

¹⁴⁹ Editorial: French Catholic Church is too cautious in the face of the far right https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2022/04/20/presidential-2022-a-cautious-french-catholic-church-in-the-face-of-the-far-right_5981113_23.html

¹⁵⁰ Németh Árpád: „Tervei Franciaországra és Európára nézve is veszélyesek” – portré Marine Le Penről <https://hu.euronews.com/2024/06/28/marine-le-pen-portre>

¹⁵¹ Great Prayer Day abolished by Danish parliament. <https://www.thelocal.dk/20230228/great-prayer-day-abolished-by-danish-parliament>; www.danskfolkeparti.dk/vores-politik

nem érték.”¹⁵²

Erre a beszélgetésre 2023. január 10-én került sor, amikor 35 perces magánkihallgatáson fogadta a pápa Meloni kislányával és élettársával. Előtte a Szentatya a La Stampa-nak elmondta, hogy nem akar beavatkozni az olasz belpolitikai kérdésekbe, és egyaránt a legjobbakat kívánta az állampolgárok által megválasztott legitim kormány tagjainak, valamint az ellenzéknek.¹⁵³

2024 februárjában az Olasz Püspöki Konferencia elnöke azt nyilatkozta, hogy jók a kapcsolatok az Olasz Katolikus Egyház és a Meloni-kormány között.¹⁵⁴

Kevésbé mondható ez el a kormánykoalíció egyik tagpártjáról, a Ligáról. Noha a párt a katolikus hívek körében népszerű – népszerűsége csúcsán a közvélemény-kutatók 60-80% között mérték a támogatottságát a vallásukat gyakorlók körében –, és Matteo Salvini is rendszeresen hangsúlyozza katolikus identitását, támogatja a tízparancsolat kifüggesztését az iskolákban, migránspolitikája több alkalommal is a katolikus egyház heves bírálatát váltotta ki.¹⁵⁵

Emlékezetes esemény volt, amikor 2019. május 18-án Milánóban a Dóm téren egy kampánygyűlésen Salvini megcsókolta a rózsafüzérét, fölnézett a katedrális csúcsán lévő Szűz Mária-szoborra, és ezt mondta: „Én rábízom, Itália az életemet és a Ti életeteket Mária Szeplőtelen Szívére, aki, biztos vagyok benne, hogy győzelemre fog minket vezetni.” Másnap Pietro Parolin vatikáni államtitkár a következő szavakkal kritizálta Salvini teátrális jelenetét: „Míg a pártpolitika megosztja az embereket, Isten mindenkié. Ha egy politikus Istent hívja segítségül, az mindig nagyon veszélyes.” Angelo Bagnasco bíboros, az Európai Püspöki Konferencia elnöke szintén bírálta Salvinit, mondván: „A keresztény értékeket nem sajátíthatja ki egyetlen csoport sem.”¹⁵⁶

A PVV elnöke, Geert Wilders – akit egyébként szintén katolikusnak kereszteltek – a következőket nyilatkozta a 888.hu-nak 2018 januárjában: „Én magam agnosztikus vagyok, mégis osztom a keresztény értékeket, hiszen ez a társadalmunk működési módja.”¹⁵⁷

A PS 2019-es Európa-programjában szerepel az alábbi mondat: „Az Igazi Finnek az egyetlen párt Finnországban, amely Európa-politikáját a hagyományos finn és klasszikus nyugati értékek elismerésére és megbecsülésére alapozza, amelyek keresztény alapokon nyugszanak.”¹⁵⁸ A pártot 2017-2021 között vezető Jussi Halla-aho – a finn parlament jelenlegi elnöke – azonban magát agnosztikus ateistának tartja, és nem tartozik egyik egyházhoz sem.¹⁵⁹

Az SD a 2013-ban megjelentetett egyházi kiáltványában deklarálta, hogy erősíteni szeretné a luteránus egyház és a kereszténység pozícióját a svéd társadalomban, egyúttal azonban követelte, hogy az egyház hagyjon fel a tömeges bevándorlás támogatásával.¹⁶⁰ A luteránus egyház utolsó olyan színódusi választásán, amelyen még a pártok jelöltjei indultak,

¹⁵² Rónay Tamás: Nem örül a Vatikán Meloni győzelmének. www.nepszava.hu/meloni-olaszorszag-ferenc-papa

¹⁵³ Jánosi Dalma: Magánkihallgatáson fogadta a pápa Giorgia Meloni. www.magyar nemzet.hu/kulfold/2023/01/magankihallgatason-fogadta-a-papa-giorgia-melonit

¹⁵⁴ Relations good with Meloni govt says Italian Church. https://www.ansa.it/english/news/politics/2024/02/01/relations-good-with-meloni-govt-says-italian-church_6a4f3772-45a9-42c4-8f57-ce1c567ae8ba.html

¹⁵⁵ Matteo Salvini's Catholic problem. <https://www.politico.eu/article/matteo-salvini-italy-don-antonio-rizzolo-catholic-establishment-sides-with-humanity-over-salvini/>

¹⁵⁶ Salvini criticised for using catholic symbols at rally. <https://www.americamagazine.org/politics-society/2019/05/20/italys-catholic-establishment-faults-salvini-using-rosary-political/>

¹⁵⁷ Bertha László: Wilders: „Kívánom, hogy több olyan bátor politikus legyen Európában, mint Orbán Viktor” <https://archivum.888.hu/big-pikcsor/wilders-kivanom-hogy-tobb-olyan-bator-politikus-legyen-europaban-mint-orban-viktor-4132576/>

¹⁵⁸ www.perussuomalaiset.fi/wp-content/2019/05/EUpolitiikkaENG_2019.pdf

¹⁵⁹ Klaus Susiluoto: Oikeus olla leimatunatta rasistiksi, Helsinki, 2009.

¹⁶⁰ Quensel, Anna-Sofia: SD: „Kyrkan ska missionera i invandrartata omraden” <https://expo.se/nyhet/sd-kyrkan-ska-missionera-i-invandrartata-omraden/>

2022-ben az SD csak a 4. helyen végzett 7.8%-kal (a szociáldemokraták nyertek 27.5%-kal, második lett egy pártoktól független egyesület, harmadik pedig a Centrum Párt).¹⁶¹

Idéztem már az AfD küldetési nyilatkozatából a nyugati keresztény kultúra megőrzésének szándékát. Ennek ellenére a német keresztény egyházak igen negatívan viszonyulnak a párthoz.

2024 februárjában a Német Katolikus Püspöki Kar (több mint 60 püspök) egyhangú szavazással kiadott egy nyilatkozatot, melyben felszólítja a híveket, hogy ne szavazzanak az AfD-re, mert a párt nézetei „összeegyeztethetetlenek Isten és az emberiség keresztény képével”. A nyilatkozat külön is elítéli a migránsokkal, a muszlimokkal és a zsidókkal szembeni ellenséges magatartást. 2023 decemberében a Német Protestáns Egyház szintén kiadott egy nyilatkozatot, amelyben deklarálta, hogy az AfD nézetei „összeegyeztethetetlenek a keresztény hit alapelveivel”.¹⁶²

Az FPÖ szintén elkötelezett a keresztény értékek és hagyományok iránt, 2024-es választási programjában ragaszkodott például az osztálytermekben a kereszthez, valamint az óvodákban a Mikulás- és a Márton-napi ünnepekhez.¹⁶³ A párt jelenlegi elnökének, Herbert Kicklnek katolikus háttere van, de elmondása szerint „legalább félig protestáns lélekben”. Ennek ellenére több vitája is volt már Schönborn bécsi érsekkel, így a koronavírus elleni oltások kötelező tételéről, vagy az egyházi adónak a magas infláció miatt általa követelt felfüggesztéséről.¹⁶⁴

A legnagyobb felháborodást az osztrák katolikus egyházban azonban a párt egy választási plakátja váltotta ki a 2024-es választási kampányban, melyen hatalmas betűkkel egy Miatyánkból vett (többes számra átalakított) idézet állt: „Euer Wille geschehe!” („Legyen meg a Ti akaratotok!”) Az Osztrák Püspöki Konferencia általános titkára kijelentette: „Bárkinek, aki ilyet tesz, tudatában kell lenni annak, hogy olyan valamivel játszik, ami szent az emberek számára, ennél fogva nem mutatja azt a tiszteletet az embereknek, amit ők megérdemelnek.”

Ennek ellenére az Osztrák Katolikus Egyház hivatalosan nem ítélte el az FPÖ politikáját, és a német testvéregyházához hasonló választási ajánlást sem adott ki. Tekintélyes osztrák katolikus intézmények – Bécsi Egyetem Katolikus Teológiai Kara, Ausztria Katolikus Társadalmi Akadémiája – azonban hangot adtak aggodalmuknak az FPÖ megerősödése miatt, annak „jobboldali nacionalista és szélsőséges” politizálása miatt, ami „egyértelműen összeegyeztethetetlen a keresztény értékekkel”.¹⁶⁵

XI. Az Oroszországhoz való viszony

A vizsgált pártok egy kivételével Oroszország Ukrajna elleni 2022. február 24-i agressziója előtt különböző mértékű empátiával viszonyultak a putyini rezsimhez.

Ez a kivétel a PS volt, melynek vezető politikusai soha nem rokonszenveztek Putyinnal. Ez az ellenszenv különösen felerősödött Ukrajna megtámadását követően, hiszen – pártállástól

¹⁶¹ Swedish parties withdraw from leadership people's church. <https://cne.news/article/1594-swedish-parties-withdraw-from-leadership-people-s-church>

¹⁶² Strack, Christoph: Germany's Catholic Church speaks out against far right. <https://www.dw.com/en/germanys-catholic-church-speaks-out-against-far-right/a-68352341>

¹⁶³

https://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/Bund/Dokumente/NRW2024/Wahlprogramm_A4_Langversion_oS_web.pdf

¹⁶⁴ Coppen, Luke: Why Austrian and German bishops diverge on the far right. <https://www.pillaratholic.com/p/why-austrian-and-german-bishops-diverge>

¹⁶⁵ Kilian, Inga: FPÖ faces election victory in Austria – Churches urge responsibility. <https://english.katholisch.de/artikel/56351-fpoe-faces-election-victory-in-austria-churches-urge-responsibility>

függetlenül – az egész finn nép analógiát vélt felfedezni az ukránok jelenlegi szabadságküzdelmé és a finnek honvédő háborúja között az 1939-40-es Téli Háborúban. Ezzel párhuzamosan a PS NATO-tagságot ellenző álláspontja is megváltozott, az erről döntő párttestület 61-3 arányban szavazta meg Finnország NATO-csatlakozásának támogatását. Abban is kivételnek számít a párt, hogy soha nem vádolták rejtett orosz finanszírozással.¹⁶⁶

Jussi Halla-aho, a finn parlament külügyi bizottságának elnöke (a párt egykori elnöke) egy 2022. április 19-i Twitter-bejegyzésében németül kritizálta az AfD orosz agresszióhoz való viszonyát: „Képtelen vagyok megérteni, hogyan támogathatja vagy igazolhatja egy nacionalista párt az imperializmust.”¹⁶⁷

Ugyancsak ő 2023 januárjában személyesen is vásárolt tüzérségi lövedékeket az ukránoknak, és kijelentette: „Ha orosz katonákat gyilkolni ebben a szituációban helyes és szükségszerű, akkor bármi, ami segíti az ő megölésüket, szintén helyes és szükségszerű.”¹⁶⁸

A párt jelenlegi elnöke, Riikka Purra a 2024-es EP-választási kampányban igen sarkosan fogalmazott a magyar kormány párt háborúhoz való viszonyáról: „A Fidesz álláspontja Ukrajnáról, Ukrajna megsegítéséről és az oroszpartiságról teljesen hányingert keltő. Semmit nem osztunk ebből.”¹⁶⁹

A dán testvérpárt, a DF szintén a 2022. februári orosz agressziót követően tette egyértelművé álláspontját a pártelnök Morten Messerschmidt Facebook-posztjában, melynek címe: „Oroszország fenyegeti Európa szabadságát - a NATO a válasz.” Ebben egyebek mellett a következőket írta: „Ha valaki valaha is kételkedett abban, hogyan viszonyul a Dán Néppárt Oroszországhoz és Putyinhoz, hadd tegyem világossá: mi a NATO nyugati védelmi szövetsége mellett állunk, hogy az megvédje és garantálja a nyugati szabadság-értékeket minden tagállamában... A Dán Néppárt szerint csak egy erős NATO-szövetség az USA támogatásával képes meggyőző választ adni az orosz agresszióra.” A DF azt is hangsúlyozta, hogy meg kell védeni a liberális demokrácia értékeit, a szuverenitás elvét valamint Európa keresztény örökségét Putyin rezsimjétől.¹⁷⁰

Az SD a 2010-es években még alapvetően jó viszonyt ápolt a putyini Oroszországgal, többször hívták meg a párt parlamenti képviselőit választási megfigyelőknek, és a pártelnök Jimmie Akesson is rendszeresen nyilatkozott a Russia Today-nek. Egy 2014-es felmérés szerint még az SD volt az egyik legoroszbarátabb párt az Európai Parlamentben, például mindkét képviselője Ukrajna társulási megállapodásának ratifikációja ellen szavazott.

A Krím 2014-es annexióját követően azonban a párt egyre kritikusabb lett Oroszország iránt, a Vote Watch Europe elemzőközpont kutatása szerint 2019. január 1. és 2022 júniusa között már az SD EP-képviselői szavaztak legtöbbször Oroszország ellen a svéd EP-képviselők közül. A 2022. februári orosz agressziót követően pedig kizárták a pártból az összes oroszbarát tagot, és a 2022-es választási programjukban egyértelműen kiálltak az Oroszország elleni szankciók mellett, valamint támogatták az ukrán menekültek befogadását.¹⁷¹

A PVV a 2014-ben kirobbant orosz-ukrán konfliktusban kezdetben semleges

¹⁶⁶ Lahti, Yannick - Palonen, Emilia: The impact of the Russia – Ukraine war on right-wing populism in Finland. In Ivaldi, Gilles – Zankina, Emilia (ed.): The Impacts of the Russian Invasion of Ukraine on Right-wing Populism in Europe. European Center for Populism Studies, Brüsszel, 2023, 127-138. o.

¹⁶⁷ x.com/Halla-aho/status

¹⁶⁸ Lahti – Palonen: i.m. 132. o.

¹⁶⁹ Takács Lili: A Fidesz Ukrajna-politikáját hányingert keltőnek nevező Finnek Pártja nem szállt fel a jobboldali úthengerre. <https://444.hu/2024/06/10/a-fidesz-ukrajna-politikajat-hanyingert-keltonek-nevezo-finnek-partja-nem-szallt-fel-a-jobboldali-uthengerre>

¹⁷⁰ Meret, Susi: The impact of the Russia-Ukraine War on Right-Wing Populism in Europe. The case of Denmark. In Ivaldi – Zankina (ed.): i.m. 107. o.

¹⁷¹ Bolin, Niklas: The repercussions of the Russian Invasion of Ukraine on the populist Radical Right in Sweden. In Ivaldi – Zankina (ed.): i.m. 303-312. o.; Wingborg, Mats: Synen pa Ryssland en akilleshäl för SD. <https://www.dagensarena.se/opinion/syner-pa-ryssland-en-akilleshal-sd/>

álláspontra helyezkedett, és Putyint szövetségesének nevezte az iszlám terrorizmus és a bevándorlás elleni küzdelemben. A párt Oroszországhoz való viszonyulása az Amszterdamból induló maláj gép 2014. júliusi lelövését követően változott meg (melynek közel 200 holland áldozata volt).¹⁷²

Ukrán hackerek által kiszivároztatott dokumentumok azonban arról tanúskodnak, hogy a Kreml 2013 óta aktívan fejlesztette a kapcsolatait a PVV-vel, amit Geert Wilders megpróbált eltitkolni. A pártelnök 2018. februárban látogatást tett az orosz parlamentben, és az ott róla készült fotó alá a következőt írta: „Stop russzofóbia! Itt az ideje a reálpolitikának. Partnerség ellenségeskedés helyett.”

A 2022. februári orosz agressziót Wilders elítélte, de továbbra is ellenezte a szankciókat, mondván, hogy azok többet ártanak Hollandiának, mint Oroszországnak. 2023 májusában tüntetően nem hallgatta meg Zelenszkij beszédét a holland parlamentben, egy novemberi rádióinterjúban pedig azt nyilatkozta, hogy politikailag támogatja Ukrajnát, és elismeri, hogy Oroszország az agresszor, de a katonai támogatást ellenzi, mert Hollandiának végesek a hadi készletei. A PVV 2023. őszi választási manifesztumában is az ukrán katonai segítség leállítására szólított fel.¹⁷³

A választások megnyerését követően, 2024 februárjában azonban Wilders már azt posztolta az X-en, hogy „a háború, amit Oroszország indított Ukrajna ellen 2 évvel ezelőtt, csak illegálisnak és barbárnak nevezhető”, hozzátéve, hogy pártja „kész a segítség bármely formáját megvitatni”.¹⁷⁴ A 2024 májusában megkötött koalíciós megállapodásban pedig rögzítették: „Hollandia folytatja Ukrajna politikai, katonai, pénzügyi és morális támogatását az orosz agresszióval szemben.”¹⁷⁵

A holland védelmi miniszter (VVD) 2024 októberében Kijevbe látogatott, és 400 millió eurós beruházást ígért az Ukrajnával közös drónfejlesztésbe, valamint további F-16-os hazai repülőgépek átadását a következő hónapokban, továbbá támogatta, hogy a nyugati fegyverekkel Oroszország területén lévő katonai célpontokra is csapást mérhessenek.¹⁷⁶ Az új holland kormány megalakulása óta támogatott minden újabb szankciós intézkedést Oroszország ellen, valamint az Európai Tanács Ukrajna melletti kiállását 2025. március 6-án.

A 2022 februári orosz agressziót megelőzően az RN is jó kapcsolatokat ápolt Oroszországgal, és személyesen is Marine Le Pen Vlagyimir Putyinnal. A pártelnök 2017-es oroszországi látogatásán elismerte a Krím annexióját, és elítélte az Európai Unió szankcióit.¹⁷⁷ Az FN 2014-ben választási megfigyelőket küldött a krími népszavazásra, és még ugyanebben az évben 9 millió eurós hitelt vett fel egy orosz banktól. 2019-ben pedig az elcsatolás 5. évfordulóját ünnepelte a Krímben egy RN-küldöttség.

2023 februárjában azonban Jordan Bardella, az RN új elnöke már „kollektív naivitásról” beszélt a párt politikáját illetően Putyin szándékaival, megítélésével kapcsolatban. Elismerte, hogy rosszul ítélték meg az elnök „expanziós törekvéseit”. Támogatta a nyugati fegyverszállításokat Ukrajnába, és felállva tapsolta meg Zelenszkij ukrán elnököt az Európai

¹⁷² Nijhuis, Chris – Verbeek, Bertjan – Zaslove, Andrej: Disagreement among populists in the Netherlands: The diverging rhetorical and policy positions of Dutch populist Radical Right parties following Russia's invasion of Ukraine. In *Populism Studies*, 4 March 2023, 315-325. o.

¹⁷³ Court, Elsa: From F-16s to frozen assets: How Dutch far-right's win could impact Ukraine. <https://kyivindependent.com/from-f-16s-to-frozen-assets-how-dutch-far-rights-win-could-impact-ukraine/>

¹⁷⁴ Court, Elsa: Dutch far-right leader Wilders against signing security agreement with Ukraine. <https://kyivindependent.com/wilders-against-signing-security-agreement-with-ukraine/>

¹⁷⁵ Hope, Courage and Pride – Framework Coalition Agreement 2024-2028 PVV, VVD, NSC, BBB.

¹⁷⁶ G. É.: Váratlan vendég érkezett Ukrajnába, különleges fegyvereket vitt ajándékba. <https://www.economx.hu/kulfold/ukrajna-fegyverek-holland-tamogatas.797483.html>

¹⁷⁷ Soós Eszter Petronella – Várnagy Réka: Egy párt évtizedeken átívelő mérséklődési kísérlete. A francia Nemzeti Front. In *Dúró* (szerk.): i.m. 63. o.

Parlamentben.¹⁷⁸

2023 áprilisában pedig Marine Le Pen nyilatkozta egy spanyol lapnak a következőket: „Amikor egy olyan nemzet, mint Oroszország, megtámad egy másik nemzetet, és fenyegeti annak szuverenitását, akkor nem lehet egyenlő távolságot tartani, állást kell foglalni.” Kijelentette, hogy támogatja Ukrajna NATO-tagságát, a védekezéshez szükséges fegyverszállításokat (sőt kritizálta annak lassú ütemét), és az Oroszország elleni szankciókat (az energiaszektor kivételével).¹⁷⁹

Le Pen a 2022-es elnökválasztások előtt 17 szakpolitikai témában készített részletes programot, ebből a 2024-es előrehozott nemzetgyűlési választások előtt törölték a párt honlapjáról a védelempolitikát, amelyben egyebek mellett a diplomáciai kapcsolatok elmélyítését szorgalmazták Oroszországgal és a NATO integrált katonai parancsnokságából való kilépést. Helyette az RN programjába bekerült: „Oroszország megsértette a nemzetközi jogot és kiprovokálta a nemzetközi rend felülvizsgálatát.”¹⁸⁰

Giorgia Meloni is komoly empátiával viseltetett a putyini rezsim iránt az orosz agresszió előtt. 2014-től folyamatosan ellenezte az Oroszország elleni szankciókat (még 2022. február elején is), 2018-ban Twitter-üzenetben üdvözölte az orosz elnök újraválasztását, mint „a népakarat egyértelmű jelét”. A háború kitörését követően azonban diametrálisan megváltoztatta Oroszország-politikáját, és Ukrajna egyik legelkötelezettebb támogatójává vált a nyugati világon belül.¹⁸¹

Nála is nagyobb híve volt Putyinnak Matteo Salvini. A Liga 2017 márciusában Moszkvában együttműködési megállapodást írt alá az Egységes Oroszország kormánypárttal, amely alkalomból Salvini Putyint ábrázoló pólóban fotózkodott a Vörös téren (amit később az Európai Parlament üléstermében is viselt).¹⁸² Az együttműködési megállapodás aláírásakor azt nyilatkozta, hogy ez a legfontosabb megállapodás, amit a Liga valaha is aláírt egy külföldi párttal. 2018 tavaszán pedig a két párt ifjúsági szervezetének elnöke írt alá együttműködési megállapodást.¹⁸³

Egyik legközelebbi munkatársa, Gianluca Savoini még 2014-ben létrehozta a Lombardia-Oroszország Egyesületet, hogy „harcoljon az ukrán válsággal kapcsolatos dezinformációk ellen”, és rendszeresen hívott meg Putyin-párti értelmiségieket (pl. Alexander Dugin, Alekszej Komov).¹⁸⁴

Salvini a háború kitörése előtt több alkalommal is hangoztatta, hogy Putyint az egyik legnagyobb államférfinak tartja a Földön, és gazdaságpolitikája büszkeséggel töltheti el az orosz népet.¹⁸⁵

A háború kitörését követően a Liga elítélte ugyan Oroszország agresszióját, és felmondta az Egységes Oroszországgal kötött együttműködési megállapodást,¹⁸⁶ de Salvini

¹⁷⁸ Rónay Tamás: Már Le Pen pártja sem Putyin barátja. www.nepszava.hu/franciaorszag-szelsojobb-nemzeti-tomorules-jordan-bardella-oroszorszag-tavolodas

¹⁷⁹ Megszólalt Putyin egykori csodálója. <https://www.portfolio.hu/global/20230414/megszolalt-putyin-egykori-csodalója-elmondta-mihez-vezethet-ukrajna-gyozelme-609192>

¹⁸⁰ Németh Árpád: „Tervei Franciaországra és Európára nézve is veszélyesek” – portré Marine Le Penről. <https://hu.euronews.com/2024/06/28/marine-le-pen-portre>

¹⁸¹ Meacci, Ludovica: Italy's Right Is Torn on Ukraine but United on China. <https://foreignpolicy.com/2022/09/27/italy-china-russia-right/>

¹⁸² Putin's party signs deal with Italy's far-right Lega Nord. <https://www.ft.com/content/0d33d22c-0280-11e7-ace0-1ce02ef0def9>

¹⁸³ Deal with Putin's party is off, reassures Salvini. <https://decode39.com/8951/deal-with-putins-party-is-off-reassures-salvini/>

¹⁸⁴ De Maio, Giovanna: Matteo Salvini is out but not down. September 4. 2019. <https://www.brookings.edu/articles/matteo-salvini-is-out-but-not-down/>

¹⁸⁵ Quando Vladimir Putin era „un dono del signore”. <https://lespresso.it/c/politica/2022/2/25/quando-vladimir-putin-era-un-dono-del-signore-dieci-anni-di-dichiarazioni-damore-dei-nostri-politici/38249>

¹⁸⁶ Deal with Putin's party is off, reassures Salvini. <https://decode39.com/8951/deal-with-putins-party-is-off-reassures-salvini/>

még 2022 szeptemberében is ellenezte az Oroszország elleni szankciókat.¹⁸⁷ A 2024. márciusi orosz elnökválasztás után azt nyilatkozta, hogy a végeredményt el kell fogadni, mert „amikor az emberek szavaznak, nekik mindig igazuk van”. (Miközben a Meloni-kormány külügyminisztere, a Forza Italia párthoz tartozó Antonio Tajani azt hangsúlyozta, hogy az elnökválasztás „nem volt sem szabad, sem fair”.) Alekszej Navalnij halála után pedig azt mondta, hogy ne ítélkezzünk addig, amíg az orosz orvosok és bírák meg nem állapítják az igazságot.¹⁸⁸

Az AfD nyilvánosan soha nem lépett kapcsolatba a Putyin-rezsimmel. Azonban a párt társelnöke, Alexander Gauland már 2019 márciusában azt nyilatkozta a Komszomolszkaja Pravda-nak, hogy ellenzik az Oroszország elleni szankciókat, a Donbasz-ban zajló háborút ukrán belügynek tartják, és szerintük Németországnak nem kellene beavatkoznia Ukrajna vagy Oroszország belső ügyeibe.¹⁸⁹

Az elmúlt években több rejtett kapcsolatra derült fény a párt egyes tagjai és az orosz rezsim között. 2023-ban a The Insider orosz oknyomozó portál és a Der Spiegel közösen tárta fel, hogy Eugen Schmidt Bundestag-képviselő munkatársa együttműködött egy orosz FSZB-ügynökkel, akinek az instrukciói alapján azon dolgozott, hogy az AfD minél hatékonyabban szolgálja az orosz háborús célokat. Elérte például, hogy az AfD-frakció beperelte a saját kormányát Leopard-tankok Ukrajnának történő szállítása miatt.¹⁹⁰

2024 áprilisában a drezdai ügyészség nyomozást indított az AfD EP-listavezetője, Maximilian Krah ellen, mert azzal vádolták, hogy EP-képviselői munkájáért pénzt kapott Oroszországtól (és Kínától).¹⁹¹ Ugyanez év májusában pedig a müncheni főügyészség Peter Bystrom bajor Bundestag-képviselőt, az AfD EP-listájának második helyezettjét gyanúsította meg Oroszországból származó csúszópénzek elfogadásával.¹⁹²

Az AfD vezető politikusai elítélték Oroszország Ukrajna elleni agresszióját, de részben a NATO-t és az Egyesült Államokat is felelőssé tették érte. A párt tübingiai elnöke, Björn Höcke pedig a következőket nyilatkozta 2023 januárjában: „Ma Oroszország az az ország, amely abban reménykedik, hogy egy hegeminisztikus befolyás nélküli, szabad és szuverén államokból álló világ úttörője lehet.” Megígérte továbbá, hogy ha egyszer német kancellár lesz, az első külföldi útja nem Washingtonba, hanem Moszkvába fog vezetni.

A párt ellenzi, hogy Németország fegyvereket szállít Ukrajnának, Zelenszkij 2024 júniusában a Bundestagban tartott beszéde alatt pedig nagyszámú AfD-s képviselő hagyta el az ülést.¹⁹³

Az AfD társelnöke, Tino Chrupalla 2023 májusában részt vett az orosz nagykövetség berlini fogadásán, a másik társelnök, Alice Weidel pedig a következőket nyilatkozta 2024 márciusában a DPA hírügynökségnek: „Egyszerűen fontos nekem a dolgok kiegyensúlyozott szemlélése, ez azonban nem keverendő össze a Vlagyimir Putyinnal való állítólagos

reassures-salvini/

¹⁸⁷ Meacci, Ludovica: Italy's Right Is Torn on Ukraine but United on China. <https://foreignpolicy.com/2022/09/27/italy-china-russia-right/>

¹⁸⁸ Russians vote for Putin must be accepted, Italy's Salvini says. <https://www.reuters.com/world/europe/russians-vote-putin-must-be-accepted-italys-salvini-says-2024-03-18/>

¹⁸⁹ Csesznokov, Edvard: Glava partii „Alternativa dlja Germanii” Alexander Gauland: Szituácija v Donbassze – eto vnutrenneje gyelo Rosszii i Ukraini. <https://www.kp.ru/daily/26951.5/4003938/>

¹⁹⁰ Baumgärtner, Maik – Grozev, Christo – Höfner, Roman – Dobrokhoto, Roman: Secret Messages Document Moscow Contacts with Staffer of Far-Right AfD. <https://www.spiegel.de/international/germany/germany-secret-messages-document-moscow-contacts-with-staffer-of-far-right-afd-a-0040e526-39d7-4f22-8bc1-6772bc2d840a>

¹⁹¹ von Pezold, Pauline: Far-right ID group expels Alternative for Germany. <https://www.politico.eu/article/far-right-identity-and-democracy-group-expels-alternative-for-germany/>

¹⁹² Czinkóczy Sándor: Házkutatást tartottak az AfD képviselőjénél. <https://444.hu/2024/05/16/hazkutatast-tartottak-az-afd-kepviselojenel-akit-orosz-kenopenzek-elfogadasaval-gyanusitottak>

¹⁹³ Pfeifer, Hans: Russia's best friends in Germany: AfD and BSW. <https://www.dw.com/en/russias-best-friends-in-germany-afd-and-bsw/a-70072663>

közelséggel.” Szerinte a német kormánynak is kiegyensúlyozottabb viszonyt kellene fenntartani Ukrajnával és Oroszországgal: „Az egyik háborús fél felmagasztalása és a másik démonizálása nem vezet el minket a megoldáshoz.”¹⁹⁴

2024 decemberében pedig azt mondta egy svájci lapnak, hogy mielőbb véget kell vetni az orosz-ukrán háborúnak, hogy Németország újra tudjon kereskedni Németországgal (elsősorban a gázvásárlást emelte ki).¹⁹⁵ Az AfD 2025-ös választási programja kiáll az Oroszországgal szembeni szankciók azonnali megszüntetése és az Északi Áramlat gázvezeték helyreállítása mellett.¹⁹⁶

Az FPÖ elnöke, Heinz-Christian Strache 2016 decemberében együttműködési megállapodást írt alá Moszkvában az Egységes Oroszország Párt elnökével. Megállapodtak abban, hogy rendszeresen szerveznek közös megbeszéléseket, konferenciákat, szemináriumokat és kerekasztal-beszélgetéseket. Az aláírás alkalmával Strache követelte az Oroszország elleni „káros és értelmetlen nemzetközi szankciók” megszüntetését.¹⁹⁷ Csak 2024 áprilisában közölte Norbert Hofer, az osztrák parlament FPÖ-párti elnöke, hogy a megállapodást nem ültették át a gyakorlatba, az csak papíron létezett. Amikor pedig az 5 évre kötött szerződés 2021 végén lejárt, Herbert Kickl pártelnök úgy döntött, hogy nem hosszabbítja meg az érvényességét.¹⁹⁸

Kickl 2017-2019 közötti belügyminisztersége idején az orosz katonai hírszerzés (GRU) beépült az osztrák Szövetségi Alkotmányvédelmi és Terrorelhárítási Hivatalba (BVT), beszerelve a hivatal legnagyobb és legfontosabb operatív részlegének a vezetőjét, így a nyugati partnerszolgálatok által Ausztriával megosztott, kulcsfontosságú titkos információkhoz is hozzájuthatott.¹⁹⁹

2018 augusztusában az FPÖ-párti osztrák külügyminiszter, Karin Kneissl esküvőjén Vlagyimir Putyin is részt vett, aki lemondása után 2021-ben a Rosznyeft igazgatótanácsának a tagja lett, majd 2023-ban Szentpétervárra költözött, és az ottani egyetem mellett működő, geopolitikával foglalkozó agytröszt igazgatója lett.²⁰⁰

Közvetlenül az orosz támadás megindulása előtt, 2022. február 22-én az FPÖ külpolitikai szóvivője a következőket nyilatkozta: „Soha nem csak az egyik oldal a hibás, mindkét oldálnak megvan a maga felelőssége. A NATO éppúgy fegyverkezik, mint az orosz oldal. Szintén nem deeszkáláló tényező, ha az ukrán elnök betiltja az orosz nyelv használatát.”²⁰¹

2023 márciusában az FPÖ képviselői kivonultak az osztrák parlament ülésterméből Zelenszkij beszéde alatt, így tiltakozva az ellen, hogy szerintük a beszéd megsértette az osztrák semlegesség elvét.²⁰² A párt 2022 februárja óta folyamatosan ellenzi az Oroszországgal

¹⁹⁴ German far-right AfD leader defends party's stance toward Russia. <https://www.yahoo.com/news/german-far-afd-leader-defends-104502563.html>

¹⁹⁵ Delfs, Arne – Crook, Oliver: Scholz's Far-Right Rival Puts Germany's EU Exit on the Ballot. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-12-19/scholz-s-far-right-rival-puts-germany-s-eu-exit-on-the-ballot>

¹⁹⁶ afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf, 92. o.

¹⁹⁷ Austrian Far-Right Party Signs Cooperation Pact With United Russia. <https://www.rferl.org/a/russia-austria-freedom-party-pact-putins-party/28185013.html>

¹⁹⁸ FPÖ Distances Itself from Friendship Treaty with United Russia. <https://www.vindobona.org/article/fpo-distances-itself-from-friendship-treaty-with-united-russia>

¹⁹⁹ Dezső András: Egy titkos orosz kör behálózta a szomszédunkat, de ránk is hatással lehet. <https://telex.hu/kulfold/2024/05/31/titkos-orosz-halozat-ausztria-fpo-marsalek-weiss-ott-titkosszolgalat-kemek-hirszerzes-szabadsagpart-kreml>

²⁰⁰ Rojzman-Guiraud, Benjamin: Unmarred by Russia spying scandal, Austria's far-right expected to cruise to victory in European election. <https://theconversation.com/unmarred-by-russian-spying-scandal-austrias-far-right-expected-to-cruise-to-victory-in-european-elections-231464>

²⁰¹ Ukraine-Konflikt: Kickl gegen Russland-Sanktionen. <https://www.krone.at/2634742>

²⁰² Austria's far-right lawmakers walk out of Zelenskyy speech. www.aljazeera.com/news/2023/3/30/austria-far-

szembeni szankciókat²⁰³, 2024 márciusában pedig Kickl az Orbán Viktorral való találkozó után azt mondta, hogy egyetértettek az azonnali tűzszünet, majd a béketárgyalások szükségességében (az FPÖ is háborúpártinak bélyegzi a politikai ellenfeleit).²⁰⁴

Összességében tehát látható, hogy a PS mindig is Putyin-ellenes álláspontot foglalt el, a DF, az SD, az RN és az FdI a 2022. februári 24.-i orosz agressziót követően, a PVV pedig a 2023. novemberi holland választások után került erre a platformra, míg a Liga, az AfD és az FPÖ máig bizonyos empátiával viszonyul a Putyin-rezsimhez, és nem kötelezi el magát egyértelműen Ukrajna támogatása mellett.

XII. Az Izraelhez való viszony

Napjainkban – eltérő mértékben ugyan, de – mind a 9 párt egyértelműen Izrael-barát politikát folytat. Az izraeli kormány persze nem minden esetben viszonyozza ezt a vonzalmat.

Talán a legelkötelezettebb híve Izraelnek a PVV és maga Geert Wilders. A pártelnök még a 2023. novemberi holland választások előtt kritizálta a Rutte-kormányt, hogy nem lép fel elég határozottan a palesztinpárti és Izrael-ellenes tüntetőkkel szemben.²⁰⁵ A választások megnyerését követően pedig megismételte azt a korábban is többször hangoztatott kijelentését, hogy a palesztinokat át kellene telepíteni Jordániába, mert Jordánia tulajdonképpen Palesztina. Az elmúlt években – törvénytelenül - létrehozott új ciszjordániai zsidó telepek mellett is folyamatosan kiáll.²⁰⁶ A párt kormányon is támogatja Jeruzsálem elismerését Izrael fővárosának, és a holland nagykövetség átköltöztetését.²⁰⁷

A PVV által dominált holland kormány koalíciós szerződése külön kiemeli Izrael támogatását, és a holland tartózkodási engedély megkapásához feltételként szabja a holokauszt történetének ismeretét.²⁰⁸

Az elmúlt években már az RN is Izrael elkötelezett támogatójává vált, különösen a Hamasz 2023. október 7-i terrorakciója óta.²⁰⁹ Marine Le Pen 2023 novemberében felszólította a szavazóit, hogy csatlakozzanak az antiszemitizmus fellángolása elleni párizsi felvonuláshoz, melyen – szemben Macron elnökkel – maga is részt vett.²¹⁰ A híres nácivadász ügyvéd, Serge Klarsfeld azt nyilatkozta 2024 júniusában, hogy mivel az RN támogatja a zsidókat és Izrael államot, a következő elnökválasztáson Marine Le Penre fog szavazni.²¹¹

right-lawmakers-walk-out-of-zelenskyy-speech

²⁰³ Rojzman-Guiraud, Benjamin: Unmarried by Russia spying scandal, Austria's far-right expected to cruise to victory in European election. <https://theconversation.com/unmarried-by-russian-spying-scandal-austrias-far-right-expected-to-cruise-to-victory-in-european-elections-231464>

²⁰⁴ Dezső András: Egy titkos orosz kör behálózta a szomszédunkat, de ránk is hatással lehet. <https://telex.hu/kulfold/2024/05/31/titkos-orosz-halozat-ausztria-fpo-marsalek-weiss-ott-titkosszolgalat-kemek-hirszerzes-szabadsagpart-kreml>

²⁰⁵ Peer, Wouter: Wilders haalt uit naar slappe Yesilgöz vanwege anti-Israelprotest. <https://www.ad.nl/politiek/wilders-haalt-uit-naar-slappe-yesilgoz-vanwege-anti-israelprotest-vlaggen-en-leuzen-verbieden~af4ea2be/>

²⁰⁶ Faggionato, Giovanna: Arab states condemn Geert Wilders for push to relocate Palestinians to Jordan. <https://www.politico.eu/article/geert-wilders-netherlands-palestinians-jordan-arab-states-condemn/>

²⁰⁷ van Straaten, Floris: Verhuizing Nederlandse ambassade naar Jeruzalem kan nog heel lang duren. <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/05/17/verhuizing-nederlandse-ambassade-naar-jeruzalem-kan-nog-heel-lang-duren-a4199262>

²⁰⁸ Hope, Courage and Pride – Framework Coalition Agreement 2024-2028 PVV, VVD, NSC, BBB.

²⁰⁹ Goury-Laffont, Victor: Le Pen family member heads to Israel for historic first official visit. <https://www.politico.eu/article/le-pen-family-member-heads-to-israel-for-historic-first-official-visit/>

²¹⁰ Kristof, Peter: Marine Le Pen szélsőjobbos politikus az antiszemitizmus ellen hívja a franciákat. <https://hu.euronews.com/2023/11/08/marine-le-pen-tenyleges-fordulat-vagy-csak-valasztasi-trukk>

²¹¹ „Zsidóbarát párt” – Le Penre szavazna a legendás nácivadász. <https://neokohn.hu/2024/06/17/zsidobarat-part->

Ezek után nem meglepő, hogy a 2025 márciusában az izraeli kormány által szervezett, antiszemitizmus elleni küzdelemről szóló konferenciára a párt elnöke, Jordan Bardella és Le Pen unokahúga, Marion Maréchal is meghívást kapott.²¹²

Nem volt mentes az ellentmondásoktól a jelenlegi olasz miniszterelnök, Giorgia Meloni Izraelhez fűződő viszonya az elmúlt évek során.

2014-ben egy Twitter-bejegyzésben elítélte Izraelt „a gázai gyerekek elleni újabb vérfürdőért” (amit Izrael a Dzsihad egy eltévedt rakétájának tulajdonított). 2018 decemberében pedig a szíriai keresztények védelmezőiként méltatta a Hezbollahot és Iránt a szunnita lázadókkal szemben.²¹³

Miniszterelnöki beiktatása előtt, 2022 szeptemberében egy izraeli lapnak azonban már a következőket nyilatkozta: „Izrael képviseli az egyetlen teljes értékű demokráciát a tágabb Közel-Keleten, és mi fenntartások nélkül védelmezzük jogát a létezéshez, és hogy polgárai biztonságban éljenek. Hiszem, hogy Izrael létezése életbevágóan fontos, és az FDI minden erőfeszítést megtesz az országaink közötti kapcsolatok elmélyítéséért.” Kifejtette azt a meggyőződését is, hogy a jelenlegi európai antiszemitizmus egyik leggyakoribb megnyilvánulása az Izrael-ellenes propaganda – a szélsőbal, a szélsőjobb és a radikális iszlám részéről.²¹⁴

Az izraeli miniszterelnök, Benjamin Netanjahu 2023 márciusában látogatott Rómába, ahol meleg fogadtatásban részesült Meloni részéről: „Ismerjük és tiszteljük egymást régóta. Izrael Itália barátja és kulcspartnere, a Közel-Keleten és globális szinten egyaránt.” Az olasz kormányfő pedig a 2023. október 7-i terrortámadás után az egyik első külföldi vezetőként utazott Izraelbe, hogy kifejezze szolidaritását az izraeli néppel és az izraeli kormánnyal.²¹⁵

Meloni nem támogatja azonban fenntartások nélkül az izraeli kormány gázai offenzíváját. A szárazföldi hadműveletek megkezdését követően (2023. október 27.) az olasz kormány felfüggesztett minden fegyverüzletet Izraellel, Meloni külön hangsúlyozta, hogy e téren sokkal szigorúbban jártak el, mint Franciaország, Németország és az Egyesült Királyság.²¹⁶ 2024 márciusában a Szenátusban kijelentette, hogy kormánya ellenzi Izrael rafahi katonai akcióját, mert annak katasztrofális következményei lesznek a polgári lakosságra nézve. Szintén márciusban nem járult hozzá ahhoz, hogy az izraeli kormány egy ciszjordániai telep polgármesterét jelölje római nagykövetnek.²¹⁷ 2024 októberében pedig – ugyancsak a Szenátusban – elítélte az izraeli hadsereg támadásait az ENSZ libanoni békefenntartó erői ellen.²¹⁸

Az olasz kormány a kétállami megoldás híve. Meloni nem támogatja az olasz nagykövetség áthelyezését Tel-Avivból Jeruzsálembe – ellentétben a Liga elnökével, Matteo Salvínivel. Az Al-Monitor nevű hírportálnak nyilatkozó szakértő szerint Meloni soha nem volt olyan elkötelezett híve Netanjahunak, mint Salvini vagy Orbán.²¹⁹

le-penre-szavazna-a-legendas-nacivadasz/

²¹² Goury-Laffont, Victor: Le Pen family member heads to Israel for historic first official visit. <https://www.politico.eu/article/le-pen-family-member-heads-to-israel-for-historic-first-official-visit/>

²¹³ Italy far-right leader once hailed Iran, Hezbollah. <https://www.timesofisrael.com/italy-far-right-leader-once-hailed-hezbollah-iran-as-defenders-of-syrian-christians/>

²¹⁴ Italy's Meloni portrays herself as strong supporter of Israel, rejects fascist past. <https://www.timesofisrael.com/italys-meloni-portrays-herself-as-strong-supporter-of-israel-rejects-fascist-past/>

²¹⁵ Bassist, Rina: Once an ally, Italy's Meloni sours on Israel's Netanyahu, repositions on Gaza. <https://www.al-monitor.com/originals/2024/05/once-ally-italys-meloni-sours-israels-netanyahu-repositions-gaza>

²¹⁶ Meloni: Italy imposed full arms embargo on Israel over Gaza ground op. <https://www.jns.org/meloni-italy-imposed-full-arms-embargo-on-israel-over-gaza-ground-op/>

²¹⁷ Bassist, Rina: Once an ally, Italy's Meloni sours on Israel's Netanyahu, repositions on Gaza. <https://www.al-monitor.com/originals/2024/05/once-ally-italys-meloni-sours-israels-netanyahu-repositions-gaza>

²¹⁸ Meloni: Italy imposed full arms embargo on Israel over Gaza ground op. <https://www.jns.org/meloni-italy-imposed-full-arms-embargo-on-israel-over-gaza-ground-op/>

²¹⁹ Bassist, Rina: Once an ally, Italy's Meloni sours on Israel's Netanyahu, repositions on Gaza. <https://www.al-monitor.com/originals/2024/05/once-ally-italys-meloni-sours-israels-netanyahu-repositions-gaza>

A DF jelenlegi elnöke, Morten Messerschmidt a következőket írta 2024. augusztus 10-i X-bejegyzésében: „Erősen támogatom Izraelt a védekezésében a szabadságért és a demokráciáért a Közel-Keleten, és küzdelmében az iszlám terrorizmus legyőzéséért.”²²⁰

A PS egykori elnöke, a jelenlegi finn házelnök, Jussi Halla-aho 2024 januárjában kiállt Izrael gázai offenzívája mellett, hangsúlyozva, hogy a Hamasz tudatosan telepíti a katonai infrastruktúráját polgári célpontok közelébe (iskolák, kórházak).²²¹ Ugyanő elutasítja a kétállami megoldást, nem hisz egy önálló palesztin állam életképességében, és ellenzi Izrael kivonulását Ciszjordániából valamint Kelet-Jeruzsálemből.²²²

2021 októberében Izrael svédországi nagykövete még bojkottot jelentett be az SD ellen, mondván, hogy az „egy szélsőjobboldali párt, náci gyökerekkel”.²²³ 2023 júniusában azonban már az SD parlamenti képviselői izraeli látogatásukon, miután Likud-párti képviselőkkel találkoztak a Knesszetben, egy elvi dokumentumot adtak ki, melyben deklarálták, hogy szakítottak antiszemita múltjukkal, és támogatják az antiszemitizmus elleni harcot Svédországban és egész Európában. A nyilatkozatban támogatásukról biztosították továbbá Izraelt a terrorizmus, a Hezbollah és Irán elleni harcában.²²⁴ 2024 januárjában pedig a pártelnöknek, Jimmie Akessonnak a vezetésével járt egy SD-delegáció az izraeli parlamentben, és találkozott több miniszterrel is, köztük a diaszpóráért és az antiszemitizmus elleni küzdelemért felelős miniszterrel. A látogatáson Akesson elmondta, hogy az SD közös értékrendet képvisel a Likuddal.²²⁵

Az AfD szintén megalakulása óta elkötelezett Izrael-párti politikát folytat, Trump döntését is támogatta az amerikai nagykövetség Jeruzsálembé költöztetéséről. Ennek ellenére az izraeli kormány és parlament továbbra sem hajlandó semmilyen kapcsolatfelvételre a párttal.²²⁶

Meglepetést keltett, amikor 2024 októberében Timo Chrupalla, az AfD társelnöke a Bundestagban mondott beszédében arra szólította fel a kormányt, hogy fejezze be a fegyverexportot Izraelbe, és hagyjon fel Izrael egyoldalú támogatásával. „Itt az ideje kritikusan és objektíven viszonyulni az izraeli kormányhoz.”-jelentette ki, sőt fellépett az általános iszlamofóbiával szemben is. A beszéd élesen megosztotta az AfD frakcióját, és a fegyverek küldéséről szóló Bundestag-vitában a frakció külpolitikai szakértője már támogatta a fegyvereladást, és kritizálta a zöld külügyminisztert annak ellenzéséért.²²⁷

A Haaretz nevű izraeli lap is arról írt 2024. novemberben, hogy az Izraelhez való viszonyt illetően vita van a párt két társelnöke, Weidel és Chrupalla között. Weidel ismét

monitor.com/originals/2024/05/once-ally-italys-meloni-sours-israels-netanyahu-repositions-gaza

²²⁰ x.com/MrMesserschmidt/status

²²¹ Halla-aho: Ulkoministeriön „painostusryhmä” ei määrittele Suomen Israel-politiikkaa. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/halla-aho-ulkoministerion-painostusryhma-ei-maaritlele-suomen-israel-politiikkaa/8855690>

²²² Finnish Presidential Candidate – Jussi Halla-aho. <https://www.helsinki.fi/finland/finland-news/politics/24824-finnish-presidential-candidate-jussi-halla-aho.html>

²²³ Stavrou, David: Israel’s Ambassador to Sweden Rejects Far-right – and Stirs Political Storm. <https://www.haaretz.com/world-news/europe/2021-10-28/ty-article/.premium/israels-ambassador-to-sweden-rejects-far-right-and-stirs-political-storm/000017f-dc90-db22-a17f-fcb1bc000000>

²²⁴ Cohen, Shirir Avitov: Seizing on pro-Israel stance, Likud poised to move closer to far-right parties in Europe. <https://www.israelhayom.com/2023/06/12/seizing-on-pro-israel-stance-likud-poised-to-mover-closer-to-far-right-parties-in-europe/>

²²⁵ Benakis, Theodoros: White supremacist Sweden Democrats meet Israeli minister in Knesset. <https://www.europeandemocracy.eu/white-supremacist-sweden-democrats-meet-israeli-minister-in-knesset/>

²²⁶ Ahren, Raphael: German far-right MP pushes recognition of Jerusalem as Israel’s capital. <https://www.timesofisrael.com/german-far-right-mp-pushes-recognition-of-jerusalem-as-israels-capital/>; Maurer Kristóf: Izrael felveszi a kapcsolatot több szélsőjobboldali párttal Európában, az AfD nincs köztük. <https://hu.euronews.com/2025/02/24/izrael-kapcsolatfelvetel-vox-le-pen-szelsojobb-afd-fpo>

²²⁷ Germany: AfD leader rejects arms exports and one-sided support for Israel. <https://rmx.news/article/germany-afd-leader-rejects-arms-exports-and-one-sided-support-for-israel-calls-for-end-to-blanket-islamophobia/>

megerősítette, hogy Izraelnek joga van az önvédelemhez.²²⁸ Ugyanő 2025 januárjában az Elon Muskkal folytatott beszélgetésen azt mondta, hogy természetesen támogatja Izraelt, de nem tudja, hogyan oldaná meg az izraeli-palesztin konfliktust.²²⁹

Az FPÖ elnöke, Herbert Kickl 2023. október 7. után azonnal kifejezte pártja határozott támogatását Izrael önvédelemhez való jogához. Október 25-én pedig kijelentette: „Ausztriának támogatni kell Izraelt az EU-n belül, és megakadályozni, hogy részrehajló határozatokat fogadjanak el Izraellel szemben.”²³⁰ 2024 szeptemberében ugyanő elutasította a tüzszünetet az Izrael-Hamasz háborúban, amíg az elrabolt izraeli túszoikat szabadon nem engedik.²³¹

Kickl ugyan üdvözölte, hogy a Likud megfigyelőként részt vesz a Patrióták EP-frakciójának munkájában, mind az izraeli kormánypárt mind maga a kormány továbbra is elutasítja a kapcsolatfelvételt az FPÖ-vel.²³²

XIII. A Törökországhoz való viszony

Szintén közös a 9 pártban, hogy negatívan viszonyulnak Törökországhoz, és különösen az országot 2003 óta – miniszterelnökként, majd 2014 óta elnökként – irányító Recep Tayyip Erdoganhoz. Mindegyikük élesen ellenzi Törökország EU-csatlakozását, sőt Matteo Salvini belügyminiszterként a csatlakozási tárgyalások leállítását sürgette, mondván „Törökország nem Európában van, és nem is lesz soha”.²³³

Szintén ő kemény szavakkal ítélte el Erdogan 2019. októberi szíriai offenzíváját, és arra buzdította az Európai Uniót, hogy kényszerítse rá a török elnököt a visszavonulásra.²³⁴ A Hamasz 2023. október 7-i terrormerénylete után pedig undorítónak nevezte Erdogannak a Hamasz terroristáit szabadságharcosoknak nevező nyilatkozatát, és kérte külügyminiszterét, hogy rendelje be a török nagykövetet, és nyújtson át neki tiltakozó jegyzéket.²³⁵

Giorgia Meloni 2021 áprilisában még elítélte Erdogan Törökországának autoritárius, iszlamista irányvonalát, és felszólította az Európai Uniót, hogy vonja meg Törökország tagjelölti státuszát.²³⁶ Kormányra kerülése után azonban igyekezett normalizálni a viszonyát

²²⁸ Weidenbach, Vera: How the Israel-Gaza War Divided Germany's Far-right AfD Party. <https://www.haaretz.com/world-news/europe/2024-11-26/ty-article/.premium/how-the-israel-gaza-war-has-divided-germanys-far-right-afd-party/00000193-63d7-db85-a593-67df42400000>

²²⁹ Paternoster, Tamsin: Germany's far-right AfD chief pushes back on Nazi claims in chat with Elon Musk on X. <https://www.euronews.com/my-europe/2025/01/09/elon-musk-and-germanys-far-right-chief-host-online-chat-the-eu-warns-could-be-illegal>

²³⁰ Klein, Zvika: Editor's Notes: Embracing Israel's new allies on the European right, despite troubling past. <https://www.jpost.com/opinion/article-806144>

²³¹ NR-Wahl: So stehen die Parteien zur Gaza-Waffenruhe. <https://www.puls24.at/news/politik/nr-wahl-nicht-alle-parteien-fuer-sofortige-gaza-waffenruhe/353173>

²³² „Ist uns bewusst” – FPÖ-Chef Kickl teilt jetzt aus. <https://www.heute.at/s/ist-uns-bewusst-fpoe-chef-kickl-teilt-jetzt-aus-120089620>; Maurer Kristóf: Izrael felveszi a kapcsolatot több szélsőjobb oldali párttal Európában, az AfD nincs köztük. <https://hu.euronews.com/2025/02/24/izrael-kapcsolatfelvetel-vox-le-pen-szelsojobb-afd-fpo>

²³³ Cancel process for Turkey's EU accession – Salvini. https://www.ansa.it/english/news/2019/04/08/cancel-process-for-turkeys-eu-accession-salvini_6eedbd43-c1b7-42c0-90ee-eefea0048720.html

²³⁴ Bozzay Balázs: Salvini: Meg kell állítani a törököket Szíriában. https://index.hu/belfold/2019/10/19/salvini_erdogan_sziria_torok_offenziva_orban/?token=f07a949088328373fe8b861be500eb2e

²³⁵ Erdogan's praise of Hamas disgusting says Salvini. https://www.ansa.it/english/news/politics/2023/10/25/erdogans-praise-of-hamas-disgusting-says-salvini_4466706b-e915-4405-bd5e-283ea2d08798.html

²³⁶ Draghi „dictator” remark „total rudeness” says Erdogan. <https://www.ansa.it/english/news/2021/04/14/draghi->

Erdogannal, mert a török vezetőnek szoros kapcsolatai vannak a líbiai kormánnyal, ami fontos Meloni számára a migránsok megállítása miatt.²³⁷

A PVV elnöke, Geert Wilders az évek során nevezte már Erdogant „muszlim majom”-nak,²³⁸ „teljesen őrült”-nek („total freak”),²³⁹ 2020 októberében pedig terroristának, és követelte Törökország kizárását a NATO-ból. Erre a török elnök büntetőeljárás kezdeményezett ellene Törökországban, a török belügyminiszter pedig „rasszista lúzer”-nek nevezte őt.²⁴⁰

Marine Le Pen 2020 szeptemberében támogatta Macront az Erdogannal szembeni fellépésében, esetleges EU-szankciókat sem kizárva.²⁴¹ A török elnök pedig a maga számára győzelemnek nevezte Le Pen 2022-es vereségét a francia elnökválasztáson, és örömét fejezte ki Macron győzelme miatt.²⁴²

Az AfD sportért felelős szóvivője 2018 júniusában felszólította Joachim Löwöt, a német labdarúgó válogatott szövetségi kapitányát, hogy küldje haza az oroszországi VB-ről a válogatott két török származású játékosát, Ilkay Gündogant és Mesut Özilt, mert együtt fényképezkedtek Erdogan elnökkel.²⁴³ Ugyanez év szeptemberében pedig Alice Weidel az AfD frakcióvezetőjeként tiltakozott az ellen, hogy Steinmeier elnök fogadta Erdogant. Szerinte minden együttműködést meg kellene szüntetni a török elnökkel, mert németországi kampányolásával beleavatkozott az ország belügyeibe.²⁴⁴

A párt 2025-ös választási programja azonban már megengedőbben fogalmazott Törökországgal kapcsolatban: „Törökország kulturálisan nem tartozik ugyan Európához, számunkra azonban fontos stratégiai és gazdasági partner.”²⁴⁵

Amikor a Herbert Kickl által vezetett osztrák belügyminisztérium 2018 júniusában kiutasított 60, a törökországi Vallási Ügyek Igazgatóságával kapcsolatban álló imámot, Erdogan a Kurz-kormányt azzal vádolta, hogy „a világot egy, a kereszt és a félhold közötti háború felé vezeti”. Kickl pedig belügyminiszterként gyakran kritizálta azért Erdogant, mert beleavatkozik az osztrák belügyekbe.²⁴⁶

A 2024. szeptemberi ausztriai parlamenti választásokat követően arról cikkezett a török sajtó, hogy az Ausztriában élő törökök aggódnak az FPÖ választási győzelme miatt.²⁴⁷

dictator-remark-total-rudeness-says-erdogan_a289219f-3345-4bfa-b6de-d588631089ec.html

²³⁷ Jones, Dorian: Turkey's Erdogan cosies up to Italy's far-right Prime Minister Giorgia Meloni. <https://www.rfi.fr/en/podcasts/international-report/20221203-turkey-s-erdogan-cosies-up-to-italy-s-far-right-prime-minister-giorgia-meloni>

²³⁸ Hajdú András: Az iszlámellenesség „prófétája”. Geert Wilders küzdelme az iszlám ellen. In Dúró (szerk.): i.m. 296. o.

²³⁹ van Teeffelen, Gert: Wilders schokt pers in Londen. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/wilders-schokt-pers-in-londen~b515db95/>

²⁴⁰ Erdogan files criminal complaint against Dutch politician Wilders. <https://www.reuters.com/article/world/erdogan-files-criminal-complaint-against-dutch-politician-wilders-idUSKBN27C21K/>

²⁴¹ Far-right Le Pen backs Macron in quarrel with Turkey. <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/far-right-le-pen-backs-macron-in-quarrel-with-turkey>

²⁴² Turkey's Erdogan says Le Pen's defeat in French election „a win”. https://www.newvision.co.ug/category/world/turkeys-erdogan-says-le-pens-defeat-in-french-NV_132799

²⁴³ German far-right AfD party calls on players to be dropped for Erdogan photos. <https://www.sbs.com.au/news/article/german-far-right-afd-party-calls-on-players-to-be-dropped-for-erdogan-photos/s4x46qanf>

²⁴⁴ www.afdbundestag.de/weidel-gauland-erdogan-darf-derzeit-keinen-staatsempfang-in-deutschland-bekommen

²⁴⁵ https://www.afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf 92. o.

²⁴⁶ Hoare, Liam: Erdogan and Austria's Far-Right: Enemies Who Help Each Other. www.newlinesmag.com/reportage/erdogan-and-austrias-far-right-enemies-who-help-each-other

²⁴⁷ Kiyagan, Askin: Far-right FPÖ victory alarms Turkish community in Austria. <https://www.aa.com.tr/en/europe/far-right-fpo-victory-alarms-turkish-community-in-austria/3347547>

XIV. A szélsőjobboldalhoz, a fasiszta-náci múlthoz való viszony

A leggyakoribb és legsúlyosabb vádak a szélsőjobboldalhoz és a náci múlthoz fűződő kapcsolatai miatt egyértelműen az AfD-t érik a nemzetközi és a német közvélemény, sajtó, akadémiai szféra részéről. Sőt magát a pártot is gyakran minősítik szélsőjobboldalinak.

Az AfD-t 2015 és 2022 között társelnökként vezető Jörg Meuthen lemondását a párt túlzott jobbratulódásával indokolta, ami ellen nem tudott sikeresen fellépni. Miként akkor fogalmazott: „A párt egy része nem a szabad, demokratikus, alkotmányos rend talaján áll... egyértelmű totalitárius tendenciákat látok.”²⁴⁸

A német Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal (BfV) 2021 márciusában megfigyelés alá helyezte az AfD-t, ami lehetővé tette a párt kommunikációjának megfigyelését, lehallgatását, fizetett informátorok toborzását is.²⁴⁹ A kölni közigazgatási bíróság azonban még ugyanabban a hónapban felfüggesztette az AfD megfigyelését, hogy a párt egyenlő feltételekkel indulhasson a szeptemberi országgyűlési választásokon.²⁵⁰ 2022 márciusában viszont már ugyanez a bíróság engedélyezte az egész párt megfigyelés alá helyezését, arra hivatkozva, hogy elegendő tényszerű bizonyíték áll rendelkezésre az AfD alkotmányellenes törekvéseire. Külön is kiemelte a párt tübingiai elnöke, Björn Höcke által vezetett, formálisan felosztatott, de a pártban továbbra is nagy befolyással rendelkező Szárny (Flügel) és az ifjúsági szervezet (Junge Alternative) szerepét. A bíróság indoklásában konkrétan azt fogalmazta meg, hogy a Flügelnél és a Junge Alternative esetében központi politikai cél az etnikai alapon felfogott népfogalom, amiből az idegeneket lehetőség szerint ki kell zárni. Ez eltér az Alaptörvény népfogalmától.²⁵¹ (Láttuk, hogy épp ezt a vádat cáfolja az AfD elnökségének 2021. január 18-i nyilatkozata.)

2024 májusában Észak-Rajna-Vesztfália Legfelsőbb Közigazgatási Bírósága elutasította az AfD fellebbezését, és jóváhagyta a kölni közigazgatási bíróság ítéletét. Indoklásában arra hivatkozott, hogy elegendő tényszerű bizonyíték van arra, hogy „a párt olyan tevékenységet folytat, amely egyes embercsoportok emberi méltósága és a demokrácia elvei ellen irányul”. Elsősorban a bevándorló háttérrel rendelkezők – köztük német állampolgárok – ellen uszít gyűlöletre, és szán nekik jogilag leértékelt státuszt (másodrendű állampolgárságot).²⁵²

2023 áprilisában a BfV bizonyítottan szélsőséges entitásnak minősítette a Junge Alternative ifjúsági szervezetet, amely a hivatal szerint fenyegetést jelent a demokráciára. Indoklásában lényegében ugyanúgy érvelt, mint a kölni közigazgatási bíróság 2022 márciusában. Az új besorolás lehetővé teszi, hogy a szervezet tagjait ne alkalmazzák a közszférában, és megtiltsák számukra a fegyverviselést/tartást.²⁵³ Ezt a minősítést 2025 májusában a BfV kiterjesztette az egész pártra.²⁵⁴

²⁴⁸ Pittelkow, Sebastian: Meuthen verlässt die AfD. <https://www.tagesschau.de/investigativ/ndr-wdr/afd-vorsitz-meuthen-101.html>

²⁴⁹ Germany places far-right AfD under surveillance – reports. <https://www.dw.com/en/germany-places-entire-far-right-afd-under-surveillance-reports/a-56757489>

²⁵⁰ German court suspends surveillance of AfD, for now. <https://www.dw.com/en/german-court-suspends-surveillance-of-far-right-afd-for-now/a-56785125>

²⁵¹ Verfassungsschutz darf AfD als „Verdachtsfall” beobachten. <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/verfassungsschutz-darf-afd-als-verdachtsfall-beobachten-a-b4061d12-da2c-4e6c-ba24-956c837eaf53>

²⁵² Schmidt, Martin – Kehlbach, Christoph: Ein bitteres Urteil für die AfD. <https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/afd-urteil-muenster-ovg-analyse-100.html>

²⁵³ Rinke, Andreas: German spy agency ranks youth group of far-right AfD „extremist”. <https://www.reuters.com/world/europe/german-spy-agency-ranks-youth-group-far-right-afd-extremist-2023-04-26/>

²⁵⁴ Csurgó Dénes: Alkotmányellenes párttá minősítették Németországban az AfD-t. www.telex.hu/kulfold/2025/05/02/afd-nemetszag-szelsoseges-part

A Correctiv oknyomozó portálon jelent meg egy leleplező írás arról, hogy 2023 novemberében egy Potsdam környéki hotelben találkoztak osztrák és német emberek, hogy megvitassák Martin Sellnernek, az Osztrák Identitárius Mozgalom vezetőjének tervét arról, hogy deportálják Németországból a bevándorlókat, beleértve azon német állampolgárságot szeretteket is, akik nem hajlandók integrálódni a társadalomba. 3 tekintélyes AfD-politikus is részt vett a rendezvényen, köztük Roland Hartwig, Alice Weidel közeli bizalmasa és tanácsadója.²⁵⁵

A cikk megjelenését követően az AfD kijelentette, hogy Hartwig magánemberként vett részt a rendezvényen, és sem ő, sem az AfD nem tudott előzetesen Sellner részvételéről. Az általa állítólag elmondottak nem egyeznek a párt nézeteivel. Weidel ennek ellenére megvált tanácsadójától.

Sellner egyébként azt nyilatkozta, hogy a Correctiv lerövidítette és eltorzította az előadását. Kijelentette: „Nagyon világossá tettem, hogy nem lehet megkülönböztetést tenni az állampolgárok között, nem lehetnek másodosztályú állampolgárok, és minden remigrációs intézkedésnek törvényesnek kell lenni. A nem asszimilálódott állampolgárokat (iszlamisták, gengszterek) kényszeríteni kell arra, hogy alkalmazkodjanak a többséghez, vagy ösztönöznünk őket az önkéntes távozásra.”²⁵⁶

Gyakran kritizálják azért is az AfD politikusait, mert többször használtak/használnak a nácik által is használt – de nem feltétlenül tőlük származó - kifejezéseket (nem a párt országos vezetőiről van szó). Így például: Lebensraum (élettér), Umvolkung (erőszakos germanizálás), Volkstod (nemzethalál), Stimmvieh (a szavazók nyája), Passdeutschen (német útlevéllel rendelkező külföldi származásúak), Lügenpresse (hazug sajtó), Volksverderber (nemzetrontó).²⁵⁷

2017 novemberében egy blogger leleplezett egy zárt Facebook-csoportot, amelynek az AfD részéről 15 Bundestag-képviselő és 33 tartományi parlamenti képviselő tagja is volt. Rasszista, antiszemita, Hitlert dicsőítő tartalmak is voltak benne, a leghírhedtebb egy pizzásdobozról készült fotó Anne Frank arcképével, „frissen sült” felirattal. Kiderült, hogy több képviselőt tudtán kívül adtak hozzá a csoporthoz, 14-en azonban saját bejegyzést tettek közzé, vagy kommentet fűztek mások bejegyzéséhez. Az AfD vezetése jelezte, hogy nem tudott a dolgról, és felszólította minden tagját, hogy lépjen ki a csoportból.²⁵⁸

A 2024. júniusi EP-választások előtt az AfD-t többek között azért zárták ki az Identitás és Demokrácia frakciójából, mert EP-listavezetője, Maximilian Krah májusban azt nyilatkozta a la Repubblica című olasz lapnak, hogy az SS tagjai nem feltétlenül voltak bűnözők.²⁵⁹

A nemzetközi valamint a német közvélemény és sajtó részéről az AfD politikusai közül a legtöbb kritikát egyértelműen a párt tüingiai szervezetének alapító elnöke, Björn Höcke kapta/kapja. Ez idáig legnagyobb visszhangot keltő beszédében, 2017 januárjában Drezdában a következőket mondta a 2005-ben felavatott berlini Holokauszt-emlékműről: „A németek az egyetlen nép a világon, akik a főváros szívében egy szegény-emlékművet terveznek.” Szerinte

²⁵⁵ Bensmann, Marcus – von Daniels, Justus – Dowideit, Anette – Peters, Jean – Keller, Gabriela: Secret plan against Germany. <https://correctiv.org/en/latest-stories/2024/01/15/secret-plan-against-germany/>

²⁵⁶ Germany: AfD disputes „remigration” investigative report. <https://www.dw.com/en/germany-afd-disputes-remigration-investigative-report/a-67941758>

²⁵⁷ Hockenos, Paul: Germany's Far-Right Party Is Worse Than the Rest of Europe's. <https://foreignpolicy.com/2024/01/26/afd-germany-far-right-populism-radical-europe-remigration-immigrants/>, Oltermann, Philip: AfD politician threatens journalist after Hitler comparison. <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/16/afd-politician-threatens-journalist-hitler-comparison-bjorn-hocke>

²⁵⁸ Meisner, Matthias: Unter Rassisten: So diskutieren AfD-Politiker im Netz. <https://www.tagesspiegel.de/politik/unter-rassisten-so-diskutieren-afd-politiker-im-netz-5804812.html>

²⁵⁹ von Petzold, Pauline: Far-right ID group expels Alternative for Germany. <https://www.politico.eu/article/far-right-identity-and-democracy-group-expels-alternative-for-germany/>

180 fokok fordulatra lenne szükség a német múltra történő emlékezésben, és felszólított rá, hogy az ország állítsa le a vezeklést a náci bűnökért. Drezda bombázására utalva hozzátette, hogy 1945 után csak német tettekről lehetett beszélni, német áldozatokról nem.²⁶⁰

Höcke ezen beszédét még az AfD vezető politikusi közül is többen bírálták (így az akkori társelnök Frauke Petry is). Maga Höcke a beszéd elhangzása után kiadott egy hosszú nyilatkozatot, melyben nem vitatta, hogy a németeknek tudatában kell lenniük óriási bűnösségüknek, hisz ez „a történelmünk része”. A holokausztot „ma még felfoghatatlan bűnnek” nevezte, és hangsúlyozta, hogy ő a holokausztot nevezte szégyennek, és nem az emlékművet. Csupán arra kívánt rámutatni, hogy ez a bűn csak egy része a német történelemnek, és a büntudat önmagában nem képes egészséges identitást létrehozni, jobban kellene például hangsúlyozni azokat a kulturális kincseket, amik szintén a németekhez kötődnek, „Németország a filozófusok, költők, zeneszerzők és feltalálók országa” is.²⁶¹

Szintén nagy visszhangot váltott ki, amikor 2017 márciusában a következőket nyilatkozta a Wall Street Journal-nek: „A nagy probléma az, hogy Hitlert abszolút gonosznak ábrázolják. De persze tudjuk, hogy a történelemben nincs fekete-fehér.”²⁶² Ugyancsak őt már kétszer is megbüntették az „Alles für Deutschland” kifejezés használatáért, ami az SA jelmondata volt (bár a náci hatalomátvétel előtt a legkülönbözőbb pártok használták, beleértve az SPD-t is).²⁶³

A párt vezető politikusi azonban rendszeresen visszautasítják a náci-szimpatizáns vádat, és éles szavakkal ítélik el a Harmadik Birodalom rémtetteit. Höcke említett drezdai beszédét követően a párt társelnöke, Alexander Gauland a nemzetiszocialista időket „borzalmas 12 év”-nek nevezte, a Sachsen-Anhalt-i szervezet vezetője, André Poggenburg pedig azt nyilatkozta, hogy a holokauszt „a legnagyobb bűn az emberiség történetében”.²⁶⁴ Maga Höcke is rendszeresen „kommunista náciknak” bélyegzi a nagygyűlésein az ellene tüntetőket.²⁶⁵

Alice Weidel az Elon Muskkal folytatott beszélgetésen 2025 januárjában „szörnyű időszak”-nak nevezte a náci időket, és kijelentette, hogy az ő pártja épp az ellentétes oldalon áll, mint a nácik, hisz Hitler szocialista volt, aki államosított, nagy állami támogatásokat adott magáncégeknek, és hatalmas adókat vetett ki.²⁶⁶

Josef Schuster, a Németországi Zsidók Központi Tanácsának elnöke a 2025-ös németországi választások kampányában azt nyilatkozta, hogy aggódik amiatt, hogy az AfD kormányra kerülése esetén tudatosan a zsidó étellel szemben járna el, ha az beleillene a koncepciójába. Ezért abban reménykedik, hogy a párt nem lesz része a kormánynak.²⁶⁷ Ugyanakkor 2018 októberében az AfD-n belül alakult egy zsidókból álló támogatói csoport

²⁶⁰ Dearden, Lizzie: German AfD politician „attacks Holocaust memorial”. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-afd-bjoern-hoecke-berlin-holocaust-memorial-shame-history-positive-nazi-180-turnaround-a7535306.html>

²⁶¹ AfD-Chefin Petry: „Höcke ist eine Belastung für die Partei”. <https://jungefreiheit.de/pressemitteilung/2017/frauke-petry-hoecke-ist-eine-belastung-fuer-die-partei/>

²⁶² Elzer, Christoph: Höcke über Hitler: Es war doch nicht alles schlecht... <https://www.abendzeitung-muenchen.de/politik/hoecke-ueber-hitler-es-war-doch-nicht-alles-schlecht-art-386965>

²⁶³ Neubert, Kjeld – Alipour, Nick: Germany’s far-right gamble: Alice for Deutschland? <https://www.euractiv.com/section/politics/news/germanys-far-right-gamble-alice-for-deutschland/>

²⁶⁴ AfD-Chefin Petry: „Höcke ist eine Belastung für die Partei”. <https://jungefreiheit.de/pressemitteilung/2017/frauke-petry-hoecke-ist-eine-belastung-fuer-die-partei/>

²⁶⁵ Hänel, Lisa: AfD’s Björn Höcke: Firebrand of the German far right. <https://www.dw.com/en/afds-bj%C3%B6rn-h%C3%B6cke-firebrand-of-the-german-far-right/a-52297134>

²⁶⁶ Paternoster, Tamsin: Germany’s far-right AfD chief pushes back on Nazi claims in chat with Elon Musk on X. <https://www.euronews.com/my-europe/2025/01/09/elon-musk-and-germanys-far-right-chief-host-online-chat-the-eu-warns-could-be-illegal>

²⁶⁷ Schuster: AfD und BSW sind gefährlich. <https://www.evangelisch.de/inhalte/236948/07-12-2024/schuster-afd-und-bsw-sind-gefaehrlich>

„Zsidók az AfD-ben” névvel, 2025 februárjában pedig Weidel azt nyilatkozta, hogy a párton belül az ezret közelíti a zsidó tagok száma, és céljuk, hogy a legnépszerűbb párttá váljanak a németországi zsidók körében.²⁶⁸

Összegezve tehát, miközben a párt hivatalos dokumentumai és mindenkori országos vezetői rendre elhatárolódnak mindenféle szélsőségtől, az egyszerű párttagok és – különösen az egykori NDK területén – a helyi szervezetek vezetői részéről előfordultak/előfordulnak szélsőségesnek minősíthető, kirekesztő, rasszista megnyilatkozások (mind a muszlimokat, mind a zsidókat illetően). A náci múlttól azonban ők sem beszélnek pozitív kontextusban. Azt vélelmezem, hogy az AfD megítélését mind hazájában, mind külföldön jelentős mértékben befolyásolja Németország mérete, politikai súlya és különösen náci múltja.

Herbert Kickl, az FPÖ elnöke és kancellárjelöltje 2023 óta „népkancellár”-nak („Volkskanzler”) nevezi magát, ahogy Hitler hívatta magát 1933-34-ben. Ezt tette azonban Alfred Gusenbauer, SPÖ-párti kancellár is a kétezres években.²⁶⁹

Kickl lényegében ugyanazzal a remigrációs témával kampányolt 2024 őszén, mint amit Martin Sellner adott elő Potsdamban, és amitől az AfD elhatárolódott.²⁷⁰ (Mint láttuk, az FPÖ programjában is szerepelt az integrációra nem hajlandó bevándorló háttérű állampolgárok állampolgárságtól való megfosztása és Ausztriából történő kiutasítása.)

A pártelnök 2021 júniusában azt nyilatkozta, hogy „érdekes és támogatásra méltó projektnek” tartja a Sellner által vezetett nacionalista, bevándorlás- és multikulturalizmus-ellenes Osztrák Identitárius Mozgalmat. Sellner pedig a 2019-es választási kampányban hirdetésekkel adott fel, melyekben arra biztatta a választókat, hogy az FPÖ listáján Kicklre adják preferenciaszavazatukat.²⁷¹ Kickl egy 2023 augusztusi interjújában is kiállt az Identitárius Mozgalom mellett.²⁷²

Johann Gudenus, az FPÖ egykori frakcióvezetője, a pártelnök Strache jobbkeze egy interjúban élesen elhatárolódott a szintén FPÖ-politikus apja kijelentésétől, aki kétségbe vonta, hogy a Harmadik Birodalom területén voltak gázkamrák. Miként fogalmazott: „Kedvenc tárgyam a történelem volt, úgyhogy tudom, hogy mi történt, és nem relativizálom ezeket a szörnyű cselekményeket...Vannak olyan témák, amelyekben a szülők tanulni tudnak a gyerekeiktől – így az én apám is tanulhat tőlem.”²⁷³

Giorgia Meloni, az FdI elnöke, Olaszország jelenlegi miniszterelnöke még 1992-ben, 15 évesen lépett be a Mussolini hívei által 1946-ban alapított Olasz Szociális Mozgalomba (MSI), tiltakozásul az akkor domináns, egyre agresszívbbé váló baloldali ifjúsági kultúra ellen. Az a szekció – Colle Oppio -, amelynek Meloni a tagja lett, már az 1980-as évek végén levelet írt a római főrabbinak, amelyben bocsánatot kért az 1938-as zsidótörvényekért, és konferenciát tartott a rasszizmusról, miután szkinhedek megtámadtak egy fiatal afrikait egy római parkban.²⁷⁴

²⁶⁸ SL: A németországi zsidó szavazók pártja szeretne lenni az AfD. <https://hu.euronews.com/my-europe/2025/02/21/politico-nemetorszagi-zsido-szavazok-afd-antiszemizmus>

²⁶⁹ Sulzbacher, Markus: Die Geschichte des Begriffs „Volkskanzler”: von Hitler bis Kickl. <https://www.derstandard.at/consent/tcf/story/3000000197679/die-geschichte-des-begriffs-volkskanzler-von-hitler-bis-kickl>

²⁷⁰ Kassam, Ashifa: „This is the normalisation of racism”: apprehension at prospect of election success for Austria’s far right. <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/26/this-is-the-normalisation-of-racism-apprehension-at-prospect-of-election-success-for-austrias-far-right>

²⁷¹ Identitäre für Kickl „unterstützenswertes” Projekt. <https://www.derstandard.at/consent/tcf/story/2000127277844/identitaere-fuer-kickl-unterstuetzenswertes-projekt>

²⁷² Gebhart, Martin: Die Identitären: Warum Kickl sich nicht von der „NGO von rechts” abgrenzt. <https://kurier.at/politik/inland/identitaere-kickl-sommergesprach-schnedlitz-martin-sellner-abgrenzung-beschluss/402566162>

²⁷³ Kereki Gergő: A Szabadságpárt agya – Johann Gudenus portréja. www.mandiner.hu/kulfold/2018/08/johann-gudenus-portre

²⁷⁴ Stille, Alexander: The shapeshifter: Who is the real Giorgia Meloni?

Az elmúlt években sokat idézték azt a 19 évesen egy francia televízióknak adott interjúját, amelyben a következő szavakkal méltatta Mussolinit: „Azt hiszem, hogy Mussolini jó politikus volt, mindent, amit tett, Itáliáért tette.”²⁷⁵ Későbbi éveiből azonban már egyetlen Mussolinivel kapcsolatos pozitív megnyilatkozásának sem találjuk nyomát. Ugyanakkor 2020 májusában a Twitteren meleg szavakkal méltatta, „nagy politikusnak és hazafinak” nevezte Giorgio Almirantét, az MSI alapítóját halálának 32. évfordulóján (fasiszta újságíró, a Salói Köztársaság idején a kulturális miniszter kabinetfőnöke).²⁷⁶ Az FdI logója pedig máig megőrizte az MSI emblémáját, az olasz nemzeti színekben pompázó lángot.

Meloni a 2022. szeptemberi olasz választások előtt közzétett egy videót angolul, franciául és spanyolul, amelyben kijelentette, hogy „az olasz jog a fasizmust már évtizedekkel ezelőtt átadta a történelemnek”, és „félreérthetetlenül elítéli a demokrácia elfojtását és a gyalázatos zsidóellenes törvényeket”.²⁷⁷ 2022. október 25-én, a kormányáról szóló bizalmi szavazás előtt pedig a következőket mondta a Képviselőházban: „Én soha nem szimpatizáltam az antidemokratikus rezsimekkel. Egyikkel sem, a fasizmust is beleértve. Az 1938-as faji törvényeket mindig is az olasz történelem mélypontjának tartottam, egy olyan szégyennek, ami örökre nyomot hagy a mi népünkön.”²⁷⁸ 2024 májusában, a Mussolini emberei által meggyilkolt szocialista képviselő, Giacomo Matteotti halálának 100. évfordulóján Meloni a „fasiszta gonosztevők által meggyilkolt szabad és bátor ember”-ként méltatta őt.²⁷⁹

A párt alacsonyabb szintjein azonban időnként előfordulnak szélsőséges megnyilvánulások. A 2022-es országgyűlési választási kampányban derült ki, hogy az FdI egyik szicíliai képviselőjelöltje 2014-ben egy Facebook-bejegyzésben Melonit „egy 70 évvel ezelőtti nagy német államférfi”-hoz hasonlította. Amint ez nyilvánosságra került, a jelöltet azonnal felfüggesztették.²⁸⁰ 2019 októberében az FdI Ascoli Piceno-i tartományi szervezete megünnepelte a Marcia su Roma 97. évfordulóját, amelytől a pártvezetés és a régió országgyűlési képviselője azonnal elhatárolódott.²⁸¹

Különösen kínosan érintette Melonit, amikor 2024 júniusában egy oknyomozó portál publikált titokban felvett videoklippeket, amelyeken az FdI ifjúsági szervezetének tagjai fasiszta dalokat énekelnek, valamint náci köszöntéseket (pl. „Sieg Heil”) és antiszemita rigmusokat hangoztatnak. A miniszterelnök elítélte a videóban hallható szélsőséges megnyilvánulásokat, és kijelentette, hogy ezek teljességgel összeférhetetlenek az FdI értékrendjével. A videókban szereplők közül többeket kizárták a párt ifjúsági szervezetéből.²⁸²

<https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

²⁷⁵ Ben-Ghiat, Ruth: The Return of Fascism in Italy. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2022/09/giorgia-meloni-italy-election-fascism-mussolini/671515/>

²⁷⁶ Mari, Laura: Anniversario morte di Almirante, Meloni: „Grande politico e patriota”. https://www.repubblica.it/politica/2020/05/22/news/anniversario_morte_di_almirante_meloni_grande_politico_e_patriota_sui_social_e_rivolta_firmo_le_leggi_razziali_-257375545/

²⁷⁷ Giuffrida, Angela: Scepticism over Giorgia Meloni’s claim „fascism is history” in Italian far right. <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/11/scepticism-over-giorgia-melonis-claims-fascism-is-history-in-italian-far-right>

²⁷⁸ I the underdog will beat the odds again says Meloni. https://www.ansa.it/amp/english/news/2022/10/25/cant-waste-time-in-facing-emergencies-meloni-tells-house_9b48d1e6-4bc4-4328-8865-cbbbe4f3dd43.html

²⁷⁹ Stille, Alexander: The shapeshifter: Who is the real Giorgia Meloni? <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

²⁸⁰ Italy elections: Far-right party sacks candidate for Hitler praise. <https://www.bbc.com/news/world-europe-62971802>

²⁸¹ Berizzi, Paolo: Neofascismo, ad Ascoli Piceno Fratelli d’Italia celebra la marcia su Roma con una cena-evento. https://www.repubblica.it/cronaca/2019/10/29/news/ascoli_piceno_fratelli_d_italia_celebra_la_marcia_su_roma_con_una_cena-evento-239804927/

²⁸² Stille, Alexander: The shapeshifter: Who is the real Giorgia Meloni?

Máshogy viszonyult az olasz fasiszta múlthoz és személyesen Mussolinihez az elmúlt években a Liga elnöke, Matteo Salvini.

Salvini a szélsőbaloldalon kezdte a politikai pályafutását, 1997-ben még a Pó-völgyi kommunisták vezetőjeként indult a padaniai parlamenti választáson.²⁸³ Még 2015-ben is így nyilatkozott: „Én baloldalibbnak érzem magam, mint Matteo Renzi. Én egy régi vágású kommunista vagyok.”²⁸⁴

2018 júliusában belügyminiszterként azonban már Mussolinitól idézett annak születésnapján.²⁸⁵ 2019 májusában pedig Forliban a Városháza erkélyéről beszélt a híveihez, ahonnan Mussolini is több híres beszédét tartotta, sőt innen szemlélte meg a lámpaoszlopra felakasztott partizánokat. Rendszeresen használta továbbá az „új Róma-Berlin tengely” kifejezést.²⁸⁶ Szintén belügyminisztersége idején a Liga nagygyűlésein a résztvevők Mussolini fényképei alá rendszeresen Salvini nevét írták.²⁸⁷

Marine Le Pen édesapja, Jean-Marie Le Pen 2015 augusztusi kizárásának közvetlen oka az RN elődpártjából az volt, hogy egy nyilatkozatában bagatellizálta a holokauszt borzalmait és megvédte Pétain marsallt, mondván, nem tekinti őt árulónak, szerinte túl szigorúan bántak vele a háború után.²⁸⁸ Azóta pedig a párt „ördögtelenítési” folyamatának részeként a pártelnök szigorúan tilt mindenféle szélsőséges, erőszakos és rasszista megnyilvánulást.

A skandináv szuverenista pártok közül az SD-nek a távoli múltban, a PS-nek pedig a közelmúltban is voltak szélsőséges megnyilvánulásai, a pártok vezető politikusai részéről is. Az SD 1988-as alapítói között szép számmal voltak egykori nácik és akkori újnácik, köztük az alapító elnök, a pártot 1995-ig vezető Anders Klarström. Ő 1984-ben (19 évesen) a következő szavakkal fenyegette meg Hagge Geigert svéd író telefonja üzenetrögzítőjén: „El fogunk égetni, te kibaszott zsidó disznó. Vigyázz magadra, undorító kis zsidó disznó.” A bíróság ezért pénzbüntetésre ítélte. Ebben az időben a párt nyilvános rendezvényein rendszeresen jelentek meg újnácik SS-öltözetben, Heil Hitler köszöntéssel.²⁸⁹

Mikael Jansson elnöksége idején (1995-2005) kiszorították a náci és neonáci embereket a pártból, az SD-t 2005-től máig vezető Jimmie Akesson irányítása alatt pedig tovább mérséklődött a párt.²⁹⁰ Akesson 2012-ben levelet írt a párt kb. 1000 választott képviselőjének, amelyben zéró toleranciát hirdetett meg minden rasszista és egyéb szélsőséges megnyilvánulással szemben. Felszólította az önkéntes kilépésre azokat, akik nem tudnak a levélben írottakkal azonosulni, akik maguktól nem lépnek ki, azokat pedig azonnal kizárják, ha megszegik a levélben előírt magatartást.²⁹¹

<https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

²⁸³ Madron, Alessandro: Lega, il salto di Salvini. Dai Comunisti padani all’amicizia con l’estrema destra. <https://www.ilfattoquotidiano.it/2013/12/15/lega-il-voltafaccia-di-salvini-dai-comunisti-padani-allamicizia-con-lestrema-destra-ue/813511/>

²⁸⁴ Lynch, Conor: Mussolini’s 21st-century clone is leading the far right to victory in Europe. <https://theweek.com/articles/843838/mussolinis-21stcentury-clone-leading-far-right-victory-europe>

²⁸⁵ Mussolinitól idézhetett Matteo Salvini. www.mandiner.hu/kulfold/2018/07/mussolinitol-idezhetett-matteo-salvini

²⁸⁶ De Maio, Giovanna: Matteo Salvini is out but not down. <https://www.brookings.edu/articles/matteo-salvini-is-out-but-not-down/>

²⁸⁷ Giuffrida, Angela: „Gifts for fascist friends”: Mussolini’s calendar comeback. <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/27/gifts-for-fascist-friends-mussolinis-calendar-comeback>

²⁸⁸ Chrisafis, Angélique: France’s Front National plunged into family feud over Holocaust remarks. <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/08/frances-front-national-plunged-into-family-feud-over-holocaust-remarks>

²⁸⁹ Lapidus, Arne – Ölander, Micke: Här bilder nazisterna partiet SD – i Malmö. <https://www.expressen.se/kvallsposten/har-bildar-nazisterna-partiet-sd-i-malmo/>

²⁹⁰ Rydgren, Jens: From Tax Populism to Ethnic Nationalism: Radical Right-wing Populism in Sweden. Berghahn Books, Oxford, 2006, 108-113. o.

²⁹¹ Akesson (SD) will „ståda upp” i leden. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/akesson-sd-vill-stada-upp-i-leden>

A zéró toleranciát a pártelnök azóta is vaskézrel betartatja. Így 2016 decemberében kizárták a pártból azt a képviselőt, aki egy képviselői önálló indítványa előterjesztése során valótlanul állította, hogy a zsidó származású Bonnier család birtokolja a svéd média több mint 80%-át, majd az Aftonbladetnek a következőket nyilatkozta: „Egyetlen családnak, etnikai csoportnak vagy cégnek sem szabadna engedélyezni, hogy a média több mint 5%-át ellenőrizze.”²⁹²

2018 augusztusában pedig a párt 14 helyi politikusát zárta ki, akik még az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején neonáci szervezetek tagjai voltak, vagy aktívan terjesztettek náci és antiszemita propagandát az interneten.²⁹³ A Borlänge-i szóvivő esetét már említettem a bevándorlásról szóló fejezetben, az utóbbi években pedig már szükség sincs hasonló intézkedésekre.

A PS egyes vezető politikusai részéről azonban a legutóbbi időkig megfigyelhetőek voltak szélsőséges megnyilvánulások. A párt előző és jelenlegi elnöke még a 2000-es években tett közzé több rasszista és erőszakot támogató blogbejegyzést.

Jussi Halla-aho 2003-ban, miután egy helsinki parkban egy homoszexuális férfi odalépett hozzá, és orális szexet javasolt neki, a következőket írta: „Egy pillanatra arra gondoltam, hogy szívesen felkapnék egy fegyvert, és fejbe lőném. Az erőszak egy alulértékelt módja a problémák megoldásának manapság.” 2006-ban pedig azt írta a blogjában, hogy az iszlám a pedofilok vallása, Mohamed pedofil volt, a szómálieiaknak genetikai jellegzetességük, hogy kirabolják a járókelőket és élősködnek az adófizetőkön, továbbá örülne, ha egy nemi erőszakot elkövető migráns deportálását ellenző zöldpárti képviselőt szintén megerősokolnának. Mindez azonban nem volt akadály annak, hogy 2023 júniusában a finn parlament elnökévé válasszák.²⁹⁴

A párt jelenlegi elnöknője, Riikka Purra 2008-ban fiatal bevándorlók egy csoportjával való konfliktusa kapcsán a következőket írta: „Ha adnának nekem egy fegyvert, holttestek hevernének az elővárosi vonaton.” Ugyanez évben feltette a kérdést: „Van valakinek kedve koldusokat köpködni és nigger gyerekeket verni ma Helsinkiben?” Miután ezen bejegyzések 2023. júniusi pénzügyminiszteri beiktatását követően nyilvánosságra kerültek, némi hezitálás után bocsánatot kért miattuk: „Bocsánatot kérek 15 évvel ezelőtt elkövetett ostoba social media-kommentjeimért, és azért a kárért és haragért, amit azok értelemszerűen okoztak.”²⁹⁵

Vilhelm Junnilát annak tudatában nevezték ki 2023 júniusában gazdasági miniszternek, hogy 2019 augusztusában a fő szónoka volt a Nacionalisták Koalíciója nevű ernyőszervezet egyik rendezvényének, melyen számos finn neonáci személy is részt vett, és amely rendezvény lövészversenyén az akkori finn kormány tagjai voltak a célpontok.²⁹⁶ A kinevezése után 10 nappal azonban le kellett mondania, amikor kiderült, hogy a választási kampányban gratulált egy párttársának a 88-as képviselőjelölti számához, ami egy ismert neonáci szimbólum, és a „Heil Hitler”-re utal. A félreértések elkerülése végett Junnila meg is jegyezte, hogy „a 88 a két H betűre utal”.²⁹⁷

²⁹² Anna Hagwall utesluts ur Sverigedemokraterna. <https://www.sverigesradio.se/artikel/6580094>

²⁹³ Baas, David – Rogvall, Filippa: 14 SD-politiker lämnar – often nazistavslöjanden. <https://www.expressen.se/nyheter/fjorton-sd-politiker-lamnar-efter-nazistavslöjanden/>

²⁹⁴ Mac Dougall, David: Racism and rape fantasies: The PR headache facing Finland's new right-wing government. <https://www.euronews.com/2023/06/20/racism-and-rape-fantasies-the-pr-headache-facing-finlands-new-right-wing-government>

²⁹⁵ Henley, Jon: Finnish far-right finance minister accused of racist online comments. <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/11/finnish-far-right-finance-minister-riikka-purra-accused-of-racist-online-comments>

²⁹⁶ Mac Dougall, David: Racism and rape fantasies: The PR headache facing Finland's new right-wing government. <https://www.euronews.com/2023/06/20/racism-and-rape-fantasies-the-pr-headache-facing-finlands-new-right-wing-government>

²⁹⁷ Kauranen, Anne: Finnish nationalist minister resigns over Nazi references.

XV. A pártvezetők személyes élete

Ebben a rövid fejezetben csupán két dologra térek ki.

Egyrészt, miközben a tárgyalt pártok számára az ideális családmódel az ún. nukleáris család (első házasságban élő heteroszexuális pár saját gyermekekkel), a pártvezetők nagy része nem ilyen családban él. Sőt, több homoszexuális is van (volt) közöttük: Jörg Haider, Alice Weidel, Florian Philippot (az RN stratégiai alelnöke 2012-2017 között), Sebastian Chenu (2022-2024 között a francia nemzetgyűlés alelnöke). Giorgia Meloni soha nem volt férjnel, egykori élettársától született kislányát egyedül neveli; Matteo Salvini a 4. párkapcsolatában él, jelenlegi párja 20 évvel fiatalabb; Alexander Gauland és Frauke Petry egyaránt elvált, utóbbi 4 gyermekének apjától; Marine Le Pennek eddig két férje és egy élettársa volt, az első férjétől született 3 gyermeke; Morten Messerschmidt 2016 óta egy 22 évvel idősebb nővel él, közös gyermekük nincs; Jimmie Akessonnak a volt élettársától van egy fia, akitől 2020-ban különvált, és 2024-ben vett el egy másik nőt; Jussi Halla-ahonak 4, feleségétől való gyermeke mellett van egy házasságon kívül született gyermeke is; Geert Wilders második házasságában él, gyermeke nincs.

Másrészt a pártvezetők között meglepően sokan nem rendelkeznek diplomával: Geert Wilders (biztosítási ügynök); Herbert Kickl (megszakított politológia és történelem szak); Heinz-Christian Strache (fogtechnikus); Norbert Hofer (FPÖ-elnök 2019-2021 között, repülőgép-szerelő); Jimmie Akesson (abbahagyta a politológia BA-t); Giorgia Meloni (vendéglátóipari szakközépiskola); Matteo Salvini (megszakított politológia és történelem szak); Tino Chrupalla (szobafestő); Pia Kjaersgaard (DF alapító elnöke 1995-2012, irodai adminisztrátor).

XVI. Összegzés

Látható tehát, hogy a 9 vizsgált szuverenista párt programjában és politizálásában valóban sok közös vonás van, de szép számmal detektálhatóak fontos különbségek is. A lényegét illetően hasonlóan gondolkodnak a nemzetállamok kiemelt szerepéről Európában, a tömeges bevándorlás és a különböző kultúrák (különösen a keresztény és a muszlim) együttélésének veszélyeiről, a közvetlen demokrácia fontosságáról, a rendpártiság hangsúlyozásáról (ugyanakkor a halálbüntetés ellenzéséről), a liberális abortuszszabályozás támogatásáról, az ún. genderideológia elutasításáról, az Izraelhez, a Törökországhoz, és 2022. február 24. előtt (a PS kivételével) az Oroszországhoz való viszonyról. Szintén közös bennük, hogy a hivatalos párdokumentumok és országos vezető politikusaik szintjén távol tartják magukat minden szélsőséges eszmétől, megnyilatkozástól és szervezettől.

Különböznek ellenben a nézeteik az állam gazdaságban játszott szerepét, a homoszexuálisok házasságát, az aktív eutanáziát, és 2022. február 24-ét követően az Oroszországhoz való viszonyt illetően. Szintén eltérő a keresztény egyházakhoz, valamint alsóbb szinteken a szélsőséges nézetekhez, szervezetekhez való viszonyuk.

Ha ezen pártok programját és politizálását a Fideszével hasonlítjuk össze, közös bennük a nemzetállamokhoz, a bevándorláshoz, a rendhez, a genderideológiához, a liberális abortuszszabályozáshoz és az Izraelhez való viszony. A Fidesszel ellentétben egyöntetűen ellenzik viszont új tagállamok felvételét az Európai Unióba, a közös európai hadsereget, és a két olasz párt kivételével a gazdaságilag fejletlenebb tagállamok támogatását a gazdagabbak által. Az Orbán-kormányok jó viszonyt ápolnak Törökországgal, sőt a két vezető között baráti

a kapcsolat. Szemben a Fidesszel egyik tárgyalt párt sem ostorozza a liberalizmust, és nem nevezi magát illiberálisnak (sőt mint láttuk, többen liberálisnak is tartják magukat).

Irodalomjegyzék

„Ist uns bewusst” – FPÖ-Chef Kickl teilt jetzt aus. <https://www.heute.at/s/ist-uns-bewusst-fpoe-chef-kickl-teilt-jetzt-aus-120089620>

„Zsidóbarát párt” – Le Penre szavazna a legendás náci vadász. <https://neokohn.hu/2024/06/17/zsidobarat-part-le-penre-szavazna-a-legendas-nacivadasz/>

Ablonczy Bálint: „A kereszténység új korszaka kezdődik – és szép lesz, úgy hiszem” <https://www.valaszonline.hu/2019/03/27/chantal-delsol-interju-keresztenyseg/>

AfD will Regenbogenflagge vor öffentlichen Gebäuden verbieten. <https://www.tageblatt.de/Nachrichten/AfD-gegen-Regenbogenflagge-vor-oeffentlichen-Gebaeuden-Kritik-382531.html>

AfD-Chefin Petry: „Höcke ist eine Belastung für die Partei”. <https://jungefreiheit.de/pressemitteilung/2017/frauke-petry-hoecke-ist-eine-belastung-fuer-die-partei/>

Ahren, Raphael: German far-right MP pushes recognition of Jerusalem as Israel’s capital. <https://www.timesofisrael.com/german-far-right-mp-pushes-recognition-of-jerusalem-as-israels-capital/>

Akesson (SD) will „städa upp” i leden. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/akesson-sd-vill-stada-upp-i-leden>

Akesson, Jimmie: Man kan hävda att det pagar ett folkutbyte. <https://www.expressen.se/debatt/man-kan-havda-att-det-pagar-ett-folkutbyte/>

Akesson, Jimmie: SD – ett parti för hbt-personer. <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/oRkEdm/sd--ett-parti-for-hbt-personer>

Anna Hagwall utesluts ur Sverigedemokraterna. <https://www.sverigesradio.se/artikel/6580094>

Ashenden, Gavin: What do we know about Giorgia Meloni’s Christian faith? <https://ashenden.org/2022/09/27/does-giorgia-meloni-allow-us-any-encouragement-in-the-re-statement-of-christian-catholic-values/>

Austria’s far-right Freedom Party sets out election programme. <https://www.reuters.com/world/europe/austrias-far-right-freedom-party-sets-out-election-programme-2024-08-21/>

Austria’s far-right lawmakers walk out of Zelenskyy speech. www.aljazeera.com/news/2023/3/30/austria-far-right-lawmakers-walk-out-of-zelenskyy-speech

Austria's parliament legalizes assisted suicide. <https://www.dw.com/en/austrias-parliament-legalizes-assisted-suicide/a-60154513>

Austrian Far-Right Party Signs Cooperation Pact With United Russia. <https://www.rferl.org/a/russia-austria-freedom-party-pact-putins-party/28185013.html>

Baas, David – Rogvall, Filippa: 14 SD-politiker lämnar – often nazistavslöjanden. <https://www.expressen.se/nyheter/fjorton-sd-politiker-lamnar-efter-nazistavslojanden/>

Bassist, Rina: Once an ally, Italy's Meloni sours on Israel's Netanyahu, repositions on Gaza. <https://www.al-monitor.com/originals/2024/05/once-ally-italys-meloni-sours-israels-netanyahu-repositions-gaza>

Baumgärtner, Maik – Grozev, Christo – Höfner, Roman – Dobrokhotov, Roman: Secret Messages Document Moscow Contacts with Staffer of Far-Right AfD. <https://www.spiegel.de/international/germany/germany-secret-messages-document-moscow-contacts-with-staffer-of-far-right-afd-a-0040e526-39d7-4f22-8bc1-6772bc2d840a>

Benakis, Theodoros: White supremacist Sweden Democrats meet Israeli minister in Knesset. <https://www.europeaninterest.eu/white-supremacist-sweden-democrats-meet-israeli-minister-in-knesset/>

Ben-Ghiat, Ruth: The Return of Fascism in Italy. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2022/09/giorgia-meloni-italy-election-fascism-mussolini/671515/>

Bensmann, Marcus – von Daniels, Justus – Dowideit, Anette – Peters, Jean – Keller, Gabriela: Secret plan against Germany. <https://correctiv.org/en/latest-stories/2024/01/15/secret-plan-against-germany/>

Berizzi, Paolo: Neofascismo, ad Ascoli Piceno Fratelli d'Italia celebra la marcia su Roma con una cena-evento. https://www.repubblica.it/cronaca/2019/10/29/news/ascoli_piceno_fratelli_d_italia_celebra_la_marcia_su_roma_con_una_cena-evento-239804927/

Berni, Francesco - Sondel-Cedarmas, Joanna (szerk.): The Right Wing Critique of Europe. Routledge, London, 2022. <https://doi.org/10.4324/9781003226123>

Bertha László: Wilders: „Kívánom, hogy több olyan bátor politikus legyen Európában, mint Orbán Viktor” <https://archivum.888.hu/big-pikcsor/wilders-kivanom-hogy-tobb-olyan-bator-politikus-legyen-europaban-mint-orban-viktor-4132576/>

Bolin, Niklas: The repercussions of the Russian Invasion of Ukraine on the populist Radical Right in Sweden. In Ivaldi, Gilles – Zankina, Emilia (ed.): The Impacts of the Russian Invasion of Ukraine on Right-wing Populism in Europe. European Center for Populism Studies, Brüsszel, 2023.

Bollinger, Alex: Marjorie Taylor Greene loves Italy's new fascist prime minister. But she can't spell her name. www.lgbtqnation.com/2022/09/marjorie-taylor-greene-loves-italys-new-fascist-prime-minister-cant-spell-name

Bozzay Balázs: Salvini: Meg kell állítani a törököket Szíriában.

https://index.hu/belfold/2019/10/19/salvini_erdogan_sziria_torok_offenziva_orban/?token=f07a949088328373fe8b861be500eb2e

Bracke, Sarah – Hernandez Aguilar, Luis Manuel (szerk.): The Politics of Replacement Demographic Fears, Conspiracy Theories and Race Wars. Routledge, Abingdon, 2023.

<https://doi.org/10.4324/9781003305927>

Brandel, Tobias: Sverigedemokraterna portade pa Pride. <https://www.svd.se/a/9a5836aa-9ca2-370c-bed5-cc103934b4fe/sverigedemokraterna-portade-pa-pride>

Camus, Renaud: La Grand Remplacement. David Reinharc Éditions, Párizs, 2011.

Cancel process for Turkey's EU accession – Salvini.

https://www.ansa.it/english/news/2019/04/08/cancel-process-for-turkeys-eu-accession-salvini_6eedbd43-c1b7-42c0-90ee-eefea0048720.html

Cangemi, Annalisa: Giorgia Meloni: „C'è un piano per destrutturare la nostra società attraverso i migranti”. <https://www.fanpage.it/politica/giorgia-meloni-ce-un-piano-per-destrutturare-la-nostra-societa-attraverso-i-migranti/>

Cederholm, Stina – Nilsson, Lukas: Utvecklat mina värderingar om samkönad adoption.

<https://www.svd.se/a/EonM0o/utvecklat-mina-varderingar-om-samkonad-adoption>

Chalk, Will: Why gay French men are voting far right? <https://www.bbc.com/news/newsbeat-39641822>

Chiappa, Claudia: Denmark relaxes abortion law. <https://www.politico.eu/article/denmark-relaxes-50-year-old-abortion-laws/>

Chrisafis, Angélique: European far right hails Brexit vote.

<https://www.theguardian.com/world/2016/jun/24/european-far-right-hails-britains-brexit-vote-marine-le-pen>

Chrisafis, Angélique: France's Front National plunged into family feud over Holocaust remarks.

<https://www.theguardian.com/world/2015/apr/08/frances-front-national-plunged-into-family-feud-over-holocaust-remarks>

Christian Democrats support controversial move to expand abortion in Sweden.

<https://cne.news/article/2748-christian-democrats-support-controversial-move-to-expand-abortion-rights-in-sweden>

Cioffi, Arianna: Meloni: „Teorie gender attaccano l'identità delle donne e il ruolo materno”

<https://www.dire.it/13-05-2022/734410-meloni-teorie-gender-attaccano-lidentita-delle-donne-e-il-ruolo-materno/>

Cohen, Shirat Aviton: Seizing on pro-Israel stance, Likud poised to move closer to far-Right parties in Europe.

<https://www.israelhayom.com/2023/06/12/seizing-on-pro-israel-stance-likud-poised-to-mover-closer-to-far-right-parties-in-europe/>

Coppen, Luke: Why Austrian and German bishops diverge on the far right. <https://www.pillaratholic.com/p/why-austrian-and-german-bishops-diverge>

Court, Elsa: Dutch far-right leader Wilders against signing security agreement with Ukraine. <https://kyivindependent.com/wilders-against-signing-security-agreement-with-ukraine/>

Court, Elsa: From F-16s to frozen assets: How Dutch far-right's win could impact Ukraine. <https://kyivindependent.com/from-f-16s-to-frozen-assets-how-dutch-far-rights-win-could-impact-ukraine/>

Czinkóczi Sándor: Házkutatást tartottak az AfD képviselőjénél. <https://444.hu/2024/05/16/hazkutatast-tartottak-az-afd-kepviselojenel-akit-orosz-kenopenzek-elfogadasaval-gyanusitottak>

Csesznokov, Edvard: Glava partii „Alternativa dlja Germanii” Alexander Gauland: Szituácija v Donbassze – eto vnutrenneje gyelo Rosszii i Ukraini. <https://www.kp.ru/daily/26951.5/4003938/>

Csurgó Dénes: Alkotmányellenes párttá minősítették Németországban az AfD-t. www.telex.hu/kulfold/2025/05/02/afd-nemetorszag-szelsoseges-part

Das sagen die Parteien zu Abtreibungen. <https://www.puls24.at/news/chronik/parteien-zum-schwangerschaftsabbruch/354373>

De Maio, Giovanna: Matteo Salvini is out but not down. September 4. 2019. <https://www.brookings.edu/articles/matteo-salvini-is-out-but-not-down/>

de Montalivet, Hortense: Présidentielle: Marine Le Pen exclut tout référendum sur la peine de mort. https://www.bfmtv.com/politique/elections/presidentielle/presidentielle-marine-le-pen-exclut-tout-referendum-sur-la-peine-de-mort_AV-202204150277.html

Deal with Putin's party is off, reassures Salvini. <https://decode39.com/8951/deal-with-putins-party-is-off-reassures-salvini/>

Dearden, Lizzie: German AfD politician „attacks Holocaust memorial”. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-afd-bjoern-hoecke-berlin-holocaust-memorial-shame-history-positive-nazi-180-turnaround-a7535306.html>

Delfs, Arne – Crook, Oliver: Scholz's Far-Right Rival Puts Germany's EU Exit on the Ballot. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-12-19/scholz-s-far-right-rival-puts-germany-s-eu-exit-on-the-ballot>

Dezse Balázs: „Bárcsak Hollandiának is olyan vezetője lenne, mint Orbán Viktor” – interjú Geert Wilders-szel. <https://pestisracok.hu/arcok/2018/01/barcsak-hollandianak-olyan-vezetoje-lenne-mint-orban-viktor-exkluziv-ps-interju-geert-wilders-szel>

Dezső András: Egy titkos orosz kör behálózta a szomszédunkat, de ránk is hatással lehet. <https://telex.hu/kulfold/2024/05/31/titkos-orosz-halozat-ausztria-fpo-marsalek-weiss-ott-titkosszolgalat-kemek-hirszerzes-szabadsagpart-kreml>

Draghi „dictator” remark „total rudeness” says Erdogan.
https://www.ansa.it/english/news/2021/04/14/draghi-dictator-remark-total-rudeness-says-erdogan_a289219f-3345-4bfa-b6de-d588631089ec.html

Dúró József (szerk.): Előzés jobbról? Radikális jobboldal Európában. MCC Alapítvány, Budapest, 2020.

Editorial: French Catholic Church is too cautious in the face of the far right
https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2022/04/20/presidential-2022-a-cautious-french-catholic-church-in-the-face-of-the-far-right_5981113_23.html

Elzer, Christoph: Höcke über Hitler: Es war doch nicht alles schlecht...
<https://www.abendzeitung-muenchen.de/politik/hoecke-ueber-hitler-es-war-doch-nicht-alles-schlecht-art-386965>

Erdogan files criminal complaint against Dutch politician Wilders.
<https://www.reuters.com/article/world/erdogan-files-criminal-complaint-against-dutch-politician-wilders-idUSKBN27C21K/>

Erdogan’s praise of Hamas disgusting says Salvini.
https://www.ansa.it/english/news/politics/2023/10/25/erdogans-praise-of-hamas-disgusting-says-salvini_4466706b-e915-4405-bd5e-283ea2d08798.html

Europe’s anti-immigrant parties are becoming more gay-friendly.
<https://www.economist.com/europe/2018/07/05/europes-anti-immigrant-parties-are-becoming-more-gay-friendly>

Faggionato, Giovanna: Arab states condemn Geert Wilders for push to relocate Palestinians to Jordan.
<https://www.politico.eu/article/geert-wilders-netherlands-palestinians-jordan-arab-states-condemn/>

Farrell, Jeff: Swedish politician forced to resign after saying Muslims are „not fully human”.
<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/swedish-politician-muslims-not-completely-human-martin-strid-mohammedan-sverigedemokraterna-a8077521.html>

Farrell, Riley: Migrants in Italy face uncertainty after far-right prime minister’s win.
<https://abcnews.go.com/International/migrants-italy-face-uncertainty-prime-ministers-win/story?id=90916653>

Far-Right Anti-LGBT+ Party Wins Austrian Elections. https://www.out.tv/en_IE/news/far-right-anti-lgbt-party-wins-austrian-elections

Far-right Le Pen backs Macron in quarrel with Turkey.
<https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/far-right-le-pen-backs-macron-in-quarrel-with-turkey>

Finland set to ease abortion restrictions. <https://yle.fi/a/3-12644380>

Finland’s Prime Minister Sanna Marin concedes election.
<https://edition.cnn.com/2023/04/02/europe/sanna-marin-finland-elections-concedes-intl>

Finnegan, Brian: Italy's Deputy Prime Minister, Matteo Salvini Calls Gay Parents „Unnatural”. <https://gcn.ie/italys-deputy-prime-minister-matteo-salvini-calls-gay-parents-unnatural/>

Finnish Presidential Candidate – Jussi Halla-aho. <https://www.helsinkitimes.fi/finland/finland-news/politics/24824-finnish-presidential-candidate-jussi-halla-aho.html>

Finns Party warns MPs over same-sex marriage support. <https://yle.fi/a/3-9477005>

FPÖ Distances Itself from Friendship Treaty with United Russia. <https://www.vindobona.org/article/fpo-distances-itself-from-friendship-treaty-with-united-russia>

France must disobey EU's human rights court. www.sputnikglobe.com/20200221/france-must-disobey-eus-human-rights-court

Francia virtus: Marine Le Pen alkotmányba foglalná az abortuszhoz való jogot. <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/francia-virtus-marie-le-pen-alkotmanyba-foglalna-az-abortuszhoz-valo-jogot.html>

Further uproar over Kickl's statement on the death penalty. <https://www.krone.at/3510655>
G. É.: Váratlan vendég érkezett Ukrajnába, különleges fegyvereket vitt ajándékba. <https://www.economx.hu/kulfold/ukrajna-fegyverek-holland-tamogatas.797483.html>

Gebhart, Martin: Die Identitären: Warum Kickl sich nicht von der „NGO von rechts” abgrenzt. <https://kurier.at/politik/inland/identitaere-kickl-sommergespraech-schnedlitz-martin-sellner-abgrenzung-beschluss/402566162>

German court suspends surveillance of AfD, for now. <https://www.dw.com/en/german-court-suspends-surveillance-of-far-right-afd-for-now/a-56785125>

German far-right AfD leader defends party's stance toward Russia. <https://www.yahoo.com/news/german-far-afd-leader-defends-104502563.html>

German far-right AfD party calls on players to be dropped for Erdogan photos. <https://www.sbs.com.au/news/article/german-far-right-afd-party-calls-on-players-to-be-dropped-for-erdogan-photos/s4x46qanf>

Germany places far-right AfD under surveillance – reports. <https://www.dw.com/en/germany-places-entire-far-right-afd-under-surveillance-reports/a-56757489>

Germany: AfD disputes „remigration” investigative report. <https://www.dw.com/en/germany-afd-disputes-remigration-investigative-report/a-67941758>

Germany: AfD leader rejects arms exports and one-sided support for Israel. <https://rmx.news/article/germany-afd-leader-rejects-arms-exports-and-one-sided-support-for-israel-calls-for-end-to-blanket-islamophobia/>

Giuffrida, Angela: „Gifts for fascist friends”: Mussolini's calendar comeback. <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/27/gifts-for-fascist-friends-mussolinis-calendar-comeback>

Giuffrida, Angela: Scepticism over Giorgia Meloni's claim „fascism is history” in Italian far right. <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/11/scepticism-over-giorgia-melonis-claims-fascism-is-history-in-italian-far-right>

Goury-Laffont, Victor: Le Pen family member heads to Israel for historic first official visit. <https://www.politico.eu/article/le-pen-family-member-heads-to-israel-for-historic-first-official-visit/>

Great Prayer Day abolished by Danish parliament. <https://www.thelocal.dk/20230228/great-prayer-day-abolished-by-danish-parliament>; www.danskfolkeparti.dk/vores-politik

Gregson, Julie: Abortion in Germany: Preelection push for liberalization. <https://www.dw.com/en/abortion-in-germany-preelection-push-for-liberalization/a-70922840>

Gregson, Julie: Germany's transgender rights law takes effect. <https://www.dw.com/en/germany-new-trans-law-gender-debate-lgbtq-intersex-nonbinary-v3/a-70604185>

Guy, Jack: Italy starts removing lesbian mothers' names from children's birth certificates. <https://edition.cnn.com/2023/07/21/europe/italy-lesbian-couples-birth-certificates-scli-intl>

Halla-aho: Ulkoministeriön „painostusryhmä” ei määrittele Suomen Israel-politiikkaa. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/halla-aho-ulkoministerion-painostusryhma-ei-maarittele-suomen-israel-politiikkaa/8855690>

Hänel, Lisa: AfD's Björn Höcke: Firebrand of the German far right. <https://www.dw.com/en/afds-bj%C3%B6rn-h%C3%B6cke-firebrand-of-the-german-far-right/a-52297134>

Henley, Jon: Finnish far-right finance minister accused of racist online comments. <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/11/finnish-far-right-finance-minister-riikka-purra-accused-of-racist-online-comments>

Hoare, Liam: Erdogan and Austria's Far-Right: Enemies Who Help Each Other. www.newlinesmag.com/reportage/erdogan-and-austrias-far-right-enemies-who-help-each-other

Hockenos, Paul: Germany's Far-Right Party Is Worse Than the Rest of Europe's. <https://foreignpolicy.com/2024/01/26/afd-germany-far-right-populism-radical-europe-remigration-immigrants/>

Hope, Courage and Pride – Framework Coalition Agreement 2024-2028 PVV, VVD, NSC, BBB

I the underdog will beat the odds again says Meloni. https://www.ansa.it/amp/english/news/2022/10/25/cant-waste-time-in-facing-emergencies-meloni-tells-house_9b48d1e6-4bc4-4328-8865-cbbbe4f3dd43.html

Identitäre für Kickl „unterstützenswertes” Projekt. <https://www.derstandard.at/consent/tcf/story/2000127277844/identitaere-fuer-kickl->

unterstuetzenswertes-projekt

Interior Minister denounces right-wing conspiracies, removes past social media posts.
<https://yle.fi/a/74-20039408>

Italy elections: Far-right party sacks candidate for Hitler praise.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-62971802>

Italy far-right leader once hailed Iran, Hezbollah. <https://www.timesofisrael.com/italy-far-right-leader-once-hailed-hezbollah-iran-as-defenders-of-syrian-christians/>

Italy's Meloni portrays herself as strong supporter of Israel, rejects fascist past.
<https://www.timesofisrael.com/italys-meloni-portrays-herself-as-strong-supporter-of-israel-rejects-fascist-past/>

Ivaldi, Gilles – Zankina, Emilia (ed.): The Impacts of the Russian Invasion of Ukraine on Right-wing Populism in Europe. European Center for Populism Studies, Brüssel, 2023.

Jánosi Dalma: Magánkihallgatáson fogadta a pápa Giorgia Melonit.
www.magyar nemzet.hu/kulfold/2023/01/magankihallgatason-fogadta-a-papa-giorgia-melonit

Johnson, Miles: Matteo Salvini: „Italians would not vote for us if we were extremists”
<https://www.ft.com/content/4344e1bf-6b97-4c3d-a380-8b5d187836ac>

Jones, Dorian: Turkey's Erdogan cosies up to Italy's far-right Prime Minister Giorgia Meloni.
<https://www.rfi.fr/en/podcasts/international-report/20221203-turkey-s-erdogan-cosies-up-to-italy-s-far-right-prime-minister-giorgia-meloni>

Kassam, Ashifa: „This is the normalisation of racism”: apprehension at prospect of election success for Austria's far right. <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/26/this-is-the-normalisation-of-racism-apprehension-at-prospect-of-election-success-for-austrias-far-right>

Kauranen, Anne: Finnish nationalist minister resigns over Nazi references.
<https://www.reuters.com/world/europe/finnish-minister-resigns-over-nazi-references-2023-06-30/>

Kauranen, Anne: Finns Party mastermind defends long-term goal to leave the EU.
<https://www.reuters.com/world/europe/finns-party-mastermind-defends-long-term-goal-exit-eu-2023-08-12/>

Kereki Gergő: A Szabadságpárt agya – Johann Gudenus portréja.
<https://mandiner.hu/kulfold/2018/08/johann-gudenus-portre>

Kilian, Inga: FPÖ faces election victory in Austria – Churches urge responsibility.
<https://english.katholisch.de/artikel/56351-fpoe-faces-election-victory-in-austria-churches-urge-responsibility>

Kiyagan, Askin: Far-right FPÖ victory alarms Turkish community in Austria.
www.aa.com.tr/en/europe/far-right-fpo-victory-alarms-turkish-community-in-austria

Klaus Susiluoto: Oikeus olla leimatunatta rasistiksi, Helsinki, 2009.

Klein, Zvika: Editor's Notes: Embracing Israel's new allies on the European right, despite troubling past. <https://www.jpost.com/opinion/article-806144>

Knight, Ben: German intel: AfD taken over by extremist factions. <https://www.dw.com/en/germany-afd-far-right-conspiracy-theories/a-66396943>

Könyörtelenül korlátozza a bérnyaságot Olaszország. <https://infostart.hu/kulfold/2024/10/17/konyortelenul-lekorlatozza-a-beranyasagot-olaszorszag>

Kristof, Peter: Marine Le Pen szélsőjobbos politikus az antiszemitizmus ellen hívja a franciákat. <https://hu.euronews.com/2023/11/08/marine-le-pen-tenyleges-fordulat-vagy-csak-valasztasi-trukk>

Kudors, Andis – Pabriks, Artis (szerk.): The Rise of Populism. University of Latvia Press, Riga, 2017.

Lapidus, Arne – Ölander, Micke: Här bilder nazisterna partiet SD – i Malmö. <https://www.expressen.se/kvallsposten/har-bildar-nazisterna-partiet-sd--i-malmo/>

Lazo, Enrique Anarte: LGBTQ+ Germans fear Elon Musk-backed AfD could reverse rights. <https://www.context.news/socioeconomic-inclusion/lgbtq-germans-fear-elon-musk-backed-afd-could-reverse-rights>

Lee Tomson, Danielle: The Rise of Sweden Democrats: Islam, Populism and the End of Swedish Exceptionalism. In Brookings Institution Press, March 25, 2020. <https://www.brookings.edu/articles/the-rise-of-sweden-democrats-and-the-end-of-swedish-exceptionalism/>

Leimeiszter Barnabás: Mentsük Európából azt, ami még menthető! – Renaud Camus a Mandinernek. <https://mandiner.hu/belfold/2018/03/renaud-camus-interju-europa>

Liso, Oriana: Milano, cancellata la scritta „Basta euro” dal muro della Lega di via Bellerio. https://milano.repubblica.it/cronaca/2018/05/31/news/milano_cancellata_la_scritta_basta_euro_dal_muro_della_lega_di_via_bellerio-197806594/

Littman, Gisele: Eurabia: The Euro-Arab Axis. Fairleigh Dickinson University Press, Teaneck, 2005.

Lynch, Conor: Mussolini's 21st-century clone is leading the far right to victory in Europe. <https://theweek.com/articles/843838/mussolinis-21stcentury-clone-leading-far-right-victory-europe>

Mac Dougall, David: Racism and rape fantasies: The PR headache facing Finland's new right-wing government. <https://www.euronews.com/2023/06/20/racism-and-rape-fantasies-the-pr-headache-facing-finlands-new-right-wing-government>

Madron, Alessandro: Lega, il salto di Salvini. Dai Comunisti padani all'amicizia con l'estrema

destra. <https://www.ilfattoquotidiano.it/2013/12/15/lega-il-voltafaccia-di-salvini-dai-comunisti-padani-allamicizia-con-lestrema-destra-ue/813511/>

Mari, Laura: Anniversario morte di Almirante, Meloni: „Grande politico e patriota”. https://www.repubblica.it/politica/2020/05/22/news/anniversario_morte_di_almirante_meloni_grande_politico_e_patriota_sui_social_e_rivolta_firmo_le_leggi_razziali_-257375545/

Marine Le Pen: EU has more to lose on Brexit, but I don't want Frexit. <https://www.euronews.com/2020/02/06/marine-le-pen-eu-has-more-to-lose-on-brexit-but-i-don-t-want-frexit>

Matteo Salvini's Catholic problem. <https://www.politico.eu/article/matteo-salvini-italy-don-antonio-rizzolo-catholic-establishment-sides-with-humanity-over-salvini/>

Maurer Kristóf: Izrael felveszi a kapcsolatot több szélsőjobboldali párttal Európában, az AfD nincs köztük. <https://hu.euronews.com/2025/02/24/izrael-kapcsolatfelvetel-vox-le-pen-szelsojobb-afd-fpo>

Meacci, Ludovica: Italy's Right Is Torn on Ukraine but United on China. Italy's Right Is Torn on Ukraine but United on China. <https://foreignpolicy.com/2022/09/27/italy-china-russia-right/>

Megszólalt Putyin egykori csodálója. <https://www.portfolio.hu/global/20230414/megszolalt-putyin-egykori-csodalója-elmondta-mihez-vezethet-ukrajna-gyozelme-609192>

Meisner, Matthias: Unter Rassisten: So diskutieren AfD-Politiker im Netz. <https://www.tagesspiegel.de/politik/unter-rassisten-so-diskutieren-afd-politiker-im-netz-5804812.html>

Meloni: Italy imposed full arms embargo on Israel over Gaza ground op. <https://www.jns.org/meloni-italy-imposed-full-arms-embargo-on-israel-over-gaza-ground-op/>

Mixed reactions abroad to Meloni winning Italian elections. <https://www.france24.com/en/europe/20220926-mixed-reactions-in-europe-to-meloni-winning-italian-elections>

Mortimer, Gavin: Euthanasie in France: President Macron's strategy on assisted dying may well backfire www.thecatholicherald.com/euthanasia-in-france-president-macrons-strategy-on-assisted-dying-may-well-backfire

Mortimer, Gavin: Why France's Catholics are turning to Marine Le Pen. <https://thecatholicherald.com/article/as-in-us-cultural-dissatisfaction-in-france-driving-voters-with-catholics-turning-to-marine-le-pen>

Mussolinitől idézhetett Matteo Salvini. www.mandiner.hu/kulfold/2018/07/mussolinitol-idezhetett-matteo-salvini

Nationalist AfD calls for a normal Germany. <https://www.dw.com/en/far-right-afd-calls-for-normal-germany-at-conference/a-57156531>

Németh Árpád: „Tervei Franciaországra és Európára nézve is veszélyesek” - portré Marine Le

Penről <https://hu.euronews.com/2024/06/28/marine-le-pen-portre>

Neubert, Kjeld – Alipour, Nick: Germany's far right gamble: Alice for Deutschland? <https://www.euractiv.com/section/politics/news/germanys-far-right-gamble-alice-for-deutschland/>

Nijhuis, Chris – Verbeek, Bertjan – Zaslove, Andrej: Disagreement among populists in the Netherlands: The diverging rhetorical and policy positions of Dutch populist Radical Right parties following Russia's invasion of Ukraine. In *Populism Studies*, 4 March 2023.

NR-Wahl: So stehen die Parteien zur Gaza-Waffenruhe. <https://www.puls24.at/news/politik/nr-wahl-nicht-alle-parteien-fuer-sofortige-gaza-waffenruhe/353173>

Oltermann, Philip: AfD politician threatens journalist after Hitler comparison. <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/16/afd-politician-threatens-journalist-hitler-comparison-bjorn-hocke>

Óry Mariann: Soros-botránytól hangos Franciaország. <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20200223-soros-botranlytol-hangos-franciaorszag>

Paternoster, Tamsin: Germany's far-right AfD chief pushes back on Nazi claims in chat with Elon Musk on X. <https://www.euronews.com/my-europe/2025/01/09/elon-musk-and-germanys-far-right-chief-host-online-chat-the-eu-warns-could-be-illegal>

Peer, Wouter: Wilders haalt uit naar slappe Yesilgöz vanwege anti-Israelprotest. <https://www.ad.nl/politiek/wilders-haalt-uit-naar-slappe-yesilgoz-vanwege-anti-israelprotest-vlaggen-en-leuzen-verbieden~af4ea2be/>

Pfeifer, Hans: Russia's best friends in Germany: AfD and BSW. <https://www.dw.com/en/russias-best-friends-in-germany-afd-and-bsw/a-70072663>

Pittelkow, Sebastian: Meuthen verlässt die AfD. <https://www.tagesschau.de/investigativ/ndr-wdr/afd-vorsitz-meuthen-101.html>

Profile: Who is Giorgia Meloni, Italy's new prime minister? <https://www.thelocal.it/20220824/profile-who-is-giorgia-meloni-italys-likely-next-prime-minister>

Putin's party signs deal with Italy's far-right Lega Nord. <https://www.ft.com/content/0d33d22c-0280-11e7-ace0-1ce02ef0def9>

Quando Vladimir Putin era „un dono del signore”. <https://lespresso.it/c/politica/2022/2/25/quando-vladimir-putin-era-un-dono-del-signore-dieci-anni-di-dichiarazioni-damore-dei-nostri-politici/38249>

Quensel, Anna-Sofia: SD: „Kyrkan ska missionera i invandrartäta omraden” <https://expo.se/nyhet/sd-kyrkan-ska-missionera-i-invandrartata-omraden/>

Relations good with Meloni govt says Italian Church. <https://www.ansa.it/english/news/politics/2024/02/01/relations-good-with-meloni-govt-says->

italian-church_6a4f3772-45a9-42c4-8f57-ce1c567ae8ba.html

Rinke, Andreas: German spy agency ranks youth group of far-right AfD „extremist”. <https://www.reuters.com/world/europe/german-spy-agency-ranks-youth-group-far-right-afd-extremist-2023-04-26/>

Rojtman-Guiraud, Benjamin: Unmarred by Russia spying scandal, Austria’s far-right expected to cruise to victory in European election. <https://theconversation.com/unmarred-by-russian-spying-scandal-austrias-far-right-expected-to-cruise-to-victory-in-european-elections-231464>

Rónay Tamás: Már Le Pen pártja sem Putyin barátja. www.nepszava.hu/franciaorszag-szelszjobb-nemzeti-tomorules-jordan-bardella-oroszorszag-tavolodas

Rónay Tamás: Nem örül a Vatikán Meloni győzelmének. www.nepszava.hu/meloni-olaszorszag-ferenc-papa

Russians vote for Putin must be accepted, Italy’s Salvini says. <https://www.reuters.com/world/europe/russians-vote-putin-must-be-accepted-italys-salvini-says-2024-03-18/>

Rydgren, Jens: From Tax Populism to Ethnic Nationalism: Radical Right-wing Populism in Sweden. Berghahn Books, Oxford, 2006. <https://doi.org/10.1515/9781800735484>

Salvini criticised for using catholic symbols at rally. <https://www.americamagazine.org/politics-society/2019/05/20/italys-catholic-establishment-faults-salvini-using-rosary-political/>

Salvini offers anti-gay general slot on EP election list. https://www.ansa.it/english/news/politics/2024/01/09/salvini-offers-anti-gay-general-slot-on-ep-election-list_fd415cb2-9375-415c-9e8f-7586eb1bc34a.html

Samuel, Henry: Marine Le Pen: „I would hold a referendum on reinstating the death penalty” <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/04/14/marine-le-pen-would-hold-referendum-reinstating-death-penalty/>

Sapin, Charles: Le Rassemblement national abandonne définitivement la sortie de l’euro. <https://www.lefigaro.fr/politique/2019/01/16/01002-20190116ARTFIG00326-le-rn-abandonne-la-sortie-de-l-euro.php>

Schmidt, Martin – Kehlbach, Christoph: Ein bitteres Urteil für die AfD. <https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/afd-urteil-muenster-ovg-analyse-100.html>

Scholz’s Far-Right Rival Puts Germany’s EU Exit on the Ballot. www.bloomberg.com/news/articles/2024-12-19

Schultheis, Emily: Austria legalizes same sex marriage. <https://www.politico.eu/article/austria-gay-marriage-legalizes-same-sex/>

Schuster: AfD und BSW sind gefährlich. <https://www.evangelisch.de/inhalte/236948/07-12-2024/schuster-afd-und-bsw-sind-gefaehrlich>

Semonsen, Robert: George Soros Son Congratulate Macron. <https://europeanconservative.com/articles/news/george-soros-son-congratulates-macron-great-day-for-france-ukraine-and-europe/>

Siegel, Scott: Friend or Foe? The LGBT Community in the Eyes of Right-Wing Populism. www.europenowjournal.org/2017/07/05/friend-or-foe-the-lgbt-community-in-the-eyes-of-right-wing-populism

SL: A németországi zsidó szavazók pártja szeretne lenni az AfD. <https://hu.euronews.com/my-europe/2025/02/21/politico-nemetorszagi-zsido-szavazok-afd-antiszemizmus>

Sources: LGBT issues not progressing under Finns Party minister. <https://yle.fi/a/74-20103830>

Stavrou, David: Israel's Ambassador to Sweden Rejects Far-right – and Stirs Political Storm. <https://www.haaretz.com/world-news/europe/2021-10-28/ty-article/.premium/israels-ambassador-to-sweden-rejects-far-right-and-stirs-political-storm/0000017f-dc90-db22-a17f-fcb1bc000000>

Stengard, Mikael: Hat-attacken mot Sveriges homosexuella. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/11nya9/hat-attacken-mot-sveriges-homosexuella>

Stille, Alexander: The shapeshifter: who is the real Giorgia Meloni? <https://www.theguardian.com/world/2024/sep/19/shapeshifter-who-is-the-real-giorgia-meloni-italy-prime-minister>

Strack, Christoph: Germany's Catholic Church speaks out against far right. <https://www.dw.com/en/germanys-catholic-church-speaks-out-against-far-right/a-68352341>

Sulzbacher, Markus: Die Geschichte des Begriffs „Volkskanzler“: von Hitler bis Kickl. <https://www.derstandard.at/consent/tcf/story/3000000197679/die-geschichte-des-begriffs-volkskanzler-von-hitler-bis-kickl>

Sweden open to investigating euthanasia. <https://cne.news/article/456-sweden-open-to-investigating-euthanasia>

Swedish parties withdraw from leadership people's church. <https://cne.news/article/1594-swedish-parties-withdraw-from-leadership-people-s-church>

Takács Lili: A Fidesz Ukrajna-politikáját hányingert keltőnek nevező Finnek Pártja nem szállt fel a jobboldali úthengerre. <https://444.hu/2024/06/10/a-fidesz-ukrajna-politikajat-hanyingert-keltonek-nevezo-finnek-partja-nem-szallt-fel-a-jobboldali-uthengerre>

te Slaa, Robin: Is Wilders een fascist? Uitgeverij Boom, Meppel, 2012.

Tharoor, Ishaan: The mainstreaming of the West's far right is complete. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/09/27/mainstreaming-wests-far-right-is-complete/>

Tondo, Lorenzo: „Disgraceful”: Italy's senate votes down anti-homophobic violence bill. <https://www.theguardian.com/world/2021/oct/27/italy-senate-votes-down-anti-homophobic->

violence-bill

Torrise, Claudia: Whats at stake for women in Italy's political crisis. <https://www.opendemocracy.net/en/5050/whats-at-stake-for-women-in-italys-political-crisis/>

Traynor, Ian: I don't hate Muslims. I hate Islam, says Holland's rising political star. www.theguardian.com/world/2008/feb/17/netherlands.islam.

Treeck, Johanna: Germany's AfD threatens law suit over gay marriage. <https://www.politico.eu/article/germanys-afd-threatens-law-suit-over-gay-marriage/>

Turkey's Erdogan says Le Pen's defeat in French election „a win”. https://www.newvision.co.ug/category/world/turkeys-erdogan-says-le-pens-defeat-in-french-NV_132799

Ukraine-Konflikt: Kickl gegen Russland-Sanktionen. <https://www.krone.at/2634742>

van Houwelingen, Karlijn: Wilders eregast op „homofeestje” van Trump. <https://www.ad.nl/buitenland/wilders-eregast-op-homofeestje-van-trump~a98880b4/>

van Straaten, Floris: Verhuizing Nederlandse ambassade naar Jeruzalem kan nog heel lang duren. <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/05/17/verhuizing-nederlandse-ambassade-naar-jeruzalem-kan-nog-heel-lang-duren-a4199262>

van Teeffelen, Gert: Wilders schokt pers in Londen. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/wilders-schokt-pers-in-londen~b515db95/>

Verfassungsschutz darf AfD als „Verdachtsfall” beobachten. <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/verfassungsschutz-darf-afd-als-verdachtsfall-beobachten-a-b4061d12-da2c-4e6c-ba24-956c837eaf53>

Vergara, Daniel: „Han legitimerar antisemitism” – Björn Söder far kritik för utspel om Soros. <https://expo.se/nyhet/han-legitimerar-antisemitism-bjorn-soder-far-kritik-for-utspelet-om-soros/>

Vescio, Alessandra: „I'm scared that the rights we have today will be under attack” <https://www.opendemocracy.net/en/5050/italy-far-right-general-election-meloni-brothers-of-italy/>

von Petzold, Pauline: Far-right ID group expels Alternative for Germany. <https://www.politico.eu/article/far-right-identity-and-democracy-group-expels-alternative-for-germany/>

Wakefield, Lily: Emmanuel Macron defeats Marine Le Pen in French election – but far-right threat remains. <https://www.thepinknews.com/2022/04/25/emmanuel-macron-marine-le-pen-france-election-lgbt/>

Weidenbach, Vera: How the Israel-Gaza War Divided Germany's Far-right AfD Party. <https://www.haaretz.com/world-news/europe/2024-11-26/ty-article/.premium/how-the-israel-gaza-war-has-divided-germanys-far-right-afd-party/00000193-63d7-db85-a593-67df42400000>

Wilders wants to „erode” the EU’s power from within, but won’t press for next.
<https://nltimes.nl/2024/04/08/wilders-wants-erode-eus-power-within-wont-press-next>

Wilders wint verkiezingen. Welke LGBT+- opvattingen heeft hij?
<https://www.out.tv/nieuws/wilders-wint-verkiezingen-welke-lgbt-opvattingen-heeft-hij>

Wilders: voorlichting over lgbt+ op scholen is „woke-dictatuur”
<https://www.out.tv/nieuws/wilders-voorlichting-over-lgbt-op-scholen-is-woke-dictatuur>

Wingborg, Mats: Synen pa Ryssland en akilleshäl för SD.
<https://www.dagensarena.se/opinion/syner-pa-ryssland-en-akilleshal-sd/>

afd.de/wp-content/uploads/2025/02/AfD_Bundestagswahlprogramm2025_web.pdf

www.afd.de/partei

www.afdbundestag.de/weidel-gauland-erdogan-darf-derzeit-keinen-staatsempfang-in-deutschland-bekommen

<https://blogit.perussuomalaiset.fi/>

www.danskfolkeparti.dk/vores-politik

https://www.sd.se/wp-content/uploads/2022/07/eu-valplattform-2019_final.pdf

https://www.fpoee.at/fileadmin/user_upload/Bund/Dokumente/NRW2024/Wahlprogramm_A4_Langversion_oS_web.pdf

www.fratelli-italia.it/programma

www.giorgiameloni.it/2015/06/24/meloni-al-ministro-giannini-la-teoria-del-gender-non-e-lotta-alla-discriminazione

www.legaonline.it

www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2023/01/TalousOhjelmalso_final-01_2023.pdf

www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2023/01/TalousOhjelmalso_final-01_2023.pdf

www.perussuomalaiset.fi/wp-content/eduskuntavaaliohjelm

<https://www.pvv.nl/images/2023/PVV-Verkiezingsprogramma-2023.pdf>

<https://www.pvv.nl/verkiezingsprogramma.html>

<https://rassemblementnational.fr/22-mesures>

<https://rassemblementnational.fr/documents/202406-programme>

<https://www.sd.se/vad-vi-vill/>

www.sd.se/var-politik/jamstalldhetspolitik

x.com/Halla-aho/status

x.com/MrMesserschmidt/status

Zapperi, Cesare: Un Paese liberal-conservatore, la famiglia e il sì all'Europa: il manifesto di governo della Lega. https://www.corriere.it/politica/22_settembre_03/paese-liberal-conservatore-famiglia-si-all-europa-manifesto-governo-lega-30cd0688-2bc2-11ed-b268-2b12bb5640dc.shtml